

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๘๒ ตอนที่ ๑๘๑๑ – ๑๘๒๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๘๑๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๓๑

พระ อาตมาคิดถึงตัวเองว่า เวลานี้พิจารณารูปธรรมและนามธรรม ทำไมสติจึงเกิดขึ้นบ้าง เราได้เข้าใจตอนไหนว่า รูปธรรมนามธรรมมีจริง ตอนไหนกันแน่ พังธรรมมาตั้งนาน ตอนใดตอนหนึ่งก็ไม่ใช่ ย้อนกลับไปคิดถึงตอนแรก ๆ อาตมาฟังพระพุทธพจน์ว่า ไม่มีตัว ไม่มีตน วัน ๆ ก็คิดว่า อะไรก็ไม่มีหมดทุกอย่าง นั่นเป็นความเห็นที่ฟังธรรมน้อย ถ้าไม่มีอะไรเลย รู้สึกว่าดี ก็พยายามคิดอยู่อย่างนี้ ไม่ฟังธรรมต่อ ไปคิดเอง คิดว่างาย ๆ คิดว่าไม่มีอะไรก็หมดเรื่องกัน คิดอยู่เรื่อย ๆ จนถึงว่า การมีเมตตาก็ไม่ควร เพราะว่าเสียเปรียบ

แต่ก่อนโยมแม่เคยพาไปวัด ไปทำบุญ ก็คิดว่าเป็นการดีเท่านั้น แต่ยังไม่รู้ว่าผลของบุญคืออะไร ขณะที่เคยมีเมตตา แต่ก็ยังไม่รู้ว่ามีเมตตา ทำตาม ๆ กัน เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีและสบายใจเท่านั้น

ต่อมาฟังธรรมพระพุทธพจน์นิดเดียว แต่ไม่เข้าใจเลย ไปคิดเอาเอง ต่อไปก็เห็นว่ามีเมตตาแล้วโดนเขาแกล้ง เสียเปรียบเขา ไปมองอีกคนว่า เขาข่มคนได้ เขาไม่โดนรังแก คิดว่าการมีเมตตาไม่ดี คือ ไม่เข้าใจว่ากุศลจิตเกิดตอนไหน วิบากเกิดตอนไหน และกุศลจิตแต่ละขั้นไม่ใช่จะทำให้ผลเป็นวิบากทันที แต่เกิดหลังจากนั้นก็มี หรือเกิดเดิวนั้นก็มี ซึ่งเราไม่เคยฟังมาก่อน จึงไม่มีเมตตากับใคร

เมื่อไม่มีเมตตากับใคร ฟังธรรมก็เข้าใจผิด เดือดร้อนมาก ไม่รู้ตัวเลยว่าตัวเองทำอะไร มีแต่เรื่อง เริ่มเที่ยวเตร่เฮฮา ทำตัวไม่ดี การงานทุกสิ่งทุกอย่างก็ไม่ได้ จนกลับมาฟังธรรมอีก ใหม่ ๆ ก็ฟังด้วยศรัทธาว่า คงต้องมีอะไรดีกว่านี้ เพราะว่าพระพุทธพจน์หลาย ๆ สูตร รู้สึกว่าดี ทำให้คนไม่เบียดเบียนกัน

ต่อมาเริ่มฟังรายการของอาจารย์สุจินต์ ฟังแล้วก็มาถึงที่นี่ โยมกุลินให้ยมพระไตรปิฎกไปเทียบดู รู้สึกว่ามีเหตุมีผล เป็นธรรมที่อาจารย์เอามาจากสิ่งเหล่านี้ ไม่ได้คิดเอาเองแน่ ๆ จึงรู้ว่าความคิดของตัวเองใช้ไม่ได้ ตั้งแต่นั้น ก็เริ่มสนใจเกือบ ๑๐ ปีแล้ว ฟังบ้าง ฆาดบ้าง ไม่ใช่จะฟังได้ตลอด และที่ขาดก็เพราะอกุศลพาไปแน่ ๆ อยู่แล้ว กุศลมีกำลังน้อย และไม่คอยได้สนทนาธรรม คิดเอาเองอีกเหมือนกันว่า เราเองคงจะรู้ नामรู้รูปแล้ว อาตมาเคยคิดขนาดที่ว่า नामรูปปริจเฉทญาณเกิดแล้วแน่ ๆ

เมื่อได้มาสนทนาธรรม ได้ฟังเทศของผู้ที่เจริญสติปัฏฐานมาก่อนก็คิดว่าตัวเองรู้จริงหรือ ไม่มั่นใจ จนกระทั่งผู้มีกุศลจิตอนุเคราะห์ค่อย ๆ ตักเตือน และได้มาสนทนากับโยมอาจารย์สุจินต์จริง ๆ จึงเห็นว่าตัวเองเข้าใจผิด เพราะยังไม่รู้เลยว่าสติปัฏฐานที่เกิดจนมีปัญญาถึงขั้นนี้มาจากไหน และอย่างนี้จะเรียกว่าปัญญาหรือถ้ามีใครมาบอกว่าเป็นโสดาบัน เราก็ไม่เอา หรือตอนนี้มีใครบอกว่าเราได้ธรรมขั้นโน้นขั้นนี้ ไม่เอาดีกว่า

ที่เรามาศึกษาธรรมก็เพราะความไม่รู้ ไม่รู้ว่าอกุศลเกิดได้อย่างไร กุศลเกิดได้อย่างไร และทำไมเดี๋ยวมีกุศล เดี่ยวมีอกุศล อาตมาเคยคิดว่า ต้องทำกุศลให้ได้ ตั้งสัจจะไว้ แต่ก็ล้มเหลว ไม่รู้ว่าเพราะอะไร ไม่เคยรู้เหตุมาก่อน จนกระทั่งฟัง ๆ ไปจึงรู้ว่า เป็นธรรมดาของกิเลสอกุศลที่ยังมีกำลังอยู่ เพราะฉะนั้น ค่อย ๆ ฟังและอบรมดีกว่า

มีการสนทนากันว่า ที่มีได้นั้นมาจากไหน ก็มีได้จากการอบรม อาตมาก็คิดว่าจริง จะไปเอามาก ๆ ก็ไม่มีอยู่ดี และยังผิดด้วย เพราะฉะนั้น เดียวนี้ไม่มีก็ไม่ว่าแล้ว แต่ขอให้เดินทางถูก มีทีละนิดดีกว่า เป็นผู้ฟังที่ดีดีกว่า

นี่เป็นความเห็นเล็ก ๆ น้อย ๆ เจริญพร

ขอถามเรื่องของสมถะวิปัสสนา อาตมาฟังเทศหนึ่งของโยมอาจารย์ สมถะที่ไม่ใช่สมถาวนา ในขั้นทานขั้นศีลที่เกิดความสงบ ความสงบในกุศล ขณะนั้นเป็นสมถะได้ไหม

ส. ถ้าไม่ใช่เป็นเรื่องของท่าน คีล เพราะฉะนั้น สำหรับบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการโดยสรุป คือ ท่าน คีล ภาวนา สำหรับภาวนานั้น รวมทั้งการฟังธรรม การแสดงธรรม ความสงบของจิต และการเจริญสติปัฏฐาน

ผู้ฟัง ผู้ที่เข้าใจการเจริญสติปัฏฐาน ต้องมีสมณะสลับกับการเจริญสติแน่นอน เพราะว่าต้องฟังธรรมมากจนเข้าใจการเจริญสติปัฏฐาน และไตร่ตรองธรรมสลับกันไป ก็เป็นความสงบที่สลับกันไปได้

ส. แม้แต่ในขณะที่สติปัฏฐานเกิด ในขณะนั้นก็มีความสงบ ไม่ใช่มีแต่ ปัญญาขั้นสติปัฏฐานโดยไม่มี ความสงบ ขณะใดที่ปัญญาเกิด ขณะนั้นก็สงบ

ที่พระคุณเจ้ากรุณาเล่าให้ฟัง ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถ้าใครจะทำหรือจะปฏิบัติ คนนั้นจะตอบว่า ปฏิบัติไม่ถูก ปฏิบัติไม่ได้ ทำไม่ได้แน่นอน เช่น ขณะที่ดิน บินตกบาศ ท่านที่เข้าใจว่าจะทำก็บอกว่า จะทำได้อย่างไรในขณะที่ดินบินตกบาศ

แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจผิด คือ ใครก็ตามที่คิดว่าจะทำ ขณะนั้นไม่ใช่การ อบรมเจริญปัญญา เพราะว่าปัญญาไม่ใช่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ปัญญาเกิด ต้องอบรมไป ทีละเล็กทีละน้อย จนถึงตอนสุดท้ายที่ท่านกล่าวว่า ท่านไม่เอามาก ๆ ต่อไปนี้ ก็ ทีละนิด คือ ช่วงขณะที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นก็เป็นอย่างที่จะ ทำให้ปัญญาเริ่มพิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และเมื่อกำลังใส่ใจ พิจารณาโดยการที่เคยได้ยินได้ฟังว่า สภาพธรรมมีจริง ขณะที่มีสิ่งที่กำลังปรากฏ จะต้อง มีสภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้สิ่งนั้นด้วย ในขณะที่กำลังใส่ใจพิจารณาลักษณะที่ เป็นสภาพรู้ ขณะนั้นปัญญาเริ่มจะเจริญขึ้นทีละเล็กทีละน้อย ทีละนิด ไม่ใช่ทีละมาก เพราะว่าทีละมาก เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า ไม่ใช่เรื่องจะทำ แต่เป็นเรื่องการอบรมเจริญ และ ขอให้พิจารณาดูชีวิตของท่านในอดีตแสนโกฏิกัป ไม่ใช่ท่านไม่เคยเกิดมาเลย เคยเกิดแล้วก็ตาย และก็เกิด และก็ตาย นับชาติไม่ถ้วนในแสนโกฏิกัป แต่ผลคือ ปัญญาในชาตินี้มีแค่นี้ นี่เป็นสิ่งที่พิสูจน์การค่อย ๆ เจริญเติบโตของปัญญา เพราะถ้าไม่เคยฟังพระธรรมในอดีตมาเลย ไม่มีทางที่จะสนใจฟังอีก เพราะเห็นว่า

เป็นสิ่งที่ยากเกินไป และไม่สามารถจะรู้ได้เพียงในชาติเดียว บางคนอาจจะท้อถอยด้วยการหวังในผล และถ้าเป็นผู้ที่ท้อถอยมาก ก็จะหันไปสู่การปฏิบัติอย่างอื่น เพราะไม่ได้เป็นผู้ที่ตรงต่อเหตุผลจริง ๆ ว่า ถ้าจะประจักษ์การเกิดดับของสภาพธรรม ในขณะนี้ ต้องเริ่มระลึก ศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ นั่นเอง

เมื่อเป็นอย่างนี้ ชาตินี้สติดะลึกเท่าไร และปัญญาพิจารณาเริ่มรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ้างเท่าไร นี่เป็นผลของการสะสมอบรมในแสนโกฏีภพ ซึ่งปัจจุบันชาตินี้เป็นการพิสูจน์การสะสมที่ได้ผ่านมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าน้อยแค่ไหน เพราะฉะนั้น จะต้องไปอีกภพ

ถ้าไม่เทียบกับชาตินี้ไม่มีทางที่จะรู้ได้ว่า ก่อน ๆ นั้น ไม่ใช่ไม่เคยอบรม ไม่ใช่ไม่เคยฟัง ไม่ใช่สติปัฏฐานไม่เคยเกิด เคยได้ยินได้ฟังมาแล้วแสนภพ ย่อลงมาก็คouldได้ แต่ปัจจุบันที่ได้อบรมมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่อบรมมาแล้วแสนภพ หรืออาจจะไม่ถึงก็ตาม แต่หลายชาติ ขณะนี้มีความเข้าใจแค่ไหน นี่คือผู้ที่ตรงจริง ๆ

เพราะฉะนั้น พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และทรงแสดงไม่ใช่สิ่งที่ไม่มี พร้อมทั้งจะให้พิสูจน์ แต่ไม่ใช่ง่าย และต้องเป็นการอบรมความเข้าใจที่ถูกต้องจริง ๆ ไม่ใช่เป็นเรื่องทำไม่ได้ ปฏิบัติไม่ได้ เพราะไม่ใช่ให้ทำ ไม่ใช่ให้ปฏิบัติ แต่อบรมความเข้าใจให้เพิ่มขึ้น จนกระทั่งเป็นปัญญาแต่ละขั้น

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย ปัญจกนิบาต สุกตเถรคาถาที่ ๒
ท่านพระสุกตเถระกล่าวคาถามีข้อความตอนหนึ่งว่า

... เราถูกหลอกลวงด้วยมติของพวกเขาเดียรฉัตร จึงประกอบในสิ่งไม่ควรประกอบ
นั่นไม่ใช่ลักษณะบุญคือไม่ใช่สภาวะแห่งบุญของเรา ท่านแสดงว่า เราหลงเพราะ
กรรมเก่า จึงประกอบในสิ่งไม่ควรประกอบ

การที่ใครมีโอกาสได้ยินได้ฟังพระธรรม ต้องอาศัยกุศลกรรมในอดีตที่ได้สะสม
ขึ้นมาให้พบ ได้รับฟังพระธรรมอีก เพราะว่าหลายท่านที่ได้สนทนาด้วยท่านกล่าวว่า
ท่านหมุนเจอสถานีวิทญฺยรายการนี้ โดยที่ไม่มีใครแนะนำเลย

แสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่ติดกรรมที่สะสมมาแล้ว คงจะไม่พึงธรรมทางสถานีวิทฺถุ หรือถ้าฟังแล้วก็อาจจะไม่สนใจ แต่สำหรับท่านที่มีการสะสมมาแล้ว เมื่อได้ฟังท่านก็สนใจทันที รู้ว่าเป็นสิ่งที่มีจริง สามารถที่จะฟัง พิจารณาศึกษาให้เข้าใจขึ้นได้

เรื่องของจิต ๑๔ กิจ ยังสนใจอยากจะรู้ปฏิสนธิจิตว่าเป็นมหาวิบากดวงไหน หรือเปล่า หรือปฏิสนธิจิตของแต่ละท่านจะมีอารมณ์อะไร ซึ่งเป็นอารมณ์ของชวนจิต สุดท้ายก่อนจิตจิตของชาติก่อน

แต่ทุกคนก็ไม่ได้ไปคิดมากเรื่องปฏิสนธิจิต เพราะว่าเกิดขึ้นเพียงขณะเดียว สิ่งที่สำคัญกว่า คือ การรู้ว่าชีวิตแต่ละชาตินั้นสั้นมาก และเป็นไปตามกรรมทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ควรที่จะสะสมปัญญาต่อไป เพื่อให้มหาวิบากญาณสัมปยุตต์เกิด แทนที่จะเป็นจิตดวงอื่น ซึ่งก็เลือกไม่ได้ ใครจะรู้ว่า จิตจิตจะเกิดขณะไหน แต่ที่ทุกท่านจะทำได้ คือ เป็นผู้ไม่ประมาทในการฟังพระธรรมเพื่อเข้าใจ ข้อสำคัญที่สุด คือ ฟังเพื่อเข้าใจ นี่คือนิพพาน ที่จะเป็นการอบรมสะสมจนกว่าปัญญาจะเพิ่มขึ้น ได้จริง ๆ แต่อย่าคิดไปทำอย่างอื่นโดยหวังว่า ทำอย่างนั้นแล้วปัญญาจะเกิด

สำหรับกิจของจิตทั้งหมดมี ๑๔ กิจ และจิตทั้งหมดมี ๘๙ หรือ ๑๒๑ ดวง และจิตทุกดวงที่เกิดขึ้นต้องทำกิจหนึ่งกิจใดใน ๑๔ กิจ

กิจที่ ๑ คือ ปฏิสนธิกิจ ซึ่งในชาตินี้ที่เกิดขึ้นมาแล้ว จิตจะเกิดขึ้นทำกิจนี้อีกไม่ได้

กิจที่ ๒ คือ ภวังกิจ เป็นจิตที่เกิดขึ้นดำรงสภาพชาติความเป็นบุคคลนี้ไว้ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เพราะฉะนั้น จิตที่ทำภวังกิจก็เกิดไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะตาย ในขณะที่จิตอื่นไม่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ข้อสำคัญที่สุด ต้องทราบเรื่องการเกิดดับอย่างรวดเร็วมากของการรู้อารมณ์ แต่ละวาระ แม้ในขณะนี้เองที่มีการเห็นและการได้ยิน เป็นวาระที่ต่างกัน คือ วิถิจิต ที่เห็นเป็นวาระหนึ่ง วิถิจิตที่ได้ยินเป็นอีกวาระหนึ่ง เพราะฉะนั้น ระหว่างวาระของ วิถิจิตที่เห็นและวาระของวิถิจิตที่ได้ยิน ต้องมีภวังกิจเกิดคั่น

สภาพธรรมเป็นอย่างนี้ เป็นจิตตนิยาม ใครจะรู้หรือไม่รู้ว่าขณะนี้ภวังกิจเกิดคั่นวิถิจิตแต่ละวาระ ภวังกิจที่กำลังเกิดคั่นอยู่

แสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่อาศัยการศึกษาพระธรรม จะไม่มีการเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมว่าเป็นแต่เพียงปรมาตมธรรม เป็นธรรมที่มีจริง เกิดขึ้นกระทำกิจชั่วขณะที่เล็กน้อยสั้นมากและดับไป

ขณะที่ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก แต่แม้อย่างนั้นก็มีจิตที่เป็นชาติวิบากประเภทเดียวกับปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ดำรงภพชาติความเป็นบุคคลนั้น คือ เป็นภวังคจิต จนกว่าจะมีวิถิจิตวาระหนึ่งวาระใดเกิดขึ้นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เมื่อรู้ลักษณะสภาพของภวังคจิตว่า คือ ขณะที่ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก ชอบภวังคจิตไหม

หลายคนบอกว่า ชอบนอน ชอบพักผ่อนจริง ๆ คือ ไม่เห็นอะไร ไม่ได้ยินอะไร ไม่ต้องคิดนึกอะไรทั้งสิ้น แต่ขณะที่ชอบนั้นก็ไม่ใช่เรา โภกมุลจิตหรือโลกเจตสิกนั้นเอง ชอบทุกอย่างที่เป็นโลกียะ แม้แต่ภวังคจิต อยากหลับ วันหนึ่ง ๆ เป็นอย่างนี้หรือเปล่า บางท่านตอนบ่ายรับประทานอาหารเสร็จแล้วก็อยากหลับ แสดงว่าชอบภวังคจิต ชอบสภาพที่พักผ่อน ๆ

ที่ชื่อว่าพัก เพราะว่าขณะนั้นไม่ต้องเห็นและเดือดร้อนไปคิดนึกกับสิ่งที่น่าพอใจบ้าง ไม่น่าพอใจบ้างทางตา หรือได้ยินเสียงแล้วก็ต้องคิดนึกไป พอดีบ้าง ไม่พอใจบ้างกับเสียงที่ได้ยินทางหู เพราะฉะนั้น บางท่านก็เข้าใจว่า ขณะนั้นพักผ่อน ซึ่งจริง ๆ แล้วยังคงเป็นจิตที่เกิดขึ้น ทำภวังคจิต แต่เมื่อไม่เห็นจึงสบาย ไม่ต้องได้ยิน ไม่ต้องเดือดร้อนอะไรเลย

สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา จิตที่ทำภวังคกิจเป็นวิบาก เป็นผลของกรรม เพราะฉะนั้น จะห้ามได้ไหมที่จะไม่ให้หลับ ถ้าห้ามได้ ก็คือ ห้ามไม่ให้เห็น ห้ามไม่ให้ได้ยินได้ แต่เพราะวิบากจิตทำภวังคกิจ เพราะฉะนั้น ก็มีกรรมเป็นปัจจัยเป็นเหตุ ทำให้ภวังคจิตเกิดขึ้นทำกิจดำรงภพชาติในขณะที่ไม่เห็น ไม่ได้ยิน โดยบังคับบัญชาไม่ได้เลย บางคนอยากจะหลับ แต่บังคับได้ไหม

๑๘๑๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๓๑

ในเมื่อรู้ชัดในเรื่องผลของกรรม ในเรื่องของวิบาก ก็ต้องรู้ด้วยว่า แม้การหลับ ก็เป็นผลของกรรม หรือแม้การตื่นก็เป็นผลของกรรม

เวลานอนไม่หลับ เป็นผลของกรรมหรือเปล่า เวลานอนไม่หลับก็ต้องเห็น จิตเห็นเป็นผลของกรรม ต้องได้ยินก็เป็นผลของกรรมไม่ให้หลับ หรือเวลาที่หลับแล้ว จะไม่ให้ตื่นได้ไหม ถ้าตื่นก็คือเห็นซึ่งเป็นผลของกรรมอีก

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ หนีไม่พ้นเรื่องผลของกรรมที่จะต้องหลับบ้าง ตื่นบ้าง และบางครั้งการไม่หลับก็ไม่ใช่เป็นเพียงผลของกรรมเท่านั้น แต่เป็นผลของการสะสม อกุศลก็ได้ เพราะว่าจิตที่เป็นโลภะเกิดขึ้นนึกคิดเรื่องราวต่าง ๆ ทางใจ แม้ว่าไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ขณะที่กำลังคิดนึก ต่าง ๆ ทางใจ ขณะนั้นไม่ใช่ผลของกรรม แต่เป็นกิเลสที่ทำให้ไม่หลับ

ท่านที่ชอบหลับ อยากหลับตลอดไปหรือเปล่า หรือชอบอย่างอื่นด้วย ไม่ใช่ ชอบแต่หลับอย่างเดียว คิดดู ทำไมเราไม่ได้หลับตลอดไป ทุกคนหลับจริง แต่ไม่ได้ หลับตลอดไป เพราะว่ามีกรรมที่ทำให้ต้องเห็นจึงต้องตื่น และจริง ๆ แล้วก็ยังอยากเห็น ยังอยากได้ยิน เพราะฉะนั้น คตินี้ทุกคนจะหลับด้วยการรวบรวบของวันรุ่งขึ้นที่จะเกิด โดยที่ไม่รู้เลยว่าวิบากประเภทใดจะเกิดขึ้น ถ้าไม่คิดถึงคตินี้ที่จะเกิด ก็ขอให้คิดถึง เมื่อคตินี้ที่ผ่านมาแล้วที่หลับ ก่อนหลับรออะไรไหมที่จะเกิดหลังจากที่ตื่นแล้ว

สำหรับปฏิสนธิจิตและภวังคจิต ดูเหมือนกับว่าไม่มีบทบาทอะไรเลย แต่ จริง ๆ แล้วจิตแต่ละประเภทมีความสำคัญ ปฏิสนธิจิตสำคัญ เพราะว่าจะทำให้ เป็นบุคคลไหน และจะทำให้ตลอดชีวิตนั้นมีวิบากประเภทใดเกิดขึ้นบ้างตามกำลังของ กรรมที่ได้กระทำแล้ว เปรียบเสมือนไร่นาว่าจะมีนากว้างใหญ่ หรือจะมีนาแคบเล็ก

จะมีดินดี หรือจะมีดินไม่ดี พวกนี้เป็นปัจจัยให้พืชงอกงามมากหรือน้อย นี่คือกรรมนั้น ที่จะทำให้ปฏิสนธิเป็นปัจจัยทำให้ตลอดชีวิตนั้นจะมีกรรมอะไรอีกที่สามารถจะให้ผลได้

แต่ปฏิสนธิจิตดูเหมือนไม่มีความหมาย เพราะว่าไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่รู้จักแม้แต่ เป็นใคร ชื่ออะไร และขณะที่เป็นภวังคจิตก็เช่นเดียวกัน ดำรงสภาพชาติสืบต่อจาก ปฏิสนธิ เมื่อปฏิสนธิจิตเป็นจิตประเภทใดดับไป กรรมไม่เพียงทำให้ปฏิสนธิจิตเกิด เท่านั้นแล้วก็ตาย แต่กรรมทำให้จิตประเภทเดียวกันทำกิจดำรงสภาพชาติสืบต่อ เพื่อรอวิบากอื่นที่จะเกิด เพราะฉะนั้น ทุกคนที่ตื่นและก็นอนหลับ หลับแล้วก็ตื่นทุกวัน ๆ ให้ทราบว่า ในขณะที่เป็นภวังคจิตที่หลับในคืนหนึ่ง ๆ นั้น เป็นจิตที่ทำกิจเพื่อรอวิบาก ที่จะเกิดในวันต่อไปโดยที่ไม่มีใครสามารถจะรู้ได้

มีผู้ที่ตระเตรียมเดินทางไปพักผ่อน ทุกอย่างพร้อม แต่ก็มีเหตุทำให้ไม่ได้ เดินทาง แสดงให้เห็นว่า ก่อนจะหลับก็รอวิบากประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นคิดว่าจะเป็น วิบากอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ไม่มีใครสามารถรู้ได้จริงๆ ว่า แม้วิบาก คือ การเห็น การได้ยินเหล่านี้ ก็ต้องเป็นไปตามกรรม ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้วิบากนั้น ๆ เกิดขึ้น ไม่ใช่ เป็นไปตามความคิด หรือความพอใจ หรือความหวัง หรือความต้องการ

เพราะฉะนั้น ถ้าคืนนี้หลับด้วยความปลอดภัย คือ ไม่รออะไรทั้งสิ้น เพราะไม่รู้ว่าจะอะไรจะเกิดเพราะกรรมใดเป็นปัจจัย ก็จะไม่สบาย แทนที่จะหวัง วิตกกังวลว่าวิบากนั้น ๆ จะเกิดหรือไม่เกิด

ภวังคจิตเป็นประภัสสรจิต หมายความว่าในขณะที่นั้นยังไม่มีอกุศลใด ๆ เกิดร่วมกับจิตที่กำลังทำกิจภวังค์ และสำหรับผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์ที่ไม่พิจารณาเป็น มหาวิบากดวงหนึ่งดวงใดใน ๘ ดวง

เวลาตื่นขึ้นมาตอนกลางวันรอวิบากหรือเปล่า

ขณะที่เป็นภวังค์ ขณะนั้นไม่ใช่วิบากทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เพราะฉะนั้น ขณะที่ตื่นแล้วภวังคจิตดับ รอวิบากอย่างสิ้น ๆ และเร็วมาก เพราะว่า วิบากมาเร็วมากทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย โดยไม่รู้ตัวว่าขณะนั้น เป็นวิบาก แต่ให้ทราบว่า ขณะที่เกิดเป็นภวังค์ ขณะนั้นกำลังรอวิบากอื่นที่จะเกิดขึ้น

ต่อไป และวันนี้ใครรู้บ้างว่า ภวังค์เกิดเพียงเพื่อรอวิบากอื่นที่จะเกิด เพราะว่า ขณะที่ตื่นวิบากเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ขณะนี้เท่าไรแล้ว วิบากทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ขุททกนิกาย สาริปุตตเถรคาถา ข้อ ๓๙๖

ท่านพระสารีบุตรกล่าวคาถาว่า

เราไม่ยินดีต่อความตายและชีวิต เราเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะจักละทิ้งร่างกาย
นี้ไป ไม่ยินดีต่อความตายและชีวิต รอคอยเวลาตายอยู่ เหมือนลูกจ้างรอให้หมดเวลา
ทำงาน ฉะนั้น

นี่คือพระภิกษุซึ่งเป็นพระอรหันต์ และเห็นว่าการที่จะต้องเห็น เป็นกิจชนิดหนึ่ง
เป็นการงานอย่างหนึ่ง การได้ยินก็เป็นกิจอีกชนิดหนึ่ง การได้กลิ่นก็เป็นกิจอีกชนิดหนึ่ง
ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นได้กลิ่น การลิ้มรสก็เป็นกิจอีกชนิดหนึ่งซึ่งจะต้องเกิดขึ้นลิ้มรส ทุกวันนี้
ก็ลิ้มรสเข้า สาย บ่าย ค่ำ แล้วแต่ว่าจะลิ้มรสขณะใด ทางกายที่กระทบสัมผัส
ก็เป็นกิจการงานหน้าที่ที่จะต้องรู้เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว เหมือนลูกจ้าง
รอให้หมดเวลาทำงานสำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์ แต่สำหรับผู้ที่ยังมีกิเลสไม่ได้รอ
อย่างนี้ แต่รอว่าพຼ່ງนี้จะเห็นอะไร จะได้ยินอะไร จะลิ้มรสอะไร จะมีกิจการงานอะไร

แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่หมดกิเลสกับผู้ที่มีกิเลสแตกต่างกัน

เรื่องของภวังค์คิดเป็นเรื่องยากที่จะรู้ได้ คือ ภวังค์คิดจะเกิดขึ้นทุกวาระวิถี
ที่จิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางทวารหนึ่งทวารใด มีใครสามารถรู้ลักษณะของภวังค์คิด
ในขณะนี้ได้ไหม ทั้ง ๆ ที่ทางตาที่เห็น เป็นการรู้อารมณ์ลักษณะหนึ่ง คือ รู้สิ่งที่
ปรากฏทางตา และขณะที่กำลังได้ยินขณะนี้ เสียงก็เป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง
ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา

โลกของสิ่งที่ปรากฏทางตาเจียมมาก ถ้าไม่มีการได้ยิน มีแต่สิ่งที่ปรากฏทางตา
เท่านั้น จะเป็นโลกที่เจียมสำหรับผู้ที่ไม่ได้สติปสาท ไม่มีการได้ยินเลย แต่สำหรับผู้ที่มี
ทั้งจักขุปสาทและโสตปสาทจะเห็นว่า อารมณ์ที่กำลังปรากฏเสมือนไม่ได้แยกขาด
จากกันเลย คือ ทั้ง ๆ ที่เห็น ก็ได้ยิน ถ้าพิจารณาจริง ๆ ก็สามารถรู้ได้ว่า ขณะที่เห็น

ไม่ใช่ขณะที่ได้ยิน และขณะที่ได้ยินไม่ใช่ขณะที่เห็น จะต้องมียกตัด หรือแทรก หรือคั่น เพราะฉะนั้น โดยความเข้าใจขั้นปริยัติก็รู้ว่า ต้องมีภวังคจิต นี่คือเหตุผล และการที่จะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่า ขณะที่รูปปรากฏทางตา แยกขาดจากรูปที่ปรากฏ ทางหู ต้องเป็นสิ่งที่สามารถประจักษ์แจ้งได้ แต่ต้องอาศัยการฟังและความเข้าใจ ที่มั่นคง ค่อย ๆ พิจารณาไป สติเกิดระลอก ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ค่อย ๆ รู้ขึ้นในลักษณะ ของนามธรรมและรูปธรรมจนกว่าจะขึ้นทั้ง ๖ ทวาร

เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงภวังคจิต เป็นสภาพธรรมที่มีจริง และที่จะรู้ว่ามีได้ ก็เมื่อลักษณะของภวังคจิตปรากฏ คือ ในขณะที่นอนหลับสนิท ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก กำลังหลับสนิทจริง ๆ ทุกคน ก็รู้ว่ามี ซึ่งภวังคจิตเป็นจิตประเภทหนึ่งที่เกิดดับสลับต่อดำรงภพชาติโดยไม่เห็น โดยไม่ได้ยิน โดยไม่ได้กลิ่น โดยไม่ลิ้มรส โดยไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส โดยไม่คิดนึก

เมื่อภวังคจิตเป็นสิ่งที่มีความจริง และลักษณะสภาพของภวังคจิตคือจิตที่รู้อารมณ์ เดียวกับปฏิสนธิจิต ซึ่งไม่ใช่อารมณ์ของโลกนี้ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะที่เกิดภวังคจิตไม่มีกิเลสใด ๆ เกิดร่วมกับจิตที่กำลัง ทำภวังคกิจนั้นเลย เพราะว่าไม่เห็นก็ไม่มีคามยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ได้ยินก็ไม่มีคามยินดียินร้ายในเสียง ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก เพราะฉะนั้น ถ้าหลับอยู่จะดีไหม เพราะว่าขณะนั้นไม่เกิดกิเลส คือ ความยินดียินร้าย

ท่านที่ตื่นขึ้นและระลึกได้ว่า ขณะใดที่มีความโลภ ความพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เกิดขึ้น ก็อาจจะคิดว่า หลับเสียก็ดี คือ ไม่ต้องมีโลภะเกิดขึ้น หรือตื่นแล้วได้ยินเสียง ที่ไม่น่าพอใจ เกิดความขุ่นเคืองใจ ในขณะนั้นก็อาจจะระลึกได้ว่า ถ้าหลับเสียก็ดี คือ ไม่ต้องได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจ

แต่การที่จะหลับหรือตื่น ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครเลย จิตที่หลับ คือ ภวังคจิต เป็นวิบากจิต เป็นจิตที่เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย เวลาที่ตื่น ถ้ามีการเห็นก็เป็นวิบากจิตที่จะต้องตื่นขึ้นเห็น และสำหรับผู้ที่ไม่หลับอยู่ ก็ต้องเป็นผู้ที่

มีผลของกรรมหนึ่งกรรมใดที่จะเกิดเมื่อตื่นขึ้น เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง จะหลีกเลี่ยงการรับผลของกรรมไม่ได้เลย ตราบใดที่ยังไม่ปรินิพพาน เพราะฉะนั้น ทุกคนที่หลับก็ต้องตื่นขึ้น เพราะยังมีวิบากจิตที่เกิดขึ้นรับผลของกรรม

สำหรับผู้ที่ชอบนอน ชอบหลับ จะไม่พ้นไปจากกิเลส เพราะว่าขณะนั้นเป็นโลกมุขจิตที่ชอบหลับ แต่ผู้ที่อยากจะหลับเพราะร่างกายอ่อนเพลีย ซึ่งเป็นธรรมดาเมื่อถึงเวลาพักผ่อนก็ควรที่จะหลับ แต่ถ้าไม่หลับ ก็ควรรู้ว่า ไม่หลับก็ดี เพราะว่า เป็นโอกาสที่ดีที่จะระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ไม่ว่าจะตื่น หรือจะหลับ ถ้ารู้ว่าบังคับบัญชาไม่ได้ แต่จะถือประโยชน์จากการตื่น โดยสามารถพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เป็นกุศลจิต ซึ่งดีกว่าการหลับ เพราะถ้าหลับแล้ว ปัญญาจะเกิดรู้ลักษณะของสภาพธรรมไม่ได้

การที่กล่าวถึงอรรถ ๑๓ ข้อ และข้อ ๑๓ คือ การไม่นอน ก็เพราะท่านที่จะรักษาอรรถข้อนี้เห็นประโยชน์ของการเป็นผู้ตื่นมากและเป็นผู้หลับน้อย ไม่ใช่ว่าอยากจะนั่ง ท่านที่รักษาอรรถข้อนี้ ไม่ใช่เป็นผู้ที่อยากจะนั่งสมาธิ แต่เป็นผู้ที่เห็นว่า ถ้าหลับแล้วโอกาสที่ดีที่จะเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมก็เป็นไปไม่ได้

เมื่อไม่รู้ว่าชีวิตของท่านจะดำรงอยู่นานมากน้อยเท่าไร เพราะฉะนั้น การหลับเพียงเล็กน้อยและเป็นผู้ที่ตื่นมากโดยนั่งและไม่นอน เพราะถ้านอนจะหลับนาน ถ้านั่งจะตื่นเร็ว และในขณะที่ตื่นจะสามารถพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นผู้ที่ไม่นอน

ธรรมทั้งหมดต้องประกอบกัน แม้แต่การรักษาอรรถก็ต้องทราบว่า ผู้ที่ไม่นอน เพราะอะไร ก็เพราะการนั่งจะได้หลับน้อย สำหรับผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะไม่ไปนั่งเพื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่รู้ว่า ไม่ว่าสภาพธรรมใดเกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นมีเหตุปัจจัยจึงเกิด และถ้าสติระลึกศึกษาลักษณะสภาพธรรมซึ่งเป็นนามธรรมจะทำให้ละคลายการยึดถือว่าเป็นเราที่เห็น หรือเป็นเราที่ได้ยิน เป็นเราที่คิดนึก หรือเป็นเราที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. ประโยชน์ของอุคตังคมีอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า ถือการอยู่กลางแจ้งเป็นวัตร
อยากทราบว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเจริญกุศลอย่างไร

สุ. อุคตังคทั้งหมดอยู่ที่ว่า เป็นผู้ที่ดี และเป็นผู้ที่มีชีวิตอย่างชัดเจนจริงๆ
สามารถอยู่อย่างง่าย ๆ เพราะแม้เป็นผู้ที่อยู่ป่าแล้ว ก็ยังไม่อยู่แม้โคนไม้ ยังไม่อยู่
แม้ในที่กำบัง ยังชัดเจนโดยสามารถอยู่ได้กลางแจ้ง ไม่เป็นผู้ที่ติดในสถานที่
ที่สะดวกสบาย เพราะว่าเรื่องของความเป็นอยู่ ทุกคนเกิดมาแล้วก็ต้องการอยู่สบาย
นอนสบาย บริโภคสบาย อยู่ดี กินดี แต่สำหรับผู้ที่จะชัดเจนเห็นโทษของกิเลสว่า
ถ้าอยู่ดีกินดี ยิ่งสบาย ก็ยิ่งติด

บางท่านที่ต้องการชัดเจนให้ยิ่งกว่านั้นก็รู้ว่า สำหรับชีวิตของบรรพชิต
ต้องไม่ติดข้องในเรื่องของที่อยู่อาศัยเลย เพราะบางท่านถ้าอยู่ในอาราม ก็อาจจะติด
ในอารามที่อยู่อาศัยได้ แต่ถ้าไม่มีอารามที่จะเป็นเจ้าของ ไม่มีห้องที่จะเป็นเจ้าของ
ที่จะอยู่จะพัก เป็นผู้ที่ไม่ติดข้องจริงๆ ละทิ้งจริงๆ ท่านก็จะชัดเจนโดยที่ว่า บางท่าน
อยู่ป่า ซึ่งบางท่านอยู่ป่าแล้วยังอาศัยโคนไม้ แต่สำหรับผู้ที่อยู่กลางแจ้งนั้น แม้อยู่ป่า
คือไม่ใช่บ้านแล้ว ยังไม่อาศัยโคนไม้ด้วย จึงอยู่ในที่กลางแจ้ง คือ ไม่ติดความ
สะดวกสบายในการกินอยู่หลับนอน

นี่ก็แล้วแต่อัธยาศัยว่า ใครจะเห็นโทษของอกุศลจนกระทั่งพากเพียรชัดเจน
บางท่านเข้ามาอยู่ในวัดวาอารามแล้ว ก็แล้วแต่ผู้ที่มีหน้าที่จะจัดที่อยู่อาศัยที่ใดให้
ท่านก็ยินดีพอใจในที่อยู่อาศัยนั้น คือ ไม่เลือก ไม่เกียจว่าตรงนั้นร้อน ตรงนี้ไม่สะดวก
หรืออะไรต่าง ๆ

ผู้ฟัง สมัยพุทธกาล เรื่องอุคตังค พระท่านเดินจะมีกลดหรือเปล่าผมก็ไม่ทราบ
แต่ปัจจุบันนี้พระที่เดินอุคตังคมีกลด คือ ร่มใหญ่ ๆ และมีมุ้งกางในกลดได้ เข้าไปอยู่
ในนั้น สบาย ไม่ต้องกลัวสัตว์ร้ายด้วย ถ้าอยู่โล่ง ๆ จะกลัว เพราะฉะนั้น ผมเห็นว่า
ที่เดินอุคตังคและมีกลด ยังไม่ชัดเจน ถ้าจะชัดเจนจริงๆ ต้องไม่มีกลด ถ้าจะอยู่
อัปภิกาสจริงๆ ต้องไม่อยู่ใต้ต้นไม้ ไม่อยู่ใต้ร่ม ไม่อยู่ใต้เงาไม้เขาใด ๆ ด้วย ต้องอยู่

โล่งแจ้งจริง ๆ อย่างนี้จึงจะชัดเถลา ถ้ายังอยู่ในกมล ผมว่ายังติดในกมลอยู่ กมล
ก็คล้าย ๆ ภูมิเคลื่อนที่นั่นเอง

๑๘๑๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๑

ส. แต่ละท่าน ถ้าพิจารณาจริง ๆ จะสามารถรู้จิตใจของตนเองว่า ท่านเป็นผู้มีอภัยของคฤหัสถ์ หรือท่านเป็นผู้มีอภัยของบรรพชิต เพราะว่าสองเพศนี้ต่างกันจริง ๆ

ผู้ที่ยังเป็นคฤหัสถ์ เป็นผู้ที่ยังมีญาติมิตรสหายพี่น้อง มีกิจการงาน มีภาระที่จะต้องเกื้อกูลผูกพันกัน แต่สำหรับผู้ที่เป็นบรรพชิต คือ ผู้ที่สละละทิ้งทุกอย่างที่จะเป็นเครื่องกังวล เพราะฉะนั้น ท่านก็มีวงศ์ญาติใหม่ คือ บรรพชิตด้วยกันเท่านั้น ท่านจะไม่เกี่ยวข้องเยื่อใยในเครือญาติเก่า เพราะถ้ายังเกี่ยวข้องเยื่อใยอยู่ ท่านก็ต้องมีความผูกพันในฐานะของคฤหัสถ์ ไม่ใช่เป็นบรรพชิต

สำหรับบรรพชิต ก็ยังมีท่านที่สะสมมาที่จะเห็นโทษของการติดข้องของตัวเอง คือ ไม่ใช่ไปพึ่งเล็งดูคนอื่น ผู้ที่จะขัดเกลากิเลสจริง ๆ ย่อมเป็นผู้ที่เห็นความละเอียดของกิเลสของอภัยของตนเอง และรู้ด้วยว่าการที่จะกระทำข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดแม้แต่จุดดวงจิต ก็ต้องเป็นเพราะอภัยแท้จริง ไม่ใช่เป็นไปเพื่อค้ำสรรเสริญ หรือคำยกย่อง หรือคำชมเชย หรือเพื่อลาภ เพื่อสักการะ เพราะถ้าผู้อื่นเห็นว่า เป็นผู้ที่มีการขัดเกลามาก ก็อาจจะสักการะ หรือนำลาภปัจจัยมาให้ต่าง ๆ แต่ผู้ที่รู้จักตัวเองจริง ๆ เท่านั้นที่จะรักษาจุดดวงจิตได้ ตามอภัย

ถ. ได้ยินมา ไม่ได้เห็นเอง คือ พระรุดงค์มาอยู่ในกรุงเทพฯ และมักจะให้ห่วย คนก็ไปหากันมาก อย่างนี้ผิด ใช่ไหม พระรุดงค์โดยมากต้องไปต่างจังหวัด ใช่ไหม เพราะในกรุงเทพฯ มีสิ่งยั่วยุให้เกิดกิเลส ก็ไม่สมควร ถ้าเราเป็นปุถุชนเข้าไปไหว้เราผิดไหม คนก็ไปมาก เราจะทำอย่างไร

ส. เราก็ไม่ไป เท่านั้นเอง สำหรับตัวเรา

ถ. ถ้าเราไม่ไป ศาสนาก็จะต่ำลง

ส. ศาสนาไม่ใช่ของเรา ศาสนาไม่ใช่ของใครเลยทั้งสิ้น แต่พระธรรม คำสอนเป็นสัจธรรม พร้อมที่จะให้ทุกคนพิสูจน์ เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะเข้าใจตัวเองได้ มีหนทางเดียว คือ ศึกษาพระธรรมและพิจารณาตนเองจึงจะเข้าใจได้ว่า เราไม่มี แต่ปรมาตมธรรมซึ่งเกิดขึ้น บางขณะเป็นกุศล บางขณะเป็นอกุศล แม้แต่ภิกษุที่ถูกต้อง ก็ไม่มีตัวตนจริง ๆ ขณะใดกุศลจิตเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และกัณฑ์ ขณะใดอกุศลจิตเกิดขึ้น และกัณฑ์ ก็เป็นสภาพปรมาตมธรรมที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง เป็นวิบากบ้าง เป็นกิริยาบ้าง เกิดขึ้นและดับไปทุกขณะเท่านั้นเอง เราก็สมมติเรียกท่านว่า พระอรหันต์ แต่จริง ๆ คือ ปรมาตมธรรม

ถ. ก็อยากจะเกื้อกูลให้เขาได้ฟังอย่างนี้ อยากจะบอกว่า อย่าไปเชื่อเลย พวกไปห่วย ไม่ควรไป เราต้องทำของเราเอง แต่ไม่รู้จะช่วยเหลือเขาได้อย่างไร

ส. ถ้าเขาไม่ได้ศึกษาพระธรรม อะไร ๆ ก็ช่วยเหลือเขาไม่ได้ คำพูดของเราก็คือช่วยเขาไม่ได้ เพราะเขาไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษาพระธรรมและเข้าใจเท่านั้น จึงสามารถรู้ได้ว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร สิ่งใดเป็นกุศล สิ่งใดเป็นอกุศล สิ่งใดเป็นมงคล และสิ่งใดเป็นมงคลตื่นข่าว นอกจากมงคล ๓๘ อย่างอื่นทั้งหมดเป็นมงคลตื่นข่าว

สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่ไม่เกื้อกูลให้ปัญญาและกุศลทั้งหลายเกิด สิ่งนั้นก็เป็นอย่างที่ไม่มีประโยชน์ และการที่จะเกื้อกูลแต่ละบุคคล เกื้อกูลให้เขาฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจ และปัญญาของเขาเองจะทำให้กุศลของเขาค่อย ๆ ลดคลายลง

ถ. เคยชักชวนให้มาฟังธรรมอาจารย์ แต่เขาฟังกันไม่รู้เรื่อง เอาเทปไปให้ฟัง ก็ไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าเป็นพระพูดอย่างนี้ เขาก็เชื่อ

ส. ข้อนั้นไม่สำคัญ ใครจะฟังหรือใครจะไม่ฟัง บังคับไม่ได้ เป็นไปตามการสะสม ทำไม่คนนี้ฟัง ทำไม่คนนั้นไม่ฟัง ถ้ามีการสะสมที่จะฟัง หรือครั้งแรกฟังไม่เข้าใจ เมื่อรู้ว่าไม่เข้าใจ ก็ควรจะฟังต่อไปให้เข้าใจ ซึ่งบางท่านก็เป็นอย่างนั้น

แต่บางท่านฟังครั้งแรกไม่เข้าใจ ท่านก็ไม่สนใจที่จะฟัง ท่านจะฟังแต่สิ่งที่ท่านเข้าใจได้ ซึ่งไม่ใช่พระธรรมคำสอนโดยละเอียด

พระ ก่อนหน้านี้อาตมาเคยสนทนากับเพื่อนภิกษุ ได้ยินข้อความว่า พระภิกษุถือบาตรและจีวร ไปที่ใด ๆ ก็มีบาตรไปด้วย แสดงว่าฉันในบาตร ซึ่งอุตงค์ บางข้อก็มีการฉันในภาชนะเดียว คือ ฉันในบาตร แต่ก็ไม่ได้คิดถึงกับว่าจะถืออุตงค์ เพียงแต่เคารพในพระวินัย เห็นว่าการบวชนั้น พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเมื่อมีบาตร และจีวรจึงบวชได้ ก็คิดว่าจะใช้บาตรให้เป็นประโยชน์ในการฉัน เพราะว่าสะดวก ไม่ต้องไปล้างอะไรอีกหลาย ๆ อย่าง ก็นำไปด้วย และได้ยินเสียงจากญาติโยมว่า พระถืออุตงค์ คงจะเคร่งดี ก็รู้สึกยินดีบ้าง รู้สึกว่าเขาสักการะเราดี อาตมาคิดว่า เรื่องของการถืออุตงค์ อันตรายเหมือนกัน ถ้าไม่เข้าใจเรื่องการขัดเกลา

สุ. อันตรายประการหนึ่ง ซึ่งบางท่านอาจจะไม่ได้สังเกตเลย คือ สักการะ และคำสรรเสริญ ซึ่งจริง ๆ แล้วถ้ารับไม่ถูก ก็เพิ่มพูนกิเลสมากทีเดียว เพราะว่า ทำให้เป็นผู้ติดในลาภสักการะและคำสรรเสริญ แต่ถ้าเป็นผู้มีศีลธรรมฉดตตา คือ เป็นผู้ที่ไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะเป็ลลาภ เป็นคำสรรเสริญ เป็นคำชม ก็เป็นเพียง ชั่วขณะ ๆ เท่านั้นเอง และผู้ที่ได้รับคำชมหรือคำสรรเสริญ ต้องเป็นผู้ที่รู้จักตัวเองตาม ความเป็นจริงว่า จริงอย่างที่เขาสรรเสริญหรือสักการะหรือเปล่า เพราะว่าในขณะที่ ขัดเกลาเป็นขณะหนึ่ง ขณะที่ยินดีในคำสรรเสริญ ขณะนั้นก็เป็นอกุศลแล้ว

มีขาดกเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงถึงการรักษาศีลที่ละเอียดจริง ๆ ที่ท่านผู้ฟังในยุคนี้ ไม่สามารถคิดได้เลยว่า คนในครั้งโน้นเป็นผู้ที่ละเอียดถึงอย่างนั้น และมีการรู้จัก ตนเองถึงอย่างนั้น ท่านผู้ฟังจะอัศจรรย์ใจจริง ๆ ว่า แต่ละท่าน ๆ ในครั้งกระโน้น ท่านเป็นผู้ที่ละเอียดที่จะพิจารณาตนเองว่า เป็นผู้ที่มีศีลอันสมควรที่จะให้ผู้อื่นรักษาตาม ได้ไหม เพราะว่าบางท่านได้ยินคำว่าศีล ๕ ก็ใครที่จะรักษา เพราะฉะนั้น ก็ไปถาม ท่านที่รักษาศีล ๕ หรือว่ามีชื่อเสียงในการรักษาศีล ๕ ว่า ท่านรักษาศีล ๕ ประการใดบ้าง แม้เพียง ๕ ข้อธรรมดา ๆ อย่างนี้ แต่ว่าแต่ละท่านที่บุคคลนั้นที่เป็นทูต ไปขอข้อปฏิบัติเพื่อที่จะปฏิบัติตามคือศีล ๕ นั้น มีถึง ๑๑ ท่าน

ท่านที่ ๑ ท่านบอกว่า ศีล ๕ ของท่านยังไม่บริสุทธิ์ เพราะเหตุนั้น ๆ ขอให้ไปถามอีกท่านหนึ่ง เมื่อพูดไปขอศีล ๕ จากอีกท่าน ท่านก็บอกว่าศีล ๕ ของท่านยังไม่บริสุทธิ์แม้เพราะเหตุนั้น ๆ ซึ่งเป็นเพียงเหตุเล็กน้อยที่สุด แต่ท่านเหล่านั้นมีความสำนึกว่า แม้เพียงอย่างนี้ท่านก็รักษาไม่ได้ เพราะฉะนั้น ท่านก็ไม่ได้ให้ศีล ๕ และคิดว่าคนอื่นจะสมบูรณ์หรือจะรักษาได้ดีกว่าท่าน ก็ขอให้ไปถามบุคคลนั้นถามไป ๆ จนถึง ๑๑ คน ซึ่งในยุคนี้สมัยนี้ไม่มีใครที่จะคิดได้ละเอียดถึงอย่างนั้น

ทุกท่านไม่สามารถรู้วาระจิตของท่านได้ แต่ผู้ที่ไม่ใช่พระอริยเจ้าก็ย่อมรู้ว่าแม้ในขณะที่วาระจิตเกิดดับสืบต่อดำรงภพชาติอยู่ ขณะนั้นก็ยังมีอนุสัยกิเลส คือกิเลสอย่างละเอียดที่นอนเนื่องอยู่ในจิตสืบต่อกันแต่ละขณะ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่กำลังนอนหลับสนิทและไม่ฝัน ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล ก็ต่างกับผู้ที่เป็นปุถุชน ทั้ง ๆ ที่จิตนั้นกำลังทำวาระจิตเกิดดับสืบต่อดำรงภพชาติ วาระจิตของปุถุชนก็ต่างกับวาระจิตของพระโสดาบัน วาระจิตของพระโสดาบันก็ต่างกับวาระจิตของพระสกทาคามีบุคคล วาระจิตของพระสกทาคามีบุคคลก็ต่างกับวาระจิตของพระอนาคามีบุคคล วาระจิตของพระอนาคามีบุคคลก็ต่างกับวาระจิตของพระอรหันต์

นี่คือความต่างกันของจิต ซึ่งยังมีอนุสัยกิเลสที่ยังไม่ได้ดับ กับจิตของพระอริยบุคคลที่ดับอนุสัยกิเลสเป็นประเภท ๆ ไป

สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค มีข้อความว่า

ชื่อว่าอนุสัย เพราะอรรถว่า นอนเนื่องในสันดาน

หรือที่ภาษาไทยใช้คำว่า สันดาน คือ การสืบต่อของจิต ไม่ว่าจะเป็นวิบากจิต หรือกุศลจิต หรืออเหตุกิริยาจิต ก็ยังมีกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ เพราะว่ายังไม่ได้ดับไป

กิเลสเมื่อวานนี้มีมากไหม กิเลสเมื่อเช้านี้มีมากไหม เพราะไม่ได้ดับ เพราะไม่รู้สีกตัว จึงไม่ทราบว่ามีมากมาสักแค่ไหน แต่ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน เช่น กิเลส จะเป็นโลภะก็ดี โทสะก็ดี มานะก็ดี อหังการก็ดี เมื่อวานนี้ที่ดับไปแล้ว ก็สะสมสืบต่ออยู่ในจิตซึ่งเกิดดับสืบต่อกันทุกขณะไป จนกว่าโลกุตตรปัญญาจะเกิดขึ้น จึงจะดับอนุสัยกิเลสได้

สำหรับอกุศลธรรมที่เป็นอนุสัยกิเลส ซึ่งมีอยู่แม้ในขณะที่กำลังหลับสนิท มี ๗ ประการ

อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต อนุสยวรรคที่ ๒ อนุสยสูตรที่ ๑ ข้อ ๑๑

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อนุสัย ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน คือ อนุสัย คือ กามราคะ ๑ อนุสัย คือ ปฏิฆะ ๑ อนุสัย คือ ทิฏฐิ ๑ อนุสัย คือ วิจิกิจชา ๑ อนุสัย คือ มานะ ๑ อนุสัย คือ ภวราคะ ๑ อนุสัย คือ อวิชชา ๑

ขณะกำลังนอนหลับ ยังมีอนุสัยกิเลส ๗ ประการนี้อยู่ครบสำหรับผู้ที่เป็นปุถุชน ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม แต่ลักษณะของกิเลสซึ่งจะใช้คำว่าหลับ หรือคำว่าการนอนเนื่องอยู่ก็ได้ คือ ไม่ตื่นขึ้นทำกิจการงาน มี ๗ อย่าง คือ

๑. กามราคะ ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ
๒. ปฏิฆะ ความขุ่นเคืองใจ ความไม่แช่มชื่น ความไม่พอใจ
๓. ทิฏฐิ ความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน หรือเห็นว่าเที่ยง หรือ เห็นว่าสูญ เป็นต้น
๔. วิจิกิจชา ความสงสัย ความลังเล ความไม่แน่ใจ

ท่านที่ยังไม่แน่ใจว่าลักษณะไหนเป็นนามธรรม ลักษณะไหนเป็นรูปธรรม ในขณะที่กำลังเห็น สภาพที่ปรากฏทางตาเป็นรูป เป็นสิ่งที่ปรากฏ และสภาพรู้มี ขณะที่กำลังเห็น ถ้ายังสงสัยในลักษณะอาการของสภาพนามธรรมที่รู้ ขณะนั้นชื่อว่า เป็นผู้ที่ยังไม่ได้ดับวิจิกิจชานุสัย เพราะว่าโสตาปัตติมรรคจิตยังไม่เกิดขึ้น จึงไม่ได้ดับวิจิกิจชานุสัยเป็นสมุจเฉท

๕. มานะ ความสำคัญตน
๖. ภวราคะ ความยินดีในภพ ในความเป็น
๗. อวิชชา ความไม่รู้

เพราะฉะนั้น ต้องรู้ว่า จะค่อย ๆ ละคลายได้ด้วยการอบรมเจริญปัญญา ที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

สำหรับผู้ที่ยังไม่ใช่พระอริยบุคคล ไม่สามารถรู้ได้เลยว่า วันหนึ่ง ๆ ที่หลับไป และตื่นขึ้นนั้น กิเลสประเภทไหนจะเกิดขึ้นมากน้อยประการใด ไม่มีใครสามารถรู้ได้จริง ๆ เพราะไม่มีใครหยั่งถึงการสะสมของอกุศลธรรมซึ่งแต่ละท่านเก็บสะสมสืบต่อ อยู่ในจิต

เมื่อวานนี้จิตของแต่ละคนก็มีโลภะต่าง ๆ กัน มีโทสะต่าง ๆ กัน มีความสำคัญตณมนาน้อยต่าง ๆ กัน มีความอิสลามากน้อยต่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้น ไม่สามารถรู้ได้เลยว่า เมื่อตื่นขึ้นแล้ววิบากประเภทไหนจะเกิด และเมื่อวิบากเกิดแล้ว กุศลจิตหรืออกุศลจิตประเภทไหนจะเกิด แต่สำหรับพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรู้การสะสมของกรรมและกิเลสของแต่ละบุคคล และสามารถรู้ด้วยว่า บุคคลใดสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย จตุกกนิบาต ชัมพูกเถรคาถาที่ ๕

ท่านผู้ฟังจะเห็นชีวิตของพระอรหันตรูปหนึ่ง ซึ่งก่อนที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านก็มีการสะสมซึ่งยากที่วิถีชีวิตของใครจะเป็นอย่างท่าน

ข้อความในอรรถกถามีว่า

พระเถระแม้นี้ ได้ทำบุญญาธิการไว้ในพระพุทธเจ้าในปางก่อน

ต้องกระทำความบุญมาแล้วอย่างมาก ในพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ

ก่อสร้างบุญไว้ในภพนั้น ๆ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่าติสสะ บังเกิดในเรือนมีตระกูล ถึงความเป็นผู้รู้เพียงสา เชื่อพระสัมมาสัมโพธิญาณของ พระศาสดา ให้อัตนโพธิ์พิกฤษแล้ว บูชาด้วยการพัทวิ

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาท่องเที่ยวอยู่ในเทวโลกและมนุษย์โลก ในกาลแห่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่ากัศสปะ บังเกิดในเรือนมีตระกูล ถึงความเป็น

ผู้รู้เพียงสาแล้ว บรรพชาในพระศาสนา เป็นเจ้าอาวาสอยู่ในอารามอันอุบาสกคนหนึ่ง ได้สร้างไว้ อันอุบาสกนั้นอุปัฏฐากอยู่

ภายหลังวันหนึ่ง พระชีณาสพเถระรูปหนึ่ง (คือ พระอรหันต์องค์หนึ่ง) ผู้ครองจีวรเก่า ๆ มาจากป่า บ่ายหน้าไปยังบ้านเพื่อโกนผม อุบาสกนั้นเห็นเข้าแล้ว เลื่อมใสในอิริยาบถ ให้ช่างกลับกลบผมและหนวด ให้บริโศโกชนะอันประณีต ถวายจีวรดี ๆ นิมนต์ให้อยู่ด้วยคำว่า ขอท่านจงอยู่ในที่นี้แหละขอรับ

ภิกษุเจ้าอาวาสเห็นดังนั้น มีความริษยา และมีความตระหนี่เป็นปกติ

แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะให้ท่านสักเท่าไรในสมัยพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ แต่เมื่อกิเลสยังไม่ดับ ก็มีปัจจัยทำให้ยังมีความริษยาและมีความตระหนี่เกิดขึ้น

ภิกษุเจ้าอาวาสกล่าวกับพระเถระชีณาสพว่า

การที่ท่านเอนิ้วมือถอนผมเป็นนอจลก เลี้ยงชีพด้วยอาหารคือคุณและมูลร ยังประเสริฐกว่า การอยู่ในที่นี้ด้วยอาการอย่างนี้ ของผู้อันอุบาสกลามกนี้บำรุงอยู่

คือ ไม่อยากให้ท่านอยู่ที่นี่ คิดว่าท่านควรไปอยู่ที่อื่น

เมื่อกล่าวอย่างนั้นแล้ว เข้าไปยังเวจกุฎี ในขณะนั้นนั่นเองเอามือกอบ คุณกินและดื่มมูลรเหมือนคดข้าวปายาสขณะนั้น ด้วยทำนองนี้ดำรงอยู่ตลอดอายุ ทำกาลแล้วใหม่ในนรก มีคุณและมูลรเป็นอาหารอีก ด้วยเศษแห่งวิบากของกรรมนั้น นั้นแล แม้เกิดในหมู่มนุษย์ได้เป็นนิครนถ์ มีคุณเป็นภักษา ๕๐๐ ชาติ

เป็นไปได้ไหมอย่างนี้ และผลของกรรมที่ยังไม่หมด คือ

ในสมัยพระพุทธผู้มีพระภาคพระองค์นี้ ท่านบังเกิดในกำเนิดมนุษย์อีก บังเกิด ในตระกูลแห่งคนทุกขียาก เพราะกำลังแห่งกรรมแห่งการว่าร้ายพระอริยเจ้า เขาให้ดื่ม น้ำนม นมสด หรือเนยใส ก็ทิ้งสิ่งนั้น แล้วดื่มเฉพาะน้ำมูลรเท่านั้น เขาให้บริโศก ข้าวสุก ก็ทิ้งข้าวสุกนั้น แล้วเคี้ยวกินแต่คุณเท่านั้น

รสดี ๆ ที่อร่อยก็ทิ้งหมด เพราะกรรมทำให้ไม่สามารถบริโศกได้

เติบโตด้วยการบริโภคคุณและมูตรด้วยอาการอย่างนี้ แม้เจริญวัยแล้ว ก็บริโภคแต่คุณและมูตรเท่านั้น

ตั้งแต่เด็กก็บริโภคอย่างนั้น จนกระทั่งโตก็บริโภคอย่างนั้น

พวกมนุษย์เมื่อไม่อาจจะห้ามการบริโภคคุณและมูตรนั้น ก็พากันละทิ้งเขาไป เขาอันพวกญาติละทิ้งเสียแล้ว จึงบวชเป็นนักบวชเปลือย ไม่อาบน้ำ ครองผ้าเปื้อนด้วยธุลีและฝุ่น ถอนผมและหนวด ห้ามอิริยาบถอื่น ยืนอยู่ด้วยเท้าข้างเดียว ไม่ยินดีการนิมนต์ ถือเอาโภชนะที่ผู้ต้องการบุญ อธิษฐานเข้าอยู่ประจำเดือนให้ ด้วยปลายหญ้าคาเดือนละครึ่ง กลางวันเลียด้วยปลายลิ้น ส่วนกลางคืนไม่เคี้ยวกินด้วยคิดว่า คุณสดมีตัวสัตว์ จึงเคี้ยวกินแต่คุณแห้งเท่านั้น

เมื่อเขาทำอยู่อย่างนี้ ล่วงไป ๕๕ ปี มหาชนสำคัญว่า เป็นผู้มิดบะมาก มีความปรารถนาน้อยอย่างยิ่ง จึงได้น้อมไปหาเขา โอนไปหาเขา

ยังมีคนที่อุตสาหะเห็นผิด เห็นว่าการปฏิบัติอย่างนั้นเป็นการมักน้อย เพราะวาทามานานถึง ๕๕ ปี เพราะฉะนั้น ทำให้บางบุคคลที่มีความโน้มเอียงไปในทางที่จะเห็นผิด ไม่มีเหตุผล เกิดความเลื่อมใส

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นธรรมอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระอรหัต รุ่งเรืองอยู่ภายในหทัยของเขา เหมือนประทีปในหม้อฉะนั้น แล้วพระองค์เสด็จไปในที่นั้น ทรงแสดงธรรมให้เขาดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล ให้เขาได้อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ให้ชวนชวาววิปัสสนา ให้ดำรงอยู่ในพระอรหัต

เมื่อท่านดำรงอยู่ในพระอรหัตแล้ว ในเวลาปรินิพพาน เมื่อแสดงว่าท่านปฏิบัติผิดในขั้นต้น อาศัยพระผู้มีพระภาคจึงได้บรรลุธรรมที่พระสาวกควรบรรลุ ท่านจึงได้กล่าวคาถานี้ว่า

เราเอาธุลีและฝุ่นทาตัวอยู่ตลอด ๕๕ ปี บริโภคอาหารเดือนละครึ่ง ถอนผมและหนวด ยืนอยู่ด้วยเท้าข้างเดียว งดเว้นการนั่ง กินคุณแห้ง ไม่ยินดีอาหารที่เขาเชื้อเชิญ เราได้ทำบาปกรรมอันเป็นเหตุให้ไปสู่ทุกคติเป็นอันมากเช่นนั้น ถูกโอชะ

พักไปอยู่ ได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ขอท่านจงดูสรณคมน์และความที่ธรรมเป็น
ธรรมอันดีเลิศ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว เราได้ทำกิจพระศาสนาเสร็จแล้ว

๑๘๑๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๑

ทุกคนที่กำลังเป็นภวังคจิต คือ ในขณะที่นอนหลับสนิท จะไม่ทราบเลยว่า วิชาที่จะเกิดในวันต่อไปจะเป็นอย่างไร จะเห็นอะไร จะได้ยินอะไร หรือจะมีความสำคัญตอน จะมีความริษยา จนกระทั่งกระทำการที่ทำให้บริโกตมูตรและคูถ อย่างท่านชัมพูเถระ ก็ไม่มีใครทราบ

ท่านชัมพูเถระเป็นผู้ที่ทำทานและได้สร้างบุญในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก่อน ๆ เป็นอันมาก แต่แม้กระนั้นก็ประมาณกิเลสไม่ได้เลย เหมือนกับที่ทุกท่านเกิดมาจนถึงวัยนี้ ตอนที่เป็เด็กก็ไม่ทราบว่า เมื่อท่านเติบโตขึ้น ท่านจะผ่านเหตุการณ์อะไรบ้างในชีวิตแต่ละวัน จนกระทั่งแม้ในขณะนี้ก็ยังไม่ว่าทราบว่า พรุ่งนี้จะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น ทุกท่านก็เป็นผู้ที่เจริญกุศลทุกประการที่ควรเจริญได้ เมื่อมีโอกาสที่จะเจริญ

ถ. เรื่องของพระชัมพูเถระก่อนที่ท่านจะบรรลู่ ท่านประพาศติผิดเพราะรับผลของอกุศลกรรม คือ กิณคูถและมูตร ขณะที่เป็อกุศลวิบากเป็นเพียงอุเบกขาเวทนา ทำไมจึงรู้สึกยินดีในการปฏิบัติผิด ๆ วิบากก็เป็นเพียงผลของกรรมซึ่งไม่สามารถทำให้เห็นผิดได้ แสดงว่าท่านติดในรส ไซ้ใหม่

บุคคลที่ไม่ได้เจริญกุศลในเรื่องเหล่านี้ ขณะที่รสปรากฏก็ดี หรือสิ่งที่ปรากฏทางตาปรากฏ ก็ไม่มีปัญญาที่จะพิจารณา การที่จะเกิดอกุศลกรรมความเห็นผิดในขณะได้ ก็เพราะสติไม่เกิดขึ้นรู้จักวิบากจริง ๆ ซึ่งเป็นผลของกรรม ไซ้ใหม่

สุ. ขณะนั้นท่านยังไม่ได้ฟังพระธรรมในชาตินั้น แต่ท่านได้สะสมความเห็นถูกในพระธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ เพียงการประมาณที่ทำให้กิเลสกำเริบด้วยความริษยา ทำให้ท่านได้กระทำการซึ่งมีผลทำให้มีความโน้มเอียงที่จะยินดีพอใจในสิ่งซึ่งไม่น่าจะยินดีพอใจ แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว ท่าน

ก็ได้เป็นพระโสดาบัน และในเวลาต่อมาไม่นานท่านก็ได้เป็นพระอรหันต์ แต่ถ้าท่านไม่ได้ฟังพระธรรม ก็ไม่มีโอกาสได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

เป็นเรื่องของการสะสมทั้งฝ่ายกุศลและฝ่ายอกุศล แสดงให้เห็นว่า ตราบใดที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ก็จะมีการคิดวิจิตรต่าง ๆ และมีการกระทำที่วิจิตรต่าง ๆ ไปในทางอกุศลได้ ตามกำลังของการสะสมของอกุศลในอดีต จนกว่าจะได้ฟังพระธรรมเมื่อไร เมื่อนั้นก็จะได้ทราบว่า การสะสมของแต่ละบุคคลนั้นยังเหนียวแน่นหนาแน่นกันที่จะให้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกิดหรือเปล่า อย่างเช่นพวกเดียรฉายที่มีความเห็นอื่น เมื่อฟังพระธรรมแล้วไม่ยอมเลื่อมใสก็มี นั่นก็แสดงถึงความต่างกันของการสะสม

ถ. ท่านพระขัมพูกะ หลังจากที่ท่านสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ภาวังคจิตของท่านจะมีอารมณ์เหมือนภาวังคจิตก่อนที่จะได้เป็นพระอรหันต์หรือเปล่า

ส. สำหรับอารมณ์ไม่เปลี่ยน แต่อนุสัยกิเลสไม่มีเลย ดับหมด ไม่ใช่แต่เฉพาะอนุสัยกิเลสเท่านั้น แม้กิเลสทั้งหมดก็ต้องดับ เพราะว่าเมื่อดับอนุสัยกิเลสแล้ว กิเลสอื่นก็เกิดไม่ได้

ถ. ภาวังคจิต ถึงแม้ว่าจะเป็นพระอรหันต์ ก็ต้องมีอารมณ์เหมือนกับอารมณ์ปฏิสนธิ

ส. อารมณ์ไม่เปลี่ยน แต่กิเลสดับหมด

ถ. จิตของพระอรหันต์ที่เป็นภาวังคจิต ขณะจิตเป็นภาวังค์ ยังมีสติอยู่ไหม

ส. ถ้ากล่าวถึงสติเจตสิกต้องมี เพราะว่าโสภณเจตสิกเป็นกุศลก็ได้ เป็นวิบากก็ได้ เป็นกิริยาก็ได้ ถ้าปฏิสนธิเป็นมหาวิบาก ต้องมีโสภณเจตสิกเกิดร่วมด้วย ซึ่งโสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ดวง ต้องมีสติเจตสิกรวมอยู่ด้วย

ขณะที่เป็นวิถิจิต ขณะนั้นไม่ใช่ภาวังคจิต วิถิจิตหมายความว่าจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์อื่นซึ่งไม่ใช่อารมณ์ของภาวังค์ เพราะฉะนั้น ที่ทุกท่านกล่าวว่า แต่ละคนก็มีวิถีสัตตต่าง ๆ กัน วิถีสัตตก็คือวิถิจิตนั่นเอง

ขณะใดที่มีการเห็นต่างกัน มีการได้ยินต่างกัน มีโลภะต่างกัน มีกุศลต่างกัน มีอกุศลต่างกัน นั่นคือวิถีจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตาต่างกัน ทางหูต่างกัน ทางจมูกต่างกัน ทางลิ้นต่างกัน ทางกายต่างกัน และทางใจที่คิดนึกต่างกัน

ถ้าย่อวิถีชีวิตทั้งหมดออกมา ก็คือวิถีจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางทวารต่าง ๆ ซึ่งแต่ละคนเหมือนกันไหม ถ้ากรรมต่างกัน วิถีชีวิตหรือวิถีจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์นั้น ก็ต่างกันไป บางท่านอาจจะเห็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจผิด การได้ยินเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทำให้เข้าใจผิดในข้อปฏิบัติ จนกว่ากุศลที่ได้กระทำแล้วในอดีตเป็นปัจจัยทำให้มีโอกาสได้เห็นหรือได้ยินได้ฟังข้อปฏิบัติที่ถูก จะเห็นได้ว่า บางท่านก็มีข้อปฏิบัติที่ผิดมาก่อน และบางท่านก็เป็นผู้ที่มีข้อปฏิบัติที่ถูก ซึ่งนั่นก็ต้องเป็นไปตามวิถีชีวิตของแต่ละคน

การศึกษาเรื่องของจิตจะต้องเข้าใจด้วยว่า จิตที่ได้ยินได้ฟัง ไม่ว่าจะเป็น จักขุวิญญาณ หรือโสตวิญญาณ หรือกุศลจิต หรืออกุศลจิตก็ตาม ต้องรู้ว่าจิตนั้น เป็นชาติอะไร จิตนั้นเป็นภูมิอะไร จิตนั้นรู้อารมณ์ทางทวารไหน และจิตนั้นทำกิจอะไร จึงจะเป็นการเข้าใจลักษณะของจิตที่กำลังศึกษาจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่รู้จักว่าเป็นจักขุวิญญาณ แต่ต้องรู้ว่าจักขุวิญญาณ คือ จิตเห็นในขณะนี้ เป็นชาติวิบาก เป็นจิตที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นจิตที่ทำทสฺสนกิจ รู้อารมณ์ทางจักขุทวาร

ทางที่จิตจะเกิดขึ้นรู้อารมณ์อื่นที่ไม่ใช่อารมณ์เดียวกับภวังคจิต มี ๖ ทาง คือ ทางตา ๑ ทางหู ๑ ทางจมูก ๑ ทางลิ้น ๑ ทางกาย ๑ เป็นรูป ๕ ทาง หรือ ๕ ทวาร และทางใจ ๑ คือ ไม่ใช่ตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่อาศัยใจ เกิดคิดนึกขึ้นขณะใด ขณะนั้นก็เป็นการรู้อารมณ์ทางมโนทวาร

สำหรับกิจที่ ๑ คือ ปฏิสนธิกิจ เป็นกิจขณะแรกของชาตินี้ซึ่งเป็นวิบากจิตประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย ทำให้ปฏิสนธิเป็นบุคคลหนึ่งบุคคลใด เมื่อดับไปแล้ว ภวังคจิตซึ่งทำภวังคกิจ กิจที่ ๒ ก็เกิดต่อ โดยที่ยังไม่รู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทางนั้นเลย และในขณะที่เป็นภวังคจิตนั้น จะเป็นภวังคจิตตลอดไปไม่ได้ เพราะว่าจะต้องมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือการคิดนึกทางใจ จึงต้องมีกิจอื่นซึ่งไม่ใช่ภวังคกิจ เพราะถ้ายังเป็นภวังคกิจ

อยู่เรื่อย ๆ ก็ไม่เห็น ไม่ได้ยิน เพราะฉะนั้น กิจที่ ๓ คือ อารัมมณิก ในขณะนั้นก็จะมีจิตที่กำลังทำอารัมมณิก เพราะว่าเมื่อภวังคจิตสิ้นสุดลงแล้ว ต้องมีวิธิจิตขณะแรกเกิดขึ้น ทำอารัมมณิก

สำหรับจิตที่ทำอารัมมณิก เป็นวิธิจิตแรก เวลาที่มีการรู้อารมณ์แต่ละวาระทางหนึ่งทางใด มีวิธิจิตหลายประเภทเกิดดับสลับต่อกัน ไม่ใช่เป็นจิตประเภทเดียวเลย เช่น ขณะที่กำลังเห็น ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่ามีจักขุวิญญาณเห็นทันที และในขณะที่ได้ยินในขณะนี้ ก็คิดว่ามีโสตวิญญาณเกิดขึ้นได้ยิน เพราะฉะนั้น ก็เข้าใจว่ามีจักขุวิญญาณและโสตวิญญาณเกิดสลับกันเท่านั้น แต่ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น วิธิจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์จะเป็นจิตหลายประเภทที่เกิดดับสลับต่อกัน โดยที่วิธิจิตแรกทุกขณะซึ่งเปลี่ยนจากภวังค์ จะต้องทำอารัมมณิก

จิตที่ทำอารัมมณิก มี ๒ ดวง คือ ปัญจทวารารัมมณจิต ๑ ดวง และ มโนทวารารัมมณจิต ๑ ดวง

สำหรับปัญจทวารารัมมณจิต ชื่อก็บอกแล้ว อารัมมณะ และปัญจทวาร เพราะฉะนั้น จิตดวงนี้เป็นวิธิจิตแรกซึ่งเกิดขึ้นต่อจากภวังคจิต ไม่ว่าจะเป็นอดีตภวังค์ที่อารมณ์กระทบ หรือเป็นภวังคเจตนาซึ่งไหวตามอารมณ์ที่กระทบ หรือเป็นภวังคบุพเพเจตนาซึ่งเป็นภวังคจิตดวงสุดท้าย ทั้งหมดนั้นทำกิจภวังค์ ยังไม่ได้เปลี่ยนเป็นกิจอื่นเลย ต่อเมื่อใดที่วิธิจิตแรกเกิดขึ้นจึงไม่ใช่ภวังคกิจ วิธิจิตแรกต้องเป็นอารัมมณิก คือ จิตที่นึกถึงอารมณ์ที่กระทบทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทาง

ถ้าเป็นอารมณ์ที่กระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางหนึ่งทางใดใน ๕ ทาง ปัญจทวารารัมมณจิตจะเกิดขึ้นนึกถึงอารมณ์ที่กระทบ

ถ้าใช้คำว่า นึกถึง อาจจะทำให้ท่านผู้ฟังเข้าใจสภาพของจิตได้ อย่างเวลานอนทุกคนก็คิด ในขณะที่นึกถึงเรื่องหนึ่งเรื่องใดขณะนั้นเป็นวิธิจิต ไม่ใช่ภวังคจิต และวิธิจิตแรก คือ อารัมมณิก คือ กิจที่นึกถึงอารมณ์ที่กระทบ แล้วแต่ว่าจะเป็นอารมณ์ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ปัญจทวารารัมมณจิตก็เกิดขึ้นนึกถึงอารมณ์นั้น ๆ ที่กระทบทวารนั้น ๆ เป็นขณะแรก เป็นวิธิจิตแรก นี่เป็นกิจที่ ๓

อวิชชาเป็นเพียงกิจที่นึกถึงอารมณ์ที่กระทบ เช่น ขณะที่จะเห็น ก่อนที่จักขุวิญญาณจะเกิดขึ้น ปัญจทวาราวชชนจิตต้องเกิดขึ้นทำอวิชชา นึกถึงอารมณ์ที่กระทบตา ถ้าเป็นเสียงที่กระทบกับโสตประสาท โสตวิญญาณยังไม่เกิดขึ้นได้ยิน แต่ปัญจทวาราวชชนจิตเกิดขึ้นทำอวิชชา นึกถึงเสียงที่กระทบโสตประสาทรูป เมื่อปัญจทวาราวชชนจิตทำอวิชชาดับแล้ว จักขุวิญญาณจึงเกิดขึ้นเห็นในขณะนี้ หรือโสตวิญญาณจึงเกิดขึ้นได้ยินในขณะนี้

ยากเพียงชื่อเท่านั้นเอง คือ อวิชชา เป็นชื่อใหม่ แต่ตามความเป็นจริง ถ้าเข้าใจลักษณะกิจการงานว่าเป็นสภาพที่นึก แล้วแต่จะนึกถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือนึกถึงเสียงที่กระทบหู นึกถึงกลิ่นที่กระทบจมูก และเมื่อจิตที่ทำกิจนี้ดับไปแล้ว ปัญจวิญญาณก็เกิดขึ้นทำกิจเห็นบ้าง ได้ยินบ้างเหล่านี้ เป็นต้น

ตลอดทั้งวันก็เป็นอย่างนี้ ไม่เคยขาดเลย ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็เป็นเรื่องที่แล้วแต่ว่าจะได้ยินได้ฟังพระธรรมหรือเปล่า ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังพระธรรมเลย ก็ไม่สามารถรู้ว่า มีปัญจทวาราวชชนจิตก่อนจักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ หรือขณะใดแม้ไม่เห็น ไม่ได้ยิน แต่คิดนึก ก็มีมโนทวาราวชชนจิตเป็นวิถีจิตแรกที่น่าถึงเรื่องหนึ่งเรื่องใดเกิดขึ้น ทำอวิชชา

เพราะฉะนั้น จิต ๘๙ ดวง หรือ ๑๒๑ ดวง มีจิตเพียง ๒ ดวงที่ทำอวิชชา ไม่ว่าจะเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นปุถุชน หรือเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นเปรต เป็นอสุรกาย สภาพปรมาตมธรรมก็เป็นอย่างนี้ คือ ขณะใดที่ไม่ใช่ภวังคจิต วิถีจิตแรกต้องเป็นอวิชชา และจิตที่ทำอวิชชามี ๒ ดวงเท่านั้น

การฟังอย่างนี้ เพื่อที่จะให้ระลึกได้ว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลเลย ไม่ว่าขณะเห็น ขณะได้ยิน ก็เป็นแต่เพียงจิตที่เกิดขึ้นทำกิจการงานต่าง ๆ เท่านั้นเอง เพราะว่าพระธรรมทั้งหมดจะไม่พ้นจากเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

และสำหรับปัญจทวาราวชชนจิตและมโนทวาราวชชนจิต โดยชาติเป็นกิริยาจิต ไม่ใช่วิบาก

นี่ก็เห็นความต่างกัน ในขณะที่เป็นภวังค์ เป็นวิบากจิต และในขณะที่เป็นภวังค์ จะเป็นภวังค์ไปตลอดไม่ได้ เพราะว่ามีกรรมที่ทำให้ต้องเห็น จะให้หลับไปตลอดไม่ได้ มีกรรมที่ทำให้ต้องได้ยิน บางครั้งนอนหลับสบาย บางเสียงก็ทำให้ตกใจตื่น แสดงให้เห็นว่า ขณะนั้นกรรมทำให้วิบากจิตเกิดขึ้นได้ยินเสียงที่ทำให้ตกใจตื่นขึ้น เช่น เสียงฟ้าร้อง หรือเสียงอะไรก็ได้แล้วแต่

แสดงให้เห็นว่า ขณะที่เป็นภวังค์ จะเป็นภวังค์ตลอดไปไม่ได้ ต้องรอวิบากที่จะเกิด และก่อนที่วิบากจิตจะเกิดขึ้นรับผลของกรรม ต้องมีกิริยาจิตเป็นวิธิจิตแรก ทำอวัชชนกิจ คือ กิจที่ ๓ เกิดก่อนทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นในภพไหนภูมิไหนทั้งสิ้น ซึ่งอวัชชนจิตโดยชาติเป็นกิริยา ยังไม่เป็นวิบากทันที เพราะการที่จะรับผลของกรรมยังรับทันทีไม่ได้ ต้องมีจิตที่ทำอวัชชนกิจเกิดก่อนจักขุวิญญาณ

๑๘๑๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๓๑

สำหรับจักขุวิญญาณคือจิตเห็นขณะนี้ เป็นวิบาก แต่ปัญจทวาราวชชนจิต
ที่เกิดก่อนไม่ใช่วิบาก เป็นกิริยาจิต

เวลาฝัน วิธีจิตแรกคืออะไร

คือ อารวชชนจิต

จิตที่ทำอารวชชนกิจทำทางทวารไหน

ทางมโนทวารวิถี เพราะว่าไม่ใช่เห็น เป็นแต่เพียงนึกคิดเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ
เพราะฉะนั้น มโนทวาราวชชนจิตเกิดขึ้นทำอารวชชนกิจ นึกถึงเรื่องที่ฝัน บังคับ
ไม่ได้เลย มโนทวาราวชชนจิตจะฝัน จะนึกถึงอะไรคือนึก ก็ไม่ทราบ ต้องแล้วแต่
มโนทวาราวชชนจิต

ขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน จิตที่ทำอารวชชนกิจคืออะไร

คือ ปัญจทวาราวชชนจิต ทำอารวชชนกิจ เท่านั้นเอง ไม่มีอะไรยากเกินไป
ที่จะเข้าใจ

สำหรับวิบากจิตมีคู่กัน ๒ อย่าง คือ กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑ ไม่ว่าจะ
ทางตาที่เห็น จักขุวิญญาณก็เป็นกุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑ ถ้าเป็นวิบากแล้ว
ต้องเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดใน ๒ อย่าง คือ เป็นกุศลวิบาก หรือเป็นอกุศลวิบาก
แต่ถ้าเป็นกิริยาก็ไม่ใช่วิบาก คือ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ และมโนทวาราวชชนจิต ๑

กิจที่ ๔ คือ ทัสสนกิจ ได้แก่ จิตที่ทำกิจเห็น มี ๒ ดวงเท่านั้น ขณะนี้คิดว่า
เห็นมากมาย เห็นตลอดจนกระทั่งเหมือนไม่ดับไปเลย แต่จิตที่ทำกิจเห็นจริง ๆ คือ
ทัสสนกิจมีเพียง ๒ ดวงเท่านั้น ได้แก่ จักขุวิญญาณซึ่งเป็นวิบากจิต ขณะใดที่เห็น
สิ่งที่ดี ที่น่าพอใจ ขณะนั้นเป็นจักขุวิญญาณกุศลวิบากทำทัสสนกิจ และขณะใดที่เห็น

สิ่งที่ไม่น่าพอใจ ขณะนั้นเป็นจักขุวิญญาณอกุศลวิบากทำทสสนกิจ เป็นวิบากจิตที่เกิดขึ้นตามกรรม

กิจที่ ๕ คือ สวณกิจ ได้แก่ กิจได้ยิน จิตที่ทำกิจนี้ก็มี ๒ ดวง ในขณะที่กำลังได้ยินจริง ๆ เป็นโสตวิญญาณ ถ้าได้ยินเสียงที่ดีก็เป็นโสตวิญญาณอกุศลวิบาก ถ้าได้ยินเสียงที่ไม่ดีก็เป็นโสตวิญญาณอกุศลวิบาก

กิจที่ ๖ คือ ฆายนกิจ ได้แก่ จิตที่ทำกิจได้กลิ่น มี ๒ ดวงเหมือนกัน คือ กุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑ ฆานวิญญาณอกุศลวิบากเกิดขึ้นได้กลิ่นที่ดี ๑ ดวง ฆานวิญญาณอกุศลวิบากจิตเกิดขึ้นได้กลิ่นที่ไม่ดี ๑ ดวง ซึ่งวันหนึ่ง ๆ จะมีกลิ่นที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง สลับกันไป

ทุกบ้านมีขยะ เวลาที่ได้กลิ่นก็ระลึกได้เลยว่า ขณะนี้เป็นสภาพรู้กลิ่น เป็นจิตประเภทหนึ่งซึ่งเกิดขึ้น และขณะนั้นก็สามารถบอกได้ด้วยว่า เป็นกุศลวิบากหรือเป็นอกุศลวิบาก ขณะที่กำลังได้กลิ่นไม่ดี และบางท่านชอบน้ำหอมมาก เพราะฉะนั้นเวลาที่ได้กลิ่นหอมขณะใด ไม่ว่าจะเป็นกลิ่นน้ำหอมหรือกลิ่นดอกไม้หอมก็ตามแต่ ขณะนั้นก็ทราบได้ว่า เป็นฆานวิญญาณอกุศลวิบากที่เกิดขึ้นได้กลิ่นที่ดี

กิจที่ ๗ คือ สายนกิจ จิตที่ลิ้มรส ได้แก่ ชิวหาวิญญาณ ขณะใดที่ลิ้มรสที่กลมกล่อมประณีต ขณะนั้นเป็นชิวหาวิญญาณอกุศลวิบากที่เกิดขึ้นทำสายนกิจ ขณะที่ลิ้มรสที่ไม่อร่อย ขณะนั้นก็เป็นชิวหาวิญญาณอกุศลวิบากที่เกิดขึ้นทำสายนกิจ

ถ้าสติสามารถเกิดขึ้น และระลึกถึงลักษณะของสภาพที่กำลังลิ้มรสในขณะนั้นได้ ขณะนั้นจะคลายการยึดถือว่าเป็นเราที่กำลังลิ้มรส

เพราะฉะนั้น การศึกษาเรื่องกิจต่าง ๆ อาจจะช่วยทำให้สติปัฏฐานเกิด ระลึกถึงลักษณะของจิตที่กำลังทำกิจต่าง ๆ

กิจที่ ๘ คือ ผุสสนกิจ ได้แก่ กายวิญญาณ ๒ ดวง ถ้าเป็นสภาพที่เย็นจัด ร้อนจัด หรือแข็งที่กระทบสัมผัสแล้วเจ็บ หรือทำให้เกิดทุกข์ทางกาย ขณะนั้นก็เป็นกายวิญญาณอกุศลวิบากเกิดขึ้นรู้ผุสสุภาพที่ไม่น่ายินดี ถ้าขณะใดสบาย

อ่อนนุ่ม สัมผัสดี ขณะนั้นก็กายวิญญูญาณกุศลวิบากเกิดขึ้นรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสที่น่าพอใจ นี่เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ

มีท่านผู้หนึ่งถามว่า จักขุวิญญูญาณก็ดี โสตวิญญูญาณก็ดี ฆานวิญญูญาณก็ดี ชิวหาวิญญูญาณก็ดี กายวิญญูญาณก็ดี ไม่ว่าจะเป็นกุศลวิบากหรืออกุศลวิบาก ก็เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา คือ ขณะที่กำลังเห็นสิ่งที่ดี ขณะนั้นจักขุวิญญูญาณก็เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา เป็นกุศลวิบาก ขณะที่เห็นสิ่งที่ไม่ดี ขณะนั้นจักขุวิญญูญาณก็เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา เป็นอกุศลวิบาก เพราะฉะนั้น สำหรับจิตที่เห็น จิตที่ได้ยิน จิตที่ได้กลิ่น จิตที่ได้รส ไม่ว่าจะเป็นกุศลวิบาก หรืออกุศลวิบาก ก็เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ซึ่งไม่น่าเลยที่จะเป็นอกุศลวิบาก เพราะว่าอุเบกขาเวทนาเกิดร่วมกับจักขุวิญญูญาณอกุศลวิบาก เกิดร่วมกับโสตวิญญูญาณอกุศลวิบาก เกิดร่วมกับฆานวิญญูญาณอกุศลวิบาก เกิดร่วมกับชิวหาวิญญูญาณอกุศลวิบาก เมื่อเป็นอุเบกขาเวทนาจะเดือดร้อนไหม ก็ไม่เดือดร้อน จึงไม่น่าที่จะเป็นอกุศลวิบากเลย

นี่เป็นสิ่งที่บางท่านคิดสงสัยว่า ทำไมจึงเป็นอกุศลวิบาก

แต่เมื่อกรรมมี ๒ คือ กุศลกรรมและอกุศลกรรม และสภาพธรรมที่ปรากฏที่เป็นอารมณ์ก็มีทั้งที่น่าดูน่าเห็น และไม่น่าดูไม่น่าเห็น แม้เสียงก็มีต่างกัน เป็นเสียงที่น่าฟังและเสียงที่ไม่น่าฟัง แม้กลิ่นก็ต่างกัน เป็นกลิ่นที่น่ารู้ได้กลิ่นนั้น และกลิ่นที่ไม่น่าได้กลิ่นนั้นเลย แม้รสก็มีทั้งรสที่ลิ้มแล้วอร่อย และอีกรสหนึ่งลิ้มแล้วไม่อร่อย แต่อุเบกขาเวทนาเกิดร่วมกับอกุศลวิบากนั้น ๆ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจักขุวิญญูญาณ โสตวิญญูญาณ ฆานวิญญูญาณ ชิวหาวิญญูญาณจะเกิดร่วมกับอุเบกขาเวทณาก็ตาม ก็ยังต้องเป็นอกุศลวิบาก เพราะว่าอารมณ์นั้นเป็นอารมณ์ที่ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ เพียงแต่ไม่ทำให้ทุกขเวทนาเกิดขึ้นเท่านั้นเอง แต่ทำให้โทมนัสเวทนาเกิด ไม่ทำให้ทุกข์กายเกิดในขณะที่เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ แต่ทำให้ทุกข์ใจเกิด เพราะว่าไม่อยากเห็นสิ่งนั้น

เสียงที่ไม่น่าพอใจเกิด โสตวิญญูณอกุศลวิบากได้ยินเสียงนั้น ไม่ทำให้เป็นทุกข์กายเลย ไม่ได้ร้อน ไม่ได้ปวด แต่ทำให้ทุกข์ใจเกิด คือ ไม่อยากจะได้ยินเสียงนั้น

นี่เป็นความต่างกันของจักขุวิญญูณที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนาที่เป็นอกุศลวิบากกับที่เป็นกุศลวิบาก เพราะถ้าเป็นอกุศลวิบากก็ทำให้สบายใจ ถ้าเป็นอกุศลวิบากก็ทำให้ไม่สบายใจ

ถ้าเป็นโลกมุลจิตไม่ทุกข์เลย เพราะไม่ใช่โทสมุลจิต เห็นสิ่งที่พอใจและติดขณะนั้นเพลินเพลินยินดี ไม่ว่าจะเป็นอุเบกขาหรือโสมนัส ก็ไม่ทำให้เกิดความทุกข์ใจ

สำหรับกิจต่าง ๆ ที่กล่าวถึงแล้วทั้ง ๘ กิจ คือ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ อารัชนิกิจ ทัสสนิกิจ สวณิกิจ สมายนิกิจ สายนิกิจ และมุสสนิกิจ เป็นวิบากจิต ๗ กิจ มีเพียงกิจเดียวที่เป็นกิจของกิริยาจิต คือ อารัชนิกิจ เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรมโดยละเอียดจะทำให้เห็นว่า วันหนึ่ง ๆ เป็นวิบากจิตเป็นส่วนใหญ่ซึ่งบังคับบัญชาไม่ได้

ขอทบทวนชื่อของกิจ ๑๔ กิจ คือ

๑. ปฏิสนธิกิจ ๒. ภวังคกิจ ๓. อารัชนิกิจ ๔. ทัสสนิกิจ ๕. สวณิกิจ ๖. สมายนิกิจ ๗. สายนิกิจ ๘. มุสสนิกิจ ๙. สัมปฏิจฉันนิกิจ ๑๐. สันตிரณิกิจ ๑๑. วัฏฐัพพนิกิจ ๑๒. ชวนิกิจ ๑๓. ตทาลัมพนิกิจ ๑๔. จตฺติกิจ

สำหรับชื่อต้องเป็นภาษาบาลี เพราะว่าพระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมเป็นภาษาบาลี แต่ลักษณะของสภาพธรรมแม้ไม่เรียกชื่ออย่างนี้ ๆ ลักษณะของสภาพธรรมต่าง ๆ ก็มีกิจการงานเฉพาะของตน ๆ เมื่อเกิดขึ้น

สำหรับกิจที่ได้กล่าวถึงแล้ว ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของวิบากจิต คือ ทั้ง ๑๔ กิจ เป็นวิบากล้วน ๆ ถึง ๑๑ กิจ แสดงให้เห็นว่าวิบากจิตเกิดขึ้นทำกิจมากทีเดียว เป็นกิริยาจิต ๒ กิจ คือ อารัชนิกิจและวัฏฐัพพนิกิจ เหลืออีกกิจเดียวที่ไม่ใช่กิจของโลกียวิบาก กิจนี้คือชวนิกิจ

ปฏิสนธิกิจ คือ จิตที่ทำการเกิดขึ้นขณะแรก เป็นวิบาก เริ่มต้นวิถีชีวิตด้วยวิบากจิตซึ่งเป็นผลของกรรมที่ทำให้เกิดมา และกิจที่ ๒ คือ ภาวคกิจ เป็นวิบากจิตอีก ถ้าเป็นวิบากก็เป็นผลของกรรมซึ่งไม่มีใครสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้

ในขณะที่นอนหลับ จะหลับนาน หรือจะหลับน้อย เมื่อทราบว่าเป็นวิบากจิตทันทีที่หลับและทันทีที่ตื่นก็รู้ว่า บังคับไม่ได้เลย เพราะว่าจิตใดก็ตามที่เป็นวิบากจิตนั้นเป็นผลของกรรมที่ได้กระทำแล้วในอดีต และเวลาตื่น มีใครบังคับได้ไหมให้ตื่นก็บังคับไม่ได้อีก เพราะมีวิบากที่จะต้องเกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า ส่วนใหญ่ของจิตเป็นวิบากจิต โดยเป็นวิบากล้วน ๆ ถึง ๑๑ กิจ ได้แก่ ปฏิสนธิกิจ ๑ ภาวคกิจ ๑ ทสสนกิจ ๑ สวณกิจ ๑ ฆายนกิจ ๑ สายนกิจ ๑ ผุสสนกิจ ๑ สัมปฏิจฉันนกิจ ๑ สันตึรณกิจ ๑ ตทาลัมพนกิจ ๑ และ จตุตทิกกิจ ๑

ถ. ทั้ง ๑๔ กิจ เฉพาะทสสนกิจ สวณกิจ ฆายนกิจ สายนกิจ ผุสสนกิจ ๕ กิจที่รู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และอีกกิจหนึ่ง คือ ชวนกิจ รวม ๖ กิจ สามารถรู้ได้ในการเจริญสติปัฏฐาน ใช่ไหม

ส. เวลาที่เจริญสติ หมายความว่า มีสภาพธรรมตามปกติที่กำลังเกิดขึ้นเป็นไปและไม่เคยระลึกศึกษาเพื่อที่จะรู้ว่า ลักษณะนั้นไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง เช่น ในขณะที่กำลังเห็น ไม่มีใครสามารถติดตามวิถีจิตได้ว่า รูปารมณฺ์ สิ่งปรากฏทางตากระทบจักขุปสาท ใช่ไหม เพราะว่าเห็นแล้ว เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีใครสามารถรู้อดีตภวังค์ ภาวคจลนะ ภาวคุปัจเจทะ ปญฺจทวาราวชชนะ และแม้จักขุวิญญาณคือจิตที่ทำทสสนกิจเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเพียงชั่วขณะเดียว แต่รู้สึกเหมือนเห็นตลอดเวลา แสดงให้เห็นว่า ไม่สามารถเจาะจงลงไปได้ว่า ขณะนั้นมีปญฺจทวาราวชชนะจิต หรือมีจักขุวิญญาณ หรือมีสัมปฏิจฉันนจิต หรือมีสันตึรณจิต หรือมีโงฏฐัพพนจิต แต่ที่แน่นอนที่สุด คือ ชวนจิตที่เกิดต่อ ๗ ขณะ

มีสียังไม่ดับเป็นอารมณ์นานถึง ๗ ขณะ พอที่จะให้รู้ได้ว่า การที่มีสียเป็นอารมณ์ที่จะรู้ได้นั้นก็ตรงขณะ

นอกจากนั้น เมื่อจิตที่รู้รูปารมณทางปัญจทวารดับไปแล้ว ภวังคจิตเกิดขึ้นแล้ว มโนทวารวิถีจิตเกิดต่อ ไม่มีปัญจทวารารักษณจิต แต่เป็นมโนทวารารักษณจิตที่นึกถึงสี หรือสิ่งที่ปรากฏทางตาที่ดับไปแล้วเป็นอารมณ์ และต่อจากนั้นก็ป็นชวนจิต ๗ ขณะ

แสดงให้เห็นว่า ชวนจิต ๗ ขณะทางมโนทวาร มีรูปารมณเป็นอารมณ์ อย่างรวดเร็วทีเดียว โดยที่ไม่มีจักขุวิญญาณ ไม่มีสัมปฏิจฉันนะ ไม่มีสันตிரณะ แต่เมื่อมโนทวารารักษณจิตซึ่งเป็นวิถีจิตแรกทางมโนทวารเกิดขึ้น นึกถึงหรือมีรูปารมณที่เพ็งดับไปเป็นอารมณ์ ชวนะ ๗ ขณะ รู้รูปารมณเช่นเดียวกับทางจักขุทวารวิถี ไม่ต่างกันเลย และเวลาที่สติปัฏฐานเกิด ก็ไม่ต้องคำนึงถึง ไม่ต้องเลือกว่าจะรู้รูปารมณหรือว่าจิตนั้นจิตนี้ แต่ขณะที่รูปารมณกำลังปรากฏ อาจจะเป็นทางปัญจทวารสืบเนื่องกับทางมโนทวารอย่างรวดเร็ว ไม่จำเป็นต้องแยกเลย เพราะว่า ลักษณะของรูปารมณที่ปรากฏทางมโนทวารต่อจากทางจักขุทวารนั้นไม่ต่างกันเลย เหมือนกันทีเดียว

เพราะฉะนั้น ก็รู้ได้ว่า ทางมโนทวารสามารถรู้อารมณ์ได้ทุกอารมณ์ต่อจากทางปัญจทวาร และชวนวิถีจิตเกิดดับสืบต่อกันถึง ๗ ขณะ จึงสามารถรู้ลักษณะของรูปารมณในขณะนั้นได้

ถ. ในขณะเห็น จักขุวิญญาณเกิดขึ้นทำทสสนกิจ ถ้าสติปัฏฐานเกิดสามารถจะรู้ได้ไหม

สุ. สติปัฏฐานเกิด หมายความว่าเมื่อมโนทวารารักษณจิตซึ่งเป็นวิถีจิตแรกดับไป มหากุศลญาณสัมปยุตต์เกิด ระลึกลักษณะของรูปารมณที่ปรากฏโดยไม่เลือกว่าขณะนั้นเป็นรูปารมณที่ปรากฏทางจักขุทวารหรือทางมโนทวาร เพราะว่าในขณะนั้นยังไม่สามารถรู้อะไรเลยทั้งสิ้น เพียงแต่เริ่มจะระลึกว่า ขณะนี้มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเท่านั้นเอง ยังไม่ต้องคำนึงถึงจักขุทวารวิถีหรือมโนทวารวิถี เพียงแต่เริ่ม

ระลึกได้ที่จะรู้ว่า สิ่งปรากฏทางตาเป็นธรรมอย่างหนึ่ง มีจริง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ในขณะที่นามรูปปริจเฉทญาณเกิดแล้ว ก็จะสามารถรู้ได้ในขณะนั้น

ส. ขณะนั้นเป็นมโนทวารวิถิจิต อย่างที่ได้เรียนให้ทราบแล้วว่า อารมณ์ทางจักขุทวารวิถีและมโนทวารวิถีไม่ต่างกันเลย อารมณ์ที่ปรากฏทางโสตทวารวิถีและมโนทวารวิถีก็ไม่ต่างกันเลย เพราะฉะนั้น ไม่ต้องแยกอารมณ์ว่า อารมณ์ปรากฏทางปัญจทวารวิถีหรือทางมโนทวารวิถี เพราะว่าในขณะนั้นมโนทวารวิถิจิตกำลังรู้เสียง หรือสัททวารมณ์ทางหู ผู้ที่ศึกษาปริยัติจะทราบว่า ถ้าไม่มีโสตประสาท ไม่ได้ยินเสียงแน่นอน เพราะฉะนั้น แม้เสียงปรากฏทางมโนทวาร ก็ปรากฏกับมโนทวารวิถิจิต โดยที่ว่าลักษณะของเสียงไม่เปลี่ยน เพราะเสียงต้องกระทบกับโสตประสาท และโสตทวารวิถิจิตจึงเกิดขึ้นรู้เสียงนั้น แม้เมื่อผ่านไปถึงมโนทวารวิถีก็ไม่มีความต่างกัน เพราะฉะนั้น มโนทวารวิถีในขณะนั้นก็สามารถมีเสียงเป็นอารมณ์อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องแยกว่าเป็นโสตทวารวิถีหรือมโนทวารวิถี

ถ. ในขณะนั้นเสียงปรากฏเป็นสัททวารมณ์ แต่มโนทวารวิถีรู้เสียงเป็นนามธรรม ก็แปลว่า รู้รูป รู้นาม ในตอนนั้น

ส. สภาพของธาตุรู้ที่กำลังมีเสียงเป็นอารมณ์ปรากฏ อย่าลืม สภาพของธาตุรู้ไม่ใช่เรา ในขณะนั้นไม่มีเรา แต่เป็นธาตุรู้ที่กำลังมีเสียงเป็นอารมณ์ เพราะฉะนั้น ลักษณะของนามธรรมก็ปรากฏ ลักษณะของรูปธรรมก็ปรากฏ จึงเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ

๑๘๑๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๓๑

ส. ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมไปเรื่อย ๆ เพื่อสะสมอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ความเป็นอนัตตาของนามธรรมและรูปธรรม จะศึกษาพระธรรมมากน้อยสักเท่าไรก็ตาม ให้ทราบว่า เพื่อรู้ความเป็นอนัตตา เพราะว่าขณะใดที่สติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรม หากไม่มีการฟัง เป็นพหูสูต จนมีความเข้าใจพื้นฐานที่จะรู้ว่าสภาพธรรมแต่ละอย่างเป็นอนัตตา ขณะนั้นปัญญาจะไม่สามารถละการยึดถือสภาพธรรมที่สติกำลังระลึกโดยรู้ชัดว่าไม่ใช่ตัวตนไม่ได้ ถ้าไม่เป็นพหูสูต คือเป็นผู้ฟังมาก เข้าใจมาก

ถ. เรื่องรูปธรรมนามธรรมก็ฟังกันมามากจนมีความเข้าใจ รวมทั้งผมด้วย และได้เหตุได้ปัจจัยที่จะระลึกรู้ในนามธรรมบ้าง ในรูปธรรมบ้าง มีท่านผู้หนึ่งระลึกรู้นามธรรมและรูปธรรมมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ หลังจากนั้นเขาก็ไม่หยุด เขาก็ฟังเรื่องรูปธรรมนามธรรม ค้นคว้าหนักขึ้น ศึกษาหนักขึ้น มีการสนทนาธรรมบ้าง บรรยายธรรมบ้าง แต่ทำไมเหตุปัจจัยจึงทำให้เขาเปลี่ยนแปลงไปได้ ทั้ง ๆ ที่สติระลึกแล้วอย่างผมก็คิดว่า สักวันหนึ่งอาจจะไม่ต้องฟังอาจารย์แล้ว ที่อาจารย์บรรยายมาผิดทั้งหมด ทำไมเป็นอย่างนั้น

ส. ที่ว่าระลึกนี้คงไม่ใช่แล้ว เพราะถ้าแล้วจริง ๆ คงต้องถึงความเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ยังไม่ใช่แล้วแน่นอน

ถ. เริ่มระลึกบ้าง ผมคงจะใช้คำผิดไป ถ้าแล้วคงจะจบ คงจะยังไม่แล้วแต่ระลึกบ้าง และการศึกษาที่หนักขึ้น ๆ ก็น่าจะได้เหตุได้ปัจจัยที่ดีกว่าเดิม แต่กลับถอยหลังไปอย่างนี้ ไม่ทราบเป็นได้อย่างไร

ส. คงไม่ลืมข้อความในอรรถกถาที่ว่า การศึกษาพระไตรปิฎกถ้าศึกษาผิดเป็นโทษ คือ ถ้าเข้าใจพระวินัยผิด จะทำให้กระทำสิ่งที่ เป็นโทษ เพราะคิดว่าพระวินัย

ไม่ได้แสดงไว้อย่างนั้น และถ้าศึกษาพระสูตรโดยที่ไม่ได้พิจารณาโดยละเอียดก็ทำให้เป็นมิจฉาทิฎฐิ คือ มีความเห็นผิดคลาดเคลื่อนจากสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง และถ้าศึกษาพระอภิธรรมผิด คือ สิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลยก็ยิ่งอุตสาหักคิดพิจารณาค้นคว้าสงสัยซึ่งไม่ควรแก่การพิจารณา ก็จะทำให้เป็นผู้ที่มีจิตฟุ้งซ่าน

เพราะฉะนั้น ผู้ใดก็ตามแม้ได้ฟังพระธรรมแล้ว ยังต้องเป็นผู้ที่พิจารณาตนเอง โดยละเอียดว่า การฟังพระธรรมนั้นเพื่ออะไร ถ้าเพื่อรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง เพื่อเห็นโทษของตนเอง ไม่ใช่เพื่อให้เห็นความสามารถ เห็นความเก่ง เห็นความดี เห็นกุศลของตนเอง แต่พิจารณาเพื่อให้พระธรรมเป็นเหมือนกระจกเงาที่ใส ที่จะส่องให้เห็นกิเลสแม้ของตนเองอย่างละเอียด ผู้นั้นก็ชื่อว่าได้ประโยชน์จากพระธรรม

แต่ถ้าสติเกิดบ้าง และอยากจะให้สติเกิดมาก ๆ พยายามหาทางอื่น คิดว่ามีหนทางอื่นนอกจากสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ ถ้าเกิดมีข้อปฏิบัติเป็นระเบียบแบบแผนขึ้นโดยความเป็นอัตโนมัติ ให้ทราบว่า เป็นผู้ที่ถูกโลภะครอบงำหรือชักจูง ไม่ได้พิจารณาให้ละเอียดว่า แม้ในขณะที่คิดอย่างนั้นก็เพราะความต้องการผล ซึ่งผลทั้งหลายต้องมาจากเหตุ ถ้าเหตุที่สมควรแก่ผลนั้นยังไม่พร้อม ผลนั้นก็เกิดไม่ได้

ทำไมไม่คิดถึงอริยาที่มีมากมายในแสนโกฏิกัป และแม้ในทุก ๆ วันในชาตินี้ที่เป็นเหตุทำให้สติเกิดน้อย ซึ่งการฟังหรือการพิจารณาธรรมโดยเข้าใจจริง ๆ จะทำให้รู้ว่า ทุกขณะเป็นธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัยอยู่แล้ว ไม่มีใครสามารถไปทำไปเคี่ยวเข็ญ หรือไปเร่งรัดอะไรได้ แต่สามารถอบรมเจริญปัญญา เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏโดยไม่ต้องไปทำอย่างอื่น

นี่คือหนทางเดียว ซึ่งเป็นมัชฌิมาปฏิปทา เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดและรอบคอบ และเห็นโทษของการที่จะหลงจากทางที่จะทำให้ปัญญารู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ มิฉะนั้นแล้วโลภะจะชักจูงไปได้โดยง่าย นอกจากโลภะก็ยังมีบริวารของโลภะอีกมากมาย เช่น ความสำคัญตน ก็เป็นเหตุหนึ่งที่จะทำให้หลงทางไป

กิจทั้งหมดของจิตมี ๑๔ กิจ ขณะนี้มีกี่กิจ หรือทุก ๆ วัน จิตเกิดขึ้นทำกิจกี่กิจ
ธรรมนี้ถ้าได้คิดจะเป็นประโยชน์มาก จะได้ทราบว่าลืมอะไรไปบ้างหรือเปล่า
หรือว่าเป็นผู้ที่ละเอียดขึ้น ไม่ลืมอะไร เพราะว่าต้องเป็นเหตุเป็นผลทั้งหมด

คำตอบคือ ๑๒ กิจ ไม่ใช่ครบทั้ง ๑๔ กิจ เว้นปฏิสนธิจิตกับจุติจิต
เพราะฉะนั้น ในขณะนี้และทุก ๆ วัน ถึงแม้ว่ากิจของจิตจะมี ๑๔ กิจ แต่ทุก ๆ วันนี้
จิตเกิดขึ้นกระทำกิจ ๑๒ กิจ

ถ. ขอลมเรื่องการเจริญสติ สักครู่นี้พูดถึงการที่สติเกิดขึ้นและระลึก
ลักษณะของสภาพธรรม ไม่สามารถรู้ได้ว่าขณะนั้นทำกิจอะไร แต่มีลักษณะของ
สภาพธรรมอย่างหนึ่งปรากฏอยู่ คือ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งในขณะที่
สติเกิดขึ้น เช่น มีการกระทบทางกายและเกิดความเจ็บปวดขึ้น บางครั้งสติก็ระลึกที่
แข็ง บางครั้งก็ระลึกที่ลักษณะปวดหรือเจ็บ จากการศึกษาสติก็น้อมไปที่จะรู้ว่า
ลักษณะนั้นจริง ๆ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะที่สติเกิดขึ้นในขั้นแรก ๆ
ยังไม่สามารถรู้ได้ว่า เวทนานั้นเป็นสภาพที่รู้อารมณ์ซึ่งกำลังรู้แข็ง ในขั้นแรก ๆ
จะน้อมไปรู้ลักษณะที่ละลักษณะซึ่งไม่ใช่ตัวเรา หรือไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เคยยึดถือ
จะเป็นอย่างนั้นมากกว่า หลังจากนั้นจะมีความนึกคิดตามปริยัติว่า แข็งสักครูที่ปรากฏ
กับลักษณะของปวด ปวดนั้นเองก็รู้จากอารมณ์แข็งนั้นเองที่กำลังปรากฏ นี่เป็น
ความเข้าใจ ขอให้อาจารย์ช่วยแนะนำ

สุ. เป็นการที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ และ
ในขณะนั้นที่ปัญญาเจริญ คือ กำลังสังเกต พิจารณา รู้ลักษณะที่เป็นสภาพรู้ว่า
ต่างกับลักษณะของอารมณ์ที่ปรากฏที่ไม่ใช่สภาพรู้ เพราะว่าสภาพธรรมมีเพียง
๒ อย่าง คือ นามธรรมเป็นสภาพรู้ รูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้ แต่เมื่อไม่เคยระลึกเลย
นามธรรมและรูปธรรมที่เกิดร่วมกันก็ยึดถือว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้น การที่จะละคลาย
การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเราหรือเป็นตัวตนได้ สติปัญญาจะระลึกลักษณะของ
สภาพธรรมทีละอย่าง เพื่อให้ลักษณะของสภาพธรรมปรากฏจริง ๆ ทีละอย่าง
ไม่รวมกันเหมือนเดิมนี่ ถ้ายังรวมกันอยู่ ก็ยังยึดถือว่าเป็นตัวตน

ถ. บางครั้งลักษณะของรสก็มี ขณะที่รสปรากฏแล้ว ความเคยชินว่า ข้าวหรือรสนั้นกระทบกับลิ้นของเรา เป็นตัวเราอยู่ หลังจากนั้นก็นึกว่า ลักษณะที่คิดว่าเป็นลิ้น จริง ๆ เป็นลักษณะอ่อนหรือแข็ง ซึ่งสติยังไม่สามารถรู้ที่ละเอียดจนแยกได้ว่าขณะนั้นไม่มีลิ้นที่กำลังกระทบแข็งหรืออะไรต่าง ๆ หรือรสต่าง ๆ ซ้ำให้เห็นว่า เริ่มเจริญที่ละลักษณะ และก็น้อมไปรู้ตามที่ได้ศึกษาจริง ๆ

สุ. เป็นความถูกต้อง คือ เมื่อเริ่มระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะต้องมีความคิดถึงส่วนต่าง ๆ ของเรา เช่น เวลาที่รสปรากฏ ก็จะได้คิดถึงลิ้นว่ามีลักษณะอย่างไร อ่อนหรือแข็ง คือ ยังมีความทรงจำในสิ่งที่ไม่ปรากฏ

ในขณะนั้น รสเท่านั้นที่ปรากฏ แต่ความที่เคยมีอัตตสัญญา ความทรงจำในเรื่องตัวตนตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าว่ายังมีอยู่ และเป็นของเรา ทั้ง ๆ ที่ไม่ปรากฏเลย ขณะนี้ปอดใครปรากฏ หัวใจใครปรากฏ ฟันใครปรากฏ ผมใครปรากฏ ก็ไม่มีทั้ง ๆ ที่ไม่มีปรากฏ แต่ความทรงจำในอัตตสัญญาก็ยังไม่ลืม เพราะฉะนั้น เวลาที่ลิ้นรสก็ยังนึกถึงลิ้นของเราได้

จะเห็นได้ว่า กว่าที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ปัญญาต้องละเอียดและต้องรู้ว่า ขณะนั้นยังมีอัตตสัญญา ยังมีการนึกถึงลิ้นว่าอ่อนหรือแข็ง จนกว่าจะละอัตตสัญญา ไม่มีนั่ง นอน ยืน เดิน ไม่มีแขน ไม่มีตา ไม่มีกระดูก ไม่มีเลือด ไม่มีอะไรทั้งหมด มีแต่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ

เมื่อไรปัญญาสามารถที่จะละคลาย วางการที่เคยถือขันธ ๕ ว่าเป็นเรา ขณะนั้นจะรู้ได้ด้วยตนเองว่า ค่อย ๆ คลาย ไม่ใช่สามารถหมดไปได้ทันทีอย่างรวดเร็ว

ผู้ฟัง การที่สติเกิดไม่สามารถหมดการยึดถือตัวตนได้ทันที ซ้ำให้เห็นว่าการที่สติเกิดขึ้น แม้กระทั่งสติระลึกที่รสแล้ว สติก็ยังไม่สามารถระลึกลักษณะที่ไม่ใช่ลิ้น ซึ่งอาจจะเป็นอ่อนหรือแข็ง เพราะสติยังไม่ได้ระลึกบ่อย ๆ เนือง ๆ ซึ่งเป็นอนัตตา และสติที่เกิด สังเกตว่า จากการศึกษาจริง ๆ ที่จะน้อมขณะที่สติเกิดขึ้น

ไม่ต่างจากปริยัติ ไม่นอกเหนือจากปริยัติ เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงให้คลาย
ความเป็นอัตตา ความยึดถือเป็นกลุ่มก้อน

ที่ว่าศึกษาพระสูตรไม่ดี คือ ศึกษามาก แต่ไม่ได้แยกชนสัญญาออก
จึงยังเข้าใจว่าเป็นกลุ่มเป็นก้อนอยู่ บางท่านอาจจะมีกุศลจิตเกิดมากอย่างไม่เคย
เกิดมาก่อน เจริญกุศลบางขั้นจนคิดว่า ขณะนั้นไม่มีความโลภ โกรธ หลง และ
อาจจะคิดว่าทางนี้เป็นทางพ้น

ถ้าเทียบเคียงกับปริยัติ ก็ไม่ได้มีการแยกสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกทีละอย่างจริง ๆ
จนกระทั่งเข้าใจถูกว่า ที่เคยยึดถือมานั้นผิด

ส. ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดรอบคอบจริง ๆ จึงจะรู้ว่า ธรรมที่กล่าวไว้ แม้ใน
อรรถกถาก็ได้แสดงไว้ว่าหมายถึงอะไร เช่น ละความยินดี ในอรรถกถาจะแสดงว่า
หมายถึงความถึงนิพพิทาญาณ ซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณ แต่คนที่อ่านพระสูตรก็บอกว่า
ละความยินดีเฉย ๆ บางคนอาจจะละโดยไม่มีความรู้อะไรเลย เมื่อเห็นก็ละความยินดี
คิดว่าละแล้ว แต่ความจริงถ้าปัญญายังไม่เกิด ไม่ได้ละอะไรเลย เพราะว่าการละ
ไม่ใช่เรื่องของบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่จะละ แต่เป็นกิจหน้าที่ของปัญญาเจตสิกเท่านั้น
ที่จะละได้

เพราะฉะนั้น ถ้าปัญญายังไม่เกิด ก็หลงไปว่าละแล้ว หรือหลงไปว่า
ที่ทรงแสดงว่าละความยึดถือ ก็คือให้ละความยึดถือ มีตัวตนที่คิดว่า จะละความ
ยึดถือได้ โดยไม่ต้องอบรมเจริญปัญญา

ขออนุโมทนาท่านผู้ฟังที่ตอบได้ว่า จิตมี ๑๔ กิจ แต่วันหนึ่ง ๆ เมื่อเกิดมาแล้ว
และยังไม่ตาย จะมีจิตเกิดขึ้นทำกิจเพียง ๑๒ กิจเท่านั้น เว้นปฏิสนธิกิจและจุติกิจ
เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ จิตก็เกิดขึ้นทำภวังคกิจ หลังจากภวังคจิตดับแล้ว วิถีจิตแรก
ก็เกิดทำอวัชชนกิจ คือ นึกถึงอารมณ์ที่กระทบทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ

จิตที่ทำอวิชชฌณิก ไม่ใช่วิปากจิต วิถีจิตขณะแรกทางทวารทั้ง ๖ นั้น ถ้าเป็นทางปัญจทวาร ปัญจทวาราวชฌณจิตเกิดขึ้นทำอวิชชฌณิก ถ้าเป็นทาง มโนทวาร มโนทวาราวชฌณจิตเกิดขึ้นทำอวิชชฌณิก

สำหรับทางปัญจทวาร เมื่อปัญจทวาราวชฌณจิตดับแล้ว จักขุวิญญาณเกิดขึ้น เห็น หรือโสตวิญญาณเกิดขึ้นได้ยิน ฆานวิญญาณเกิดขึ้นได้กลิ่น ชิวหาวิญญาณ เกิดขึ้นลิ้มรส กายวิญญาณเกิดขึ้นรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกาย เมื่อปัญจวิญญาณ ๕ ดวงนี้ดับไปแล้ว สัมปฏิจฉันนจิตซึ่งเกิดต่อเป็นวิปาก ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ไม่มีทางที่จะเลือกไม่ให้สัมปฏิจฉันนจิตเกิด เพราะวิปากต้องเกิดขึ้นเพราะกรรม เป็นปัจจัย

จิตที่ทำสัมปฏิจฉันนิก ได้แก่ สัมปฏิจฉันนจิต ซึ่งเป็นวิปากจิต ๒ ดวง

เมื่อสัมปฏิจฉันนจิตทำสัมปฏิจฉันนิกดับไป สันตிரณจิตซึ่งเป็นวิปากจิต ก็เกิดต่อ พิจารณาอารมณ์ต่อจากสัมปฏิจฉันนจิต

จิตที่ทำสันตிரณิก เป็นวิปากจิต ๓ ดวง เมื่อทำสันตிரณิก จิตนี้ก็ได้ชื่อว่า สันตிரณจิต ซึ่งมีทั้งหมดด้วยกัน ๓ ดวง

เมื่อสันตிரณจิตดับแล้วทางปัญจทวาร ไวภูฐัพพะ คือ จิตซึ่งเกิดต่อ ทำกิจมนสิการอารมณ์เพื่อกุศลจิตหรืออกุศลจิตจะเกิดตามการสะสม กิจนั้นคือ ไวภูฐัพพนิก สำหรับปกติประจำวันของผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ จะมีกิริยาจิตเพียง ๒ ดวง ทำอวิชชฌณิก กับไวภูฐัพพนิก

เมื่อไวภูฐัพพนจิตดับไปแล้ว กิจที่สำคัญที่สุด คือ ชวนกิก บางท่านที่เพิ่ง ศึกษาพระอภิธรรมอาจจะสงสัยว่า บางครั้งเรียกชวนจิต บางครั้งก็เรียกอกุศลจิต กุศลจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต หรือฌานจิต หรือโลกุตตรจิต ซึ่งนั่นเป็นเพราะว่า การเรียกชื่อของจิตสามารถเรียกโดยกิจก็ได้ เมื่อจิตใดทำชวนกิก ก็เรียกว่าชวนจิตได้ แต่ต้องจำแนกออกไปว่า จิตที่ทำชวนกิกทั้งหมดมีเท่าไร และเป็นประเภทใดบ้าง

สำหรับวิปากจิต ไม่มีใครสามารถยับยั้งได้ที่จะเกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และกิริยาจิต เช่น ปัญจทวาราวชฌณจิต และมโนทวาราวชฌณจิต

ก็เช่นเดียวกัน แต่สำหรับชนจิตซึ่งเกิดต่อจากโฏฐัพพนจิตทางปัญญาหรือเกิดต่อจากมโนทวารวิชชชนจิตทางมโนทวาร เป็นจิตที่แล่นไปในอารมณ์โดยที่เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล หรือเป็นกิริยาจิตสำหรับพระอรหันต์

จิตที่ทำชวณกิจทั้งหมดมี ๕๕ ประเภท ซึ่งเป็นปกติในชีวิตประจำวันนี้เอง จิตที่ทำชวณกิจ ๕๕ ประเภท หรือ ๕๕ ดวง คือ โภทมูลจิต ๘ ดวง ทำชวณกิจ โทสมูลจิต ๒ ดวง ทำชวณกิจ โมหมูลจิต ๒ ดวง ทำชวณกิจ เพราะฉะนั้น อกุศลจิต ทั้ง ๑๒ ดวง ทำชวณกิจ กิจเดียว

ขณะที่โภทมูลจิตเกิด ต่อไปนี้ก็ทราบได้ว่า ขณะนั้นกำลังทำชวณกิจ ไม่ใช่เรา เวลาที่โทสะเกิด ลักษณะของจิตที่ประกอบด้วยโทสะ ความไม่แช่มชื่น ความหยาบกระด้าง ในขณะนั้นก็ทราบว่า เป็นจิตที่กำลังทำชวณกิจ

๑๘๑๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๓๑

วันหนึ่ง ๆ ที่จะโหม่นสั่น จะโสมม่นสั่น จะเป็นห่วงกังวล จะเดือดร้อน จะสงบ จะพอใจ จะไม่พอใจ จะกังวล หรือจะสนุกสนานรื่นเริง ให้ทราบว่าเป็นจิตที่ทำชวนกิจ หลังจากที่เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ลิ้มรสแล้ว รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกายแล้ว หรือคิดนึก เพราะว่าจิตที่คิด คือ มโนทวาราวชชนจิต เป็นจิตที่คิดเรื่องหนึ่งเรื่องใดทางใจและดับไป แต่หลังจากนั้นเป็นสุขหรือเป็นทุกข์กับเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในขณะนั้นเป็นโลกมูลจิต หรือโทสมูลจิต หรือโมหมูลจิต หรือเป็นกุศลจิต

เพราะฉะนั้น ถ้าพูดถึงโลกมูลจิต จะใช้คำว่าชวนจิตก็ได้ เพราะว่าทำกิจชวนะ ชวนะ คือ กิจ เพราะฉะนั้น เรียกจิตที่ทำชวนะนั้นว่าชวนจิตก็ได้ โดยกิจแต่ตามความเป็นจริง ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ ดวง และอเหตุกจิต ๑ ดวงที่ทำชวนกิจได้ คือ หสิตุปปาทจิต เป็นจิตของพระอรหันต์ที่ทำการแหย่หรือยืมเพียงเล็กน้อย ในขณะนั้นหสิตุปปาทจิตทำชวนกิจ รวมเป็น ๑๓ ดวงแล้ว

การที่จะจำจิต ไม่ต้องจำทีเดียวมากมาย แต่จำด้วยเหตุผล ถ้ารู้ว่าขณะที่เป็นโลกมูลจิตไม่ใช่ขณะเดียวกับที่เป็นจักขุวิญญาณ หรือโสตวิญญาณ ไม่ใช่ขณะเดียวกับสัมผัสจันณจิต หรือสันตிரณจิต เพราะฉะนั้น ในขณะที่เป็นโลกมูลจิตขณะนั้นทำชวนกิจ ก็เริ่มเข้าใจได้ว่า จิตที่ทำชวนกิจมีกี่ประเภทและอะไรบ้าง

เมื่อทราบว่าจะอกุศลจิต ๑๒ ดวงทำชวนกิจ และสำหรับอเหตุกจิต ๑ ดวง อเหตุกจิตที่ทำชวนกิจมีดวงเดียวเท่านั้น คือ หสิตุปปาทจิต รวมแล้วเป็นอโสภณชวนะ ๑๓ ดวง

ใช้คำว่า อโสภณชวนะ เพราะหมายความว่าถึงทั้ง ๑๓ ดวง ไม่ได้จำแนก ถ้าใช้คำว่า อกุศลชวนะ ต้อง ๑๒ ดวงเท่านั้น แต่ถ้าใช้คำว่า อโสภณชวนะ ต้องเป็น ๑๓ ดวง

นี่เป็นความละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จะทำให้เกิดสมาธิชัดเจน และจะทำให้เป็นผู้ที่ละเอียด คือ ไม่หลงลืม เพราะว่าเข้าใจลักษณะของสมาธิได้ถูกต้อง

อโสมณ คือ จิตฝ่ายที่ไม่ใช่โสมณ ที่ทำชวณิกได้ มีทั้งหมด ๑๓ ดวง เพราะฉะนั้น จิตฝ่ายดีที่ทำชวณิกได้มี ๔๒ ดวง เพราะว่าจิตที่ทำชวณิกได้ทั้งหมดมี ๕๕ ดวง

บางท่านไม่ทราบจะจำจำนวนอย่างไร เดียวก็ลืม และไม่รู้ว่าจะทำอะไรทำชวณิกบ้าง

วิธีที่จะจำก็เกี่ยวโยงกันไปได้ เช่น อกุศลจิตทั้งหมดมี ๑๒ กุศลจิตทั้งหมดมี ๒๑ คือ เลขกลับกัน จำอกุศลจิตก่อนว่า ๑๒ ดวง ก็จำได้ว่า กุศลจิตทั้งหมดมี ๒๑ ดวง และสำหรับชวณิจิตทั้งหมดมี ๕๕ ดวง ใน ๕๕ ดวง เป็นอกุศล ๑๒ ดวง เป็นเหตุกจิต ๑ ดวง รวมเป็น ๑๓ ดวงแล้ว เพราะฉะนั้น ก็พิจารณาฝ่ายโสมณต่อไปที่ทำชวณิก ได้แก่ กามาวจรกุศลจิต หรือที่เรียกว่ามหากุศลจิต ๘ ดวง ไม่ได้ทำกิจเห็น ไม่ได้ทำอวิชชชกิก ไม่ได้ทำสัมปฏิจฉนชกิก ไม่ได้ทำสันตริณชกิก ไม่ได้ทำโฏฐัพพนชกิก แต่ทำชวณิก

เพราะฉะนั้น ทางฝ่ายโสมณก็มีมหากุศลจิต ๘ ดวง มหาภิรียาจิต ๘ ดวง ของพระอรหันต์ที่ทำชวณิก นี่เป็นชั้นกามภูมิ นอกจากนั้นเป็นพวกฌานจิตที่ทำชวณิก คือ รูปาวจรกุศลจิต ๕ ดวง รูปาวจรภิรียาจิต ๕ ดวง อรูปาวจรกุศลจิต ๔ ดวง อรูปาวจรภิรียาจิต ๔ ดวง และโลกุตตรจิตทั้ง ๘ ดวง ทำชวณิก รวมเป็นจิตทั้งหมด ๕๕ ดวง ที่ทำชวณิก

และอาจจะรวมชวณิกได้หลายนัย เช่น แยกโดยภูมิก็ได้ หมายความว่า กามาวจรจิตที่ทำชวณิกมี ๒๙ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ ดวง อเหตุกจิต ๑ ดวง รวมเป็นฝ่ายอโสมณ ๑๓ ดวง และกามาวจรกุศลจิต ๘ ดวง กามาวจรภิรียาจิต ๘ ดวง รวมเป็นฝ่ายโสมณ ๑๖ ดวง เมื่อรวมกับอโสมณอีก ๑๓ ดวง จึงเป็น ๒๙ ดวง

สำหรับอรรถกถาบางแห่ง ท่านเข้าใจว่า ผู้ที่อ่านตำรานั้นต้องเป็นผู้ที่รู้แล้ว เพราะฉะนั้น ท่านก็รวมเลยว่า กามขวนะ ๒๙ ดวง

ส่วนมหัคคตขวนะ ได้แก่ รูปฌานและอรูปฌาน ๑๔ ดวง และโลกุตตรขวนะ อีก ๔ ดวง

อีกนัยหนึ่งก็ได้ เช่น ถ้าแสดงโดยโลกียขวนะกับโลกุตตรขวนะ จะออกมาเป็นอีกจำนวนหนึ่ง คือ ขวนจิตทั้งหมดมี ๕๕ ดวง เป็นโลกุตตรขวนะ ๔ ดวง เพราะฉะนั้นที่เหลือต้องเป็นโลกียขวนะ ๕๑ ดวง ใน ๕๑ ดวง จำแนกออกไปเป็นอกุศลขวนะ ๑๒ ดวง เป็นอเหตุกจิต ๑ ดวง ต่อไปก็เป็นกุศลที่เป็นโลกียะ และกิริยาจิต

ท่านผู้ฟังมีหลายอหังการ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องบังคับ แต่เป็นเรื่องที่อยากจะให้เป็นผู้ที่ละเอียดและเป็นผู้ที่คิดบ้าง ไม่ใช่เพียงแต่ฟัง เพราะถ้าฟังแล้วก็ผ่านไป แต่ถ้าเห็นข้อความใด อาจจะสอบถามความเข้าใจของท่านเองว่า ท่านลืมหรือยังจำได้ หรือเข้าใจมากน้อยแค่ไหนในเรื่องของพระธรรมที่ได้ฟังแล้ว

เรื่องของปัญญาที่จะอบรมจนกว่าจะถึงวิปัสสนาญาณถึงสังขารูปกษญาณที่กล่าวถึง จะเห็นได้ว่า เป็นชีวิตประจำวัน และผู้ที่บรรลุถึงสังขารูปกษญาณ ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ต้องเป็นพหูสูต และต้องเป็นผู้ที่พิจารณาตนเอง

ขอกล่าวถึงความละเอียดของพระผู้มีพระภาคและพระสาวกทั้งหลาย ในครั้งที่ยังบำเพ็ญบารมีก่อนที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ขุททกนิกาย ชาดก อรรถกถาอรรถกถาชาดกที่ ๖ มีข้อความว่า

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้ฆ่าหงส์รูปหนึ่ง จึงตรัสเรื่องนี้

แสดงให้เห็นว่า แม้เป็นภิกษุก็ยังทำสิ่งที่ไม่ควร

ครั้งนั้น มีสหาย ๒ คน เป็นชาวเมืองสาวัตถี บรรพชาแล้วอุปสมบทในสำนักภิกษุทั้งหลาย สหายทั้งสองนั้นมักเที่ยวไปด้วยกัน

ในสมัยนี้ก็มี ไซ้ไหม เพื่อนสนิท ๒ สหายไปไหนไปด้วยกัน เพราะฉะนั้น แม้ว่าจะบรรพชาอุปสมบทแล้ว ภิกษุ ๒ สหายนี้ก็มักเที่ยวไปด้วยกัน

วันหนึ่ง ภิกษุ ๒ สหายนั้นไปอาบน้ำยังแม่น้ำอจิรวดี เมื่อนั่งผิงแดดและ สนทนากันอยู่ที่เนินทราย ขณะนั้นหงส์ ๒ ตัวบินมาทางนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง จับก้อนกรวดแล้วกล่าวว่า จะดีดลูกตาของหงส์ตัวหนึ่ง ภิกษุอีกรูปหนึ่งก็บอกว่า ไม่เชื่อที่จะทำอย่างนั้นได้ ภิกษุรูปนั้นกล่าวว่า จะดีदनัยน์ตาทั้ง ๒ ข้าง

ถ้าไม่เชื่อว่าทำได้ข้างหนึ่งครั้งหนึ่ง ก็จะทำให้เห็นเลยว่า สามารถดีดลูกตาได้ ทั้ง ๒ ข้าง

ภิกษุรูปนั้นก็ให้ภิกษุอีกรูปหนึ่งคอยดู แล้วหยิบก้อนกรวด ๓ เหลี่ยมขึ้นมา ดีดไปทางเบื้องหลังของหงส์ตัวนั้น เมื่อหงส์ได้ยินเสียงกรวดจึงเหลียวมองดู ลำดับนั้น ภิกษุนั้นก็เอาก้อนกรวดอีกก้อนหนึ่ง ดีดหงส์นั้นที่นัยน์ตาด้านนอก ทะลุออกทาง นัยน์ตาด้านใน

คือ ก้อนที่ ๑ ดีดไปข้างหลัง เมื่อหงส์หันกลับมา ก็เอาอีกก้อนหนึ่งดีดไปที่ นัยน์ตาด้านหนึ่งทะลุออกอีกด้านหนึ่ง

หงส์ร้องแล้วตกลงมาแทบเท้าของภิกษุทั้งสองนั้น ภิกษุทั้งหลายที่ยืนอยู่ ในที่นั้นเห็นเข้า ก็พากันมาแล้วกล่าวว่า ท่านบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ทำปาณาติบาต ชื่อว่ากระทำความผิดอันไม่ควร แล้วพาภิกษุผู้ดีดหงส์นั้นไปเฝ้า พระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถาม ภิกษุนั้นทูลรับว่าจริง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เพราะเหตุไร เธอบวชในศาสนาอันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ เห็นปานนี้ จึงได้กระทำอย่างนี้ แม้โบราณกบฏัตถิตทั้งหลายเมื่อพระพุทธเจ้า ยังไม่อุบัติขึ้น อยู่อย่างเศร้าหมองในท่ามกลางเรือน ยังกระทำความรังเกียจในฐานะ ทั้งหลาย แม้มีประมาณน้อย ส่วนเธอบวชในศาสนาเห็นปานนี้ ไม่ได้กระทำแม้ มาตรการว่าความรังเกียจ ธรรมดาภิกษุพึงเป็นผู้สรวมกาย วาจา และใจ มิใช่หรือ

และได้ทรงแสดงเรื่องในอดีต เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายเห็นความละเอียดของอกุศล แม้ผู้ไม่ใช่พระภิกษุ แต่เป็นบัณฑิต ก็ยังไม่กระทำการที่ไม่ควรกระทำอย่างนั้น แต่พระภิกษุที่บวชในพระศาสนาแม้ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ก็ยังกระทำการที่ควรระวังถึงเช่นนั้น

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องในอดีต เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายได้เห็นความละเอียดของอกุศลที่จะต้องขัดเกลากิจจริง ๆ อย่างละเอียดมาก มิฉะนั้นไม่สามารถที่วันหนึ่งจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เรื่องมีว่า

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เป็นโอรสของพระราชาชื่อว่าธัญชัยโกวัฏฐ์ ผู้ครองราชสมบัติอยู่ในพระนครอินทปฏฐัก ในแคว้นกुरु เมื่อพระบิดาสวรรคตแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ทรงครองราชสมบัติ ทรงประพฤติในกुरुธรรมอยู่

น่าสนใจใหม่ว่า ธรรมของกुरुหรือกुरुธรรมนั้นคืออะไร

ศีลห้า ชื่อว่ากुरुธรรม

พระโพธิสัตว์ทรงรักษาศีลห้านี้ให้บริสุทธิ์ พระมารดาของพระโพธิสัตว์ พระอัครมเหสีของพระโพธิสัตว์ พระอุปราชผู้เป็นพระอนุชา พรหมณ์ผู้เป็นปุโรหิต อำมาตย์ผู้รั้งวัดนา สารถี (คนขับยาน) เศรษฐี มหาอำมาตย์ผู้ตวงข้าว นายประตุ นางวรรณทาสีผู้เป็นนครโสเภณี ก็เหมือนพระโพธิสัตว์ รวมความว่า ชนเหล่านี้รักษาศีลห้าเหมือนดังพระโพธิสัตว์

ชน ๑๑ คน คือ พระราชา (พระโพธิสัตว์) ๑ พระชนนี ๑ พระอัครมเหสี ๑ พระอุปราช ๑ ปุโรหิต ๑ อำมาตย์ผู้รั้งวัด ๑ สารถี ๑ เศรษฐี ๑ อำมาตย์ผู้ตวงข้าว ๑ นายประตุ ๑ และนางคณิกา ๑ ดำรงอยู่ในกुरुธรรม

คือ รักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์

พระราชาคือพระโพธิสัตว์ให้สร้างโรงงาน ๖ แห่ง คือ ที่ประตูพระนครทั้ง ๔ ที่กลางเมือง และที่ประตูพระราชวัง พระองค์ทรงสละพระราชทรัพย์หกแสนทุก ๆ วัน

ครั้งนั้น พระเจ้ากาสิงคราชครองราชสมบัติในทันทปุระนคร ในแคว้นกาลิงคะ ในแคว้นของพระเจ้ากาสิงคราชนั้น ฝนไม่ตก ทำให้ผู้คนอดอยากป่วยเจ็บไปทั่วทั้งแคว้น เพราะภัย ๓ ประการ คือ ฉาดกภัย ภัยคือความอดอยาก ๑ โรคภัย ภัยคือโรค ๑ ทุพภิกขภัย ภัยคือข้าวยากหมากแพง ๑

พวกชาวเมืองพากันเดินทางเร่ร่อนไปยังพระนครทันทปุระ และส่งเสียงร้องที่ประตูพระราชวัง พระราชาทรงสดับเสียงนั้นก็ตรัสถาม พวกอำมาตย์ก็กราบทูลให้ทรงทราบ พระราชาตรัสถามว่า พระราชาสมัยก่อน ๆ เมื่อฝนไม่ตก ทรงกระทำอย่างไร พวกอำมาตย์กราบทูลว่า พระราชาสมัยก่อน ๆ นั้น เมื่อฝนไม่ตกก็ได้ทรงบริจาคทาน อธิษฐานอุโบสถ สมาทานศีล แล้วทรงบรรทมเหนือเครื่องลาดซึ่งทำด้วยไม้ตลอด ๗ วัน แล้วฝนก็ตก พระเจ้ากาสิงคราชก็ได้ทรงกระทำอย่างนั้น แต่ถึงแม้ว่าทรงกระทำอย่างนั้น ฝนก็มีได้ตก

พระราชาก็ได้ตรัสถามอำมาตย์ทั้งหลายว่า เราจะกระทำอะไรต่อไป พวกอำมาตย์กราบทูลว่า ให้ไปขอช้างมงคลหัตถี ชื่อว่าอัญชนสันนิกะ จากพระเจ้าอโนชยโกรพยราชในนครอินทปฏฐา พระเจ้ากาสิงคราชก็ทรงส่งพราหมณ์ ๘ คนไปขอช้างนั้น

พราหมณ์ ๘ คนนั้นก็รีบเดินทางไปในนครอินทปฏฐา ในแคว้นกุรุ แล้วไปบริโภคอาหารในโรงทานที่ประตูพระนคร บำรุงร่างกายให้อิ่มหนา สิ้นเวลา ๒ - ๓ วัน

ในวันรุ่งขึ้นที่พระราชาจะเสด็จมา พวกพราหมณ์รีบไปแต่เช้าตรู่ ยืนคอยเฝ้าอยู่ที่ประตูด้านทิศตะวันออก เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จไปยังโรงทานทางประตูด้านทิศตะวันออกพร้อมด้วยบริษัทบริวารหมู่ใหญ่ แล้วเสด็จลงจากคอกช้าง ประทานอาหารด้วยพระหัตถ์ของพระองค์แก่คน ๗ - ๘ คน แล้วรับสั่งให้ผู้อื่นทำต่อไป แล้วพระองค์ได้เสด็จขึ้นช้างไปยังประตูด้านทิศใต้

เมื่อพวกพราหมณ์ไม่ได้โอกาสที่ประตูด้านทิศตะวันออก เพราะมีการอารักขาอย่างแข็งแรง ก็ได้ไปยังประตูด้านทิศใต้ และเมื่อพระราชาเสด็จมาก็ได้เข้าเฝ้า และได้พรรณนาพระคุณของพระโพธิสัตว์ และกราบทูลขอช้างมงคลหัตถีเชือกนั้น

ซึ่งพระราชาก็ได้พระราชทานช้างนั้นพร้อมทั้งเครื่องประดับต่าง ๆ และได้พระราชทาน
สารพัดผู้ฝึกช้างคือควาญช้าง และพระราชทานคน ๕๐๐ ตระกูล เพื่อดูแลช้างนั้นด้วย
เมื่อพรหมณ์ทั้งหลายรับช้างพร้อมทั้งบริวารกลับไปยังทันตปุรนครแล้ว ก็ได้
ถวายช้างแก่พระราชา แต่ถึงอย่างนั้นฝนก็ยังไม่ตก พระราชาก็ได้ตรัสถามว่า
มีเหตุอะไรที่จะทำให้ฝนตกได้ ก็ได้ทรงทราบว่ พระเจ้าธนัญชัยโกวัฏยะราช คือ
พระโพธิสัตว์ ทรงรักษากุศลธรรม ด้วยเหตุนี้ฝนจึงตกในแคว้นแคว้นของพระองค์
ทุกปีเดือน ทุก ๑๐ วัน เพราะอานุภาพแห่งคุณความดีของพระราชาฝนจึงตก

๑๘๑๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๓๑

ข้อความในอรรถกถามีว่า

กัสดัตถิรัจฉานนั้นแม้มีคุณอยู่ ก็จะมีสักเท่าไร

คือ ไม่สามารถเทียบกันได้ว่าจะเป็นเหตุให้ฝนตก

เพราะฉะนั้น เมื่อพระเจ้ากาสิงคราชทรงทราบอย่างนั้น ก็รับสั่งให้พราหมณ์ทั้ง ๘ นำช้างพร้อมเครื่องประดับและบริวารกลับคืนไปถวายแก่พระราชา แล้วให้จัดกุฎธรรมที่พระเจ้าธัญชัยทรงรักษาลงในแผ่นดินทอง แล้วให้นำมาถวายพระองค์

พราหมณ์เหล่านั้นก็ได้นำช้างนั้นไปถวายแก่พระเจ้าธัญชัย แล้วกราบทูลให้ทรงทราบว่า แม้เมื่อช้างนั้นไปถึงทันตปุณคร แคว้นกาลิงคะแล้ว ฝนก็ไม่ตก และพระเจ้ากาสิงคราชทรงทราบว่าพระเจ้าธัญชัยทรงรักษากุฎธรรม เพราะฉะนั้นพระเจ้ากาสิงคราชก็ทรงประสงค์จะรักษากุฎธรรมนั้น จึงทรงส่งพวกอำมาตย์มาทูลถามกุฎธรรม เพื่อที่จะได้จัดใส่ในแผ่นดินทองนำไปถวายพระเจ้ากาสิงคราช

ท่านผู้ฟังจะได้เห็นความละเอียดของจิตของพระโพธิสัตว์ และบรรดาผู้ที่ภายหลังจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งเป็นผู้ที่เห็นอกุศลของตนเองอย่างละเอียด

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า

เรารักษากุฎธรรมนั้นจริง แต่บัดนี้เรามีความรังเกียจในกุฎธรรมนั้นอยู่ กุฎธรรมนั้นไม่ทำจิตของเราให้ยินดี เพราะฉะนั้น เราไม่อาจให้กุฎธรรมนั้นแก่ท่านทั้งหลาย

คำอธิบายมีว่า

ก็เพราะเหตุไรศีลนั้นจึงไม่ทำให้พระราชาทรงยินดี

ตอบว่า นัยว่า ในครั้งนั้นพระราชาทรงหลายมีการมหรสพเดือน ๑๒ ทุก ๆ ๓ ปี พระราชาทรงหลายเมื่อจะเล่นมหรสพนั้น ทรงประดับด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง แล้วยิงศรอันวิจิตรประดับด้วยดอกไม้ในทิศทั้ง ๔ พระราชาคือพระโพธิสัตว์ แม้พระองค์นี้เมื่อจะทรงเล่นมหรสพนั้นได้ทรงยิงศรไปในทิศทั้ง ๔ บรรดาลูกศร เหล่านั้น พระองค์ทรงเห็นลูกศร ๓ ลูกที่ยิงไปในทิศที่เหลือ แต่ไม่เห็นลูกศรที่ยิงไป บนหลังพินน้ำ พระราชาทรงรังเกียจว่า ลูกศรที่เรายิงไปคงจะตกลงในตัวปลา กระมังหนอ พระองค์ทรงปรารภถึงศีลเภท คือ ศีลขาด เพราะกรรมคือทำสัตว์มีชีวิต ให้ตกลงไป เพราะฉะนั้น ศีลจึงไม่ทำให้พระราชายินดี

เพราะได้กระทำสิ่งที่เข้าใจว่ากระทำให้ศีลขาด

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า

เรามีความรังเกียจในกุศลธรรมอยู่ แต่พระมารดาของเรารักษาไว้ได้เป็นอย่างดี พวกท่านจงถือเอาในสำนักของพระมารดาของเราเถิด

เข้าใจว่ามีผู้ที่รักษาศีลได้บริสุทธิ์กว่าพระองค์ คือ พระมารดา เพราะฉะนั้น ก็ให้พวกอำมาตย์ที่เป็นพวคนั้นไปสู่สำนักของพระมารดา

ทูตทั้งหลายนั้นก็กราบทูลว่า

ข้าแต่มหाराชา พระองค์ไม่มีเจตนาว่าจักฆ่าสัตว์ เพราะเว้นเจตนา นั้นจึงชื่อว่า ไม่เป็นปาณาติบาต ขอพระองค์จงให้กุศลธรรมที่ทรงรักษาแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเถิด

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า

ถ้าอย่างนั้นก็จงเขียนเอาเถิดพ่อ แล้วให้จารึกลงในแผ่นสุพรรณบัฏว่า

ปาณิน น หนุตพุโพ ไม่พึงฆ่าสัตว์ ๑

อทินนํ นาทาตพุโพ ไม่พึงถือสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ๑

กาเมสุมิจจาจาโร น จริตพุโพ ไม่พึงประพฤติดิฉิดในกามทั้งหลาย ๑

มุสาวาโท น ภาสิตพุโพ ไม่พึงกล่าวคำเท็จ ๑

มชฺชปानํ น ปาตพุโพ ไม่พึงดื่มเมา ๑

เมื่อทรงให้จารึกแล้ว ก็ได้ให้อำมาตย์ซึ่งเป็นทูตเหล่านั้นไปเฝ้าพระมารดาของพระองค์

นี่คนที่ ๑ ซึ่งเห็นอกุศลของตนเองอย่างละเอียด

ทูตทั้งหลายถวายบังคมพระราชา แล้วไปยังสำนักของพระมารดาของพระโพธิสัตว์

ซึ่งในชาติที่พระผู้มีพระภาคทรงรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมารดาในครั้งนั้นคือพระนางสิริมหามายา

พวกทูตทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระเทวี ได้ยินว่าพระองค์ทรงรักษากุศลธรรม ขอพระองค์จงประทานกุศลธรรมนั้นแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระเทวีตรัสว่า

เรารักษากุศลธรรมก็จริง แต่บัดนี้เราเกิดความรังเกียจในกุศลธรรมนั้น กุศลธรรมนั้นไม่ทำเราให้ยินดี เพราะเหตุนี้เราจึงไม่อาจให้แก่ท่านทั้งหลาย

ที่พระองค์ตรัสอย่างนี้ก็เพราะเหตุว่า

พระเทวินั้นมีพระโอรส ๒ องค์ คือ พระราชาผู้เป็นพระเชษฐา ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ และพระอุปราชผู้เป็นพระกนิษฐา ครั้นนั้น มีพระราชาองค์หนึ่งทรงส่งแก่นจันทร์อันมีค่าแสนหนึ่ง และดอกไม้ทองมีค่าพันหนึ่งมาถวายพระโพธิสัตว์ พระองค์ทรงคิดว่าจักบูชาพระมารดา จึงทรงส่งของทั้งหมดนั้นไปถวายพระราชมารดา พระราชมารดาทรงพระดำริว่า เราจะไม่ลบล้างแก่นจันทร์ จะไม่ตัดทรงดอกไม้ จักให้แก่แก่นจันทร์และระเบียบดอกไม้ นั้นแก่สะใภ้ทั้งสอง ลำดับนั้น พระเทวีได้มีความดำริดังนี้ว่า สะใภ้คนโตของเราเป็นใหญ่ ดำรงอยู่ในตำแหน่งอัครมเหสี เราจักให้ระเบียบดอกไม้ทองแก่สะใภ้คนโต ส่วนสะใภ้คนเล็กเป็นคนยากจน เราจักให้แก่นจันทร์แก่สะใภ้คนเล็ก พระนางจึงประทานระเบียบดอกไม้ทองแก่พระเทวีของพระราชา และประทานแก่นจันทร์แก่พระมเหสีของพระอุปราช เมื่อประทานไปแล้วพระราชมารดาได้มีความรังเกียจว่า เรารักษากุศลธรรม การที่หญิงสะใภ้เหล่านั้น

ยากจนหรือไม่ยากจน ไม่เป็นประมาณสำหรับเรา ก็การกระทำเชษฐาปจายิกกรรมเท่านั้นสมควรแก่เรา เพราะความที่เราไม่ทำเชษฐาปจายิกกรรมนั้น ศีลของเราจะแตกทำลายบ้างไหมหนอ

ทูตทั้งหลายก็ได้กราบทูลพระราชาमारดาว่า

ขึ้นชื่อว่าของของตน บุคคลย่อมให้ได้ตามชอบใจ พระองค์ทรงกระทำความรังเกียจด้วยเหตุแม้มีประมาณเท่านี้ จักทรงกระทำกรรมอันลามกอย่างอื่นได้อย่างไร ธรรมดาศีลย่อมไม่แตกทำลายด้วยเหตุเห็นปานนี้ ขอพระองค์จงประทานกุฎธรรมแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเถิด

แล้วถือเอากุฎธรรมในสำนักของพระราชาमारดาเมื่อนั้นจดจารึกลงในแผ่นสุพรรณบัฏ

มีท่านผู้ใดสงสัยในเรื่องเชษฐาปจายิกกรรมบ้างไหม

แม้เพียงการกระทำที่เป็นการไม่เคารพต่อผู้ใหญ่ สำหรับผู้ที่มีสติก็จะระลึกได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควร เช่น พระราชาमारดาควรจะประทานแก่นันทอันมีค่าหนึ่งแสน ให้แก่สะไกคนโตผู้ดำรงอยู่ในตำแหน่งอัคมเหสีของพระราชา แต่พระนางกลับประทานดอกไม้ทองมีค่าหนึ่งพันห้า และประทานแก่นันทอันมีค่าหนึ่งแสนแก่สะไกคนเล็กผู้เป็นพระเทวีของพระอุปราชา เพราะทรงเห็นว่าสะไกคนเล็กเป็นคนยากจน

แสดงให้เห็นว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร สำหรับผู้ที่อยู่ในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ เช่น พระอัคมเหสี ก็ควรที่จะได้ประทานแก่นันทอันมีค่าหนึ่งแสน แต่เมื่อพระราชาमारดาไม่ได้กระทำอย่างนั้น ก็ได้ระลึกถึงการกระทำที่ไม่สมควรของพระองค์ และได้ตรัสกับพวกอำมาตย์ซึ่งเป็นทูตว่า

เมื่อเป็นอย่างนั้น กุฎธรรมก็ยังไม่ทำให้เรายินดีพอใจได้ แต่พระสุณิสาคือสะไกของเรา รักษากุฎธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี ท่านทั้งหลายจงถือเอาในสำนักของพระสุณิสนั้นเถิด

ทูตเหล่านั้นก็ได้พากันไปเฝ้าพระอัคมเหสี และได้ทูลขอกุฎธรรมโดยนัยก่อน

ซึ่งพระอัคมเหสีในครั้งนั้นก็คือพระนางยโสธราพิมพาในครั้งนี้นั่นเอง

พระอัศรมเหสีก็ได้ตรัสโดยนัยก่อนเหมือนกัน แล้วตรัสว่า
ชื่อว่าศีล ย่อมไม่ทำให้เรายินดีพอใจ เพราะเหตุนั้น เราไม่อาจให้พวกท่าน
ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเหตุว่า วันหนึ่งขณะที่พระอัศรมเหสีประทับยืนที่สีหบัญชร
ได้ทอดพระเนตรเห็นพระมหาอุปราชาประทับนั่งบนหลังช้างเผือกหลังพระราชอาคันตุกะ
กระทำประทักษิณเลียบพระนคร พระนางบังเกิดความโลภด้วยทรงพระดำริว่า
ถ้าเราได้ทำความเชยชิดกับพระมหาอุปราชาไซ้ร้ เมื่อพระเชษฐาสวรรคตไป
พระมหาอุปราชาจะได้ดำรงอยู่ในราชสมบัติ จะได้ส่งเคราะห์เรา

ลำดับนั้น พระอัศรมเหสีนั้นได้มีความรังเกียจว่า เรากำลังรักษาภรรยาอยู่
ทั้งเป็นผู้มีพระสวามีอยู่ ยังแลดูชายอื่นด้วยอำนาจกิเลส ศีลของเราคงจะแตกทำลาย
เพราะฉะนั้น พระอัศรมเหสีจึงตรัสอย่างนั้น

ทูตทั้งหลายจึงกราบทูลพระอัศรมเหสีว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า ธรรมดาว่าการประพฤติกว้างละเมื่อย่อมไม่มีด้วยเหตุเพียง
จิตตูปบาทเกิดความคิดขึ้น พระองค์ทรงมีความละเอียดแม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้
จักทรงกระทำความล่วงละเมิดอะไรได้ ศีลย่อมไม่แตกทำลายด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้
ขอพระองค์จงประทานภรรยาแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเถิด

แล้วได้ถือเอาภรรยาในสำนักของพระอัศรมเหสี แล้วจดจารึกลงในแผ่น
สุพรรณบัฏ

แสดงให้เห็นถึงความวิจิตรของความคิด ในครั้งอดีต ไม่ว่าจะเป็นใคร
อยู่ในฐานะอย่างไร ก็อาจจะเกิดความคิดซึ่งเป็นอนัตตาจริง ๆ ถ้าทุกท่านจะย้อนคิดถึง
ความคิดของท่านที่แล้วมาก็อาจจะรู้สึกได้ว่า ไม่น่าเลยที่ความคิดอย่างนั้นจะเกิดขึ้น
แต่ความคิดนั้นเกิดขึ้นแล้วด้วยความเป็นอนัตตา ด้วยเหตุปัจจัย

มีท่านผู้หนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งที่ท่านได้เดินทางไปต่างจังหวัดกับดิฉัน
และขณะที่ดิฉันกำลังลงจากเขาสูงเล็ก ๆ ท่านก็เกิดความคิดว่า จะผลักอาจารย์ให้
ตกเขา นี่เป็นสิ่งที่ท่านเล่าให้ฟัง ซึ่งไม่น่าจะเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่โต แต่เป็นเรื่องน่าขัน
ในความคิด ฉะนั้น ด้วยความเป็นอนัตตาก็จะเห็นได้ว่า ทำไมช่างมีความคิดแปลก ๆ

และเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจล่วงหน้า หรือโดยไม่คิดอะไร แต่แม้อย่างนั้นก็ยังเกิดความคิดอย่างนี้ขึ้นได้

แสดงให้เห็นว่า ความคิด ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา แต่ท่านผู้นั้นก็มี ความเดือดร้อนใจพอสมควร เมื่อได้เล่าให้ดิฉันฟังแล้ว ดิฉันก็บอกว่า เป็นเรื่อง ธรรมดาที่สุดที่ความคิดอะไร ๆ ก็ย่อมเกิดขึ้นได้ทั้งนั้นไม่เกี่ยวกับใคร ซึ่งท่านผู้นั้นก็เป็นผู้ที่มีความเคารพในดิฉันอย่างยิ่งท่านหนึ่ง แต่แม้อย่างนั้นก็ยังเกิดความคิดขึ้นมาได้ว่า จะผลักดันให้ตกเขา นี่ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้โดยเป็นอนัตตาจริง ๆ

ท่านผู้ฟังคงเคยได้ยินรายนามของผู้บริจาคเงินที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุ สทท. ที่มีท่านผู้หนึ่งใช้นามว่า ผู้มีกุศลวิตก ซึ่งก็น่าอนุโมทนาที่ท่านเป็นผู้มีสัจจะ มีความจริง กล่าวที่จะกล่าวว่า ตนเองเป็นผู้ที่มีกุศลวิตก เพราะบางคนอาจจะคิดว่า ไม่ควรเลยที่จะใช้คำนี้ ควรที่จะใช้คำว่า ผู้มีกุศลวิตก แต่ใครบ้างที่จะไม่มีกุศลวิตก

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเองรู้ว่าผู้มีกุศลวิตก และเปิดเผยความจริงว่า เป็นผู้ที่มีกุศลวิตก ก็น่าที่จะอนุโมทนาความจริงใจในสัจจะของท่านผู้นั้น ซึ่งต่อมา ท่านผู้นั้นก็เปลี่ยนเป็น ผู้ไข่น้ำ เพราะว่าเป็นผู้ที่กำลังเพียรเพื่อละอกุศลธรรม ก็เป็นเรื่องที่น่าอนุโมทนาทั้งนั้น ไม่ว่าจะ เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล แต่ถ้าเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง และเป็นผู้ที่จริงใจ ย่อมสามารถรู้ว่า ขณะใดจิตเป็นอกุศล ขณะใดจิตเป็นกุศล และก็เพียรเพื่อที่จะละอกุศลนั้น

พระอัครมเหสีตรัสว่า

เมื่อเป็นอย่างนั้น ศีลก็ยังไม่ทำให้ยินดีพอใจ

ถ้าทุกท่านจะคิดถึงศีลของตนเอง ซึ่งอาจจะขาดไปวันไหนเมื่อไรด้วยความคิดต่าง ๆ ขณะนั้นก็จะเกิดความไม่ยินดี มีความละอายที่ได้ล่วงศีลนั้น

พระอัครมเหสีตรัสต่อไปว่า

ก็พระมหาอุปราชาทรงรักษาได้อย่างดี พวกท่านจงถือเอาในสำนักของพระมหาอุปราชาเถิด

ทูตเหล่านั้นก็พากันเข้าไปเฝ้าพระมหาอุปราชา ทูลขอภุมมกรรมโดยนัยก่อน
นั้นแหละ

ซึ่งพระมหาอุปราชาในครั้งนั้นก็คือท่านพระนันทะในชาติสุดท้ายนั่นเอง

พระมหาอุปราชาขึ้นเมื่อเสด็จไปยังที่บำรุงของพระราชาในเวลาเย็น เสด็จไป
ด้วยรถ ถึงพระลานหลวงแล้ว ถ้าทรงพระประสงค์จะเสวยในสำนักของพระราชา
แล้วทรงบรรทมค้างอยู่ในที่นั้น ก็จะมีท้าวเชือกและปฏักไว้ระหว่างแอกรก
เป็นสัญญาณเครื่องหมายให้พวกข้าราชการบริพารผู้ตามเสด็จทราบว่า จะเสด็จกลับ
เข้าตูล่วงรุ่งขึ้น และพวกข้าราชการบริพารก็จะไปยืนคอยพระองค์เมื่อเสด็จออก และ
นายสารณีนั่นก็นำรถนั้นกลับไป เข้าตูล่วงรุ่งขึ้นก็จะนำรถนั้นมาจอดรอที่ประตู
พระราชนิเวศน์ แต่ถ้าทรงมีพระประสงค์จะเสด็จกลับในวันนั้น จะทรงวางเชือกและ
ปฏักไว้ข้างในรถ แล้วจึงเสด็จไปเฝ้าพระราชา พวกข้าราชการบริพารก็จะยืนรออยู่ที่ประตู
พระราชวังนั่นเอง

วันหนึ่ง พระมหาอุปราชาขึ้นทรงวางเชือกและปฏักไว้ในรถ แล้วเสด็จเข้าไปยัง
พระราชวัง พอเสด็จเข้าไปเท่านั้น ฝนก็ตก พระราชาตรัสว่า ฝนกำลังตก ไม่ทรงให้
พระมหาอุปราชาขึ้นเสด็จออกมา พระมหาอุปราชาจึงเสวย แล้วบรรทมอยู่ใน
พระราชวังนั่นเอง พวกข้าราชการบริพารก็ยืนเปียกฝนรอพระมหาอุปราชาตลอดคืนวันรุ่ง

ในวันรุ่งขึ้น พระมหาอุปราชาจึงได้เสด็จออกมา ทรงเห็นพวกข้าราชการบริพาร
ยืนเปียกฝนอยู่ ทรงเกิดความละอายว่า เราเมื่อรักษาภุมมกรรมอยู่ ยังทำให้คนเหล่านี้
ลำบากถึงอย่างนี้ ศีลของเราเห็นจะพึงแตกทำลาย ด้วยเหตุนี้พระมหาอุปราชาจึง
ตรัสแก่ทูตเหล่านั้นว่า

เรารักษาภุมมกรรมอยู่ก็จริง แต่บัดนี้เราเกิดความละอายอยู่ เพราะเหตุนี้
เราจึงไม่อาจให้ภุมมกรรมแก่ท่านทั้งหลาย

แล้วได้ตรัสเรื่องนั้นให้พวกทูตเหล่านั้นฟัง

ทูตทั้งหลายได้ทูลพระมหาอุปราชาว่า

ข้าแต่สมมติเทพ พระองค์มิได้มีความคิดว่า ชนเหล่านี้จึงลำบาก กรรมที่ทำ
โดยหาเจตนาไม่ได้ ไม่จัดว่าเป็นกรรม เมื่อพระองค์ทรงมีความละเอียดแม้ด้วยเหตุ
มีประมาณเท่านี้ ความล่องละเมิดจักมีได้อย่างไร

แล้วได้รับเอาศีลในสำนักของพระมหาอุปราชาเมื่อนั้น จดจารีกลงในแผ่น
สุพรรณบัฏ

๑๘๑๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๓๑

คงจะมีบ่อยครั้งที่ท่านผู้ฟังได้ทำให้คนอื่นลำบากโดยไม่ตั้งใจเลย แต่ถ้าเป็นผู้ที่รอบคอบและคิดถึงสักเล็กน้อย ก็อาจจะทำให้เขาไม่ลำบากได้ เพราะฉะนั้นผู้ที่ละเอียดก็จะรู้สึกละอายที่ทำให้ผู้อื่นต้องลำบากเดือดร้อนเพราะตน

พระมหาอุปราชตรัสว่า

เมื่อเป็นอย่างนั้น ศีลก็มีได้ทำให้เราให้ปลื้มอกปลื้มใจได้ กับปุโรหิตย่อมรักษาได้ดี พวกท่านจงถือเอาในสำนักของปุโรหิตนั้นเถิด

พวกทูตก็ได้พากันเข้าไปหาปุโรหิตแล้วขอรุขธรรม

ซึ่งปุโรหิตในครั้งนั้นก็คือท่านพระมหากัสสปะในครั้งนี้

ฝ่ายท่านปุโรหิตนั้น วันหนึ่งได้ไปเฝ้าพระราชา ระหว่างทางเห็นรถมีสีอ่อนสวยงามเหมือนแสงอาทิตย์อ่อน ๆ ซึ่งพระราชาองค์หนึ่งทรงส่งมาถวายพระราชานั้น ท่านก็ถามว่า นี่รถของใคร เมื่อได้ทราบว่าเป็นรถที่นำมาถวายพระราชา ท่านก็เกิดความคิดว่า เราก็แก่แล้ว ถ้าพระราชาจะพระราชทานรถคันนี้ให้เรา เราก็จักได้ขึ้นรถคันนี้เที่ยวไปอย่างสบาย

เมื่อท่านไปเฝ้าพระราชา ราชบุรุษต่างเมืองก็ได้ถวายรถคันนั้นแก่พระราชา พระราชาทอดพระเนตรแล้วตรัสว่า

รถของเราคันนี้งามเหลือเกิน พวกท่านจงให้แก่อาจารย์ของเราเถิด

แต่ท่านปุโรหิตมิได้ปรารถนาที่จะรับพระราชทาน แม้พระราชาจะตรัสอยู่บ่อย ๆ ท่านก็ไม่ปรารถนาที่จะรับพระราชทานเลย เพราะท่านปุโรหิตได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เรายังรักษาอุปัชฌาย์อยู่แท้ ๆ ยังได้กระทำความโลภในสิ่งของของคนอื่น ศีลของเราคงจะแตกทำลายไปแล้ว

ปุโรหิตนั้นได้เล่าเรื่องราวนี้ให้พวกทูตฟัง แล้วกล่าวว่า
เรามีความละเอียดในกุศลธรรมอยู่ กุศลธรรมนั้นมิได้ยังให้เราปลื้มอกปลื้มใจเลย
เพราะฉะนั้น เราไม่อาจให้กุศลธรรมแก่ท่าน
ทูตเหล่านั้นได้กล่าวกะปุโรหิตว่า
ศิโยมไม่แตกทำลายด้วยเหตุเพียงเกิดความโลภอยากได้ เมื่อท่านเกิด
ความละเอียดแม้ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ จักกระทำความล่วงละเมิดอะไรได้
แล้วได้รับเอาศีลในสำนักของปุโรหิต จดลงในแผ่นสุพรรณบัฏ
ท่านที่ ๕ แล้ว ต่อไปเป็นท่านที่ ๖
ท่านปุโรหิตกล่าวว่า
แม้เมื่อเป็นอย่างนั้น กุศลธรรมก็ไม่ยังเราให้ยินดีพอใจได้ ก็อำมาตย์ผู้ถือ
เชือกรั้งวัดรักษาได้ดี พวกท่านจงรับเอาในสำนักของอำมาตย์นั้น
ทูตเหล่านั้นก็ได้เข้าไปหาอำมาตย์แล้วแล้วขอกุศลธรรม
ซึ่งอำมาตย์ผู้รั้งวัดในครั้งนั้นก็คือท่านพระมหากัจจายนะในครั้งนี้
จะเห็นความละเอียดแม้ในการรั้งวัด ซึ่งทำให้ในชาติสุดท้ายท่านเป็นผู้เลิศกว่า
บรรดาสาวกผู้จำแนกอรรถแห่งภาสิตโดยละเอียด แสดงให้เห็นว่า การที่มีมนสิการ
สะสมความละเอียดในชีวิตประจำวันแต่ละชาติ ๆ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่เป็นเลิศใน
แต่ละทางต่าง ๆ กัน
ฝ่ายอำมาตย์ผู้รั้งวัดนั้น วันหนึ่งเมื่อจะวัดเนื้อที่นาในชนบท ได้เอาเชือกผูกที่
ปลายไม้ และให้เจ้าของนาจับปลายข้างหนึ่ง ตนเองจับปลายข้างหนึ่ง ไม้ที่ผูกปลาย
เชือกซึ่งอำมาตย์ถือไป จรดตรงกลางรูปตัวหนึ่ง อำมาตย์นั้นคิดว่า ถ้าเราจักปักไม้
ลงในรูป ปุ่ที่อยู่ข้างในก็จักตาย ก็ถ้าเราจักปักล้าไปข้างหน้า เนื้อที่ของหลวงก็จักขาด
ถ้าเราจักปักร่นเข้ามา เนื้อที่ของกฏุมพิกัจักขาด เราจะทำอย่างไรดีหนอ
ผู้ที่มีความเป็นกลางก็ต้องคิด เพราะว่าเป็นผู้ที่ตรง

อำมาตย์นั้นคิดว่า ถ้าปักไม้ลงในรูปก็จะรู้ได้ว่า มีปูอยู่ข้างในหรือไม่มี
ท่านก็ได้ปักไม้ลงในรูป ปูก็ส่งเสียงดังกริก ๆ ท่านก็คิดว่า ถ้าไม่ปักลงบนหลังปู
ปูก็จักตาย ศีลของเราจักขาด

อำมาตย์ผู้รังวัดเล่าเรื่องนั้นให้แก่ทูตทั้งหลายฟัง แล้วกล่าวว่า

เรามีความละอายในกุศลธรรมเพราะเรื่องนี้ เราจึงไม่อาจให้กุศลธรรมแก่พวกท่าน
ทูตเหล่านั้นก็กล่าวกะอำมาตย์ผู้รังวัดว่า

ท่านไม่มีจิตคิดว่า ปูจะตาย กรรมที่ไม่มีเจตนาความจงใจไม่ถือว่าเป็นกรรม
ท่านมีความละอายแม้ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ จักกระทำความล่วงละเมิดอะไรได้

แล้วได้รับเอาศีลในสำนักของอำมาตย์ แล้วจดจารึกลงในแผ่นสุพรรณบัฏ

ทั้งหมดมี ๑๑ ท่าน ต่อกันเป็นท่านที่ ๗

อำมาตย์ผู้รังวัดนั้นก็กล่าวว่า

เมื่อเป็นอย่างนี้ กุศลธรรมก็มิได้ทำข้าพเจ้าให้ปลื้มใจ ก็นายสารถีรักษาก็ได้
อย่างดี ท่านทั้งหลายจงรับเอาในสำนักของนายสารถีนั้นเถิด

ทูตเหล่านั้นก็ได้เข้าไปหานายสารถีแล้วขอกุศลธรรม

ซึ่งนายสารถีในครั้งนั้นก็คือท่านพระอนุรุทธะในครั้งนี้

วันหนึ่งนายสารถีนำเสด็จพระราชพาไปยังราชอุทยานด้วยราชรถ พระราชา
ทรงสำราญพระทัยในพระราชอุทยานนั้นตลอดวัน ตอนเย็นก็ได้เสด็จออกจาก
พระราชอุทยานนั้น เสด็จขึ้นทรงรถ เมื่อราชรถนั้นยังไม่ทันถึงพระนคร เมฆฝนก็ตั้งขึ้น
ในเวลาที่พระอาทิตย์ใกล้จะตก นายสารถีก็กลัวว่าพระราชาจะเปียกฝน จึงได้ให้
สัญญาณด้วยปฏักแก่ม้าทั้งหลาย ม้าทั้งหลายก็วิ่งควบไปด้วยความเร็ว

และตั้งแต่นั้นมา ม้าเหล่านั้นพอถึงที่ตรงนั้นก็วิ่งควบไปโดยเร็ว ทั้งเข้าไป
พระราชอุทยานก็ดี ขามาจากพระราชอุทยานก็ดี เพราะว่าม้าเหล่านั้นคิดว่า
ที่ตรงนั้นมีภัย นายสารถีจึงได้ให้สัญญาณด้วยปฏักในคราวนั้น นายสารถีก็มีความคิด
ดังนี้ว่า ถึงพระราชาจะเปียกฝนหรือไม่เปียกฝนก็ตาม เราย่อมไม่มีโทษ ไม่มีภัย
แต่เราได้ให้สัญญาณปฏักแก่ม้าที่ฝึกหัดมาดีแล้วในสถานที่อันไม่ควร ด้วยเหตุนี้

ม้าเหล่านั้ญจึงวิ่งควบทั้งไปและมาล่ำบากอยู่จนเดี๋ยวนั้ญ ฉะนั้น ศีลของเราคงจะแตกทำลายแล้ว

นายสารถึได้เล่าเรื่งนั้ญให้ทูตเหล่านั้ญฟัง แล้วได้กล่าวว่

ด้วยเหตุนี้เรัจึงมีความละอายในกัรรุธรรม เรัจึงไม่อาจให้กัรรุธรรมแก่พวกท่านได้

ทูตทั้งหลายจึงกล่าวกะนายสารถึว่

ท่านไม่มีจิตคิดว่ ม้าทั้งหลายจงล่ำบาก กรรมที่ไม่มีเจตนาคือความจงใจไม่จัดว่เป็นกรรม อนึ่ง ท่านกระทำความละอายด้วยเหตุแม้มีประมาณเท่านี้ จักกระทำความล่งละเมิดได้อย่างไร

แล้วพวกทูตเหล่านั้ญก็ได้รับเอาศีลในสำนักของนายสารถึจดจารึกลงในแผ่นสุพรรณบัฏ

นายสารถึกล่าวว่

เมื่อเป็นอย่างนั้น ศีลก็มีได้ทำให้เราปลื้มใจได้ แต่ท่านเศรษฐีรักษาได้ดี พวกท่านจงรับเอากัรรุธรรมในสำนักของท่านเศรษฐีเถิด

พวกทูตจึงเข้าไปหาท่านเศรษฐีนั้นแล้วได้ขอกัรรุธรรม

ซึ่งเศรษฐีในครั้งนั้นก็คือท่านพระสารีบุตรในครั้งนั้นนั่นเอง

วันหนึ่งท่านเศรษฐีได้ไปตรวจข้าวสาลีที่นาของท่าน ตอนจะกลับก็ให้คนผูกรวงข้าวสาลีกำหนดหนึ่งทำเป็นพุ่มข้าวเปลือกให้ท่าน ภายหลังท่านก็คิดว่า เราจะต้องให้ค่าภาคหลวงจากนา นี้ แต่เราก็ได้ให้คนถือเอารวงข้าวสาลีกำหนดหนึ่งจากนาที่ยังไม่ได้ให้ค่าภาคหลวง ก็เรารักษากัรรุธรรม เพราะเหตุนี้ศีลของเราคงจะขาดแล้ว

ท่านเศรษฐีได้เล่าเรื่งนั้ญให้ทูตเหล่านั้ญฟัง แล้วได้กล่าวว่

เรามีความละอายในกัรรุธรรมด้วยเหตุนี้ เพราะเหตุนี้เราไม่อาจให้กัรรุธรรมแก่พวกท่าน

ทูตเหล่านั้ญได้กล่าวกะท่านเศรษฐีว่

ท่านไม่มีไถยจิตที่คิดจะลัก เมื่อไม่มีไถยจิต ใคร ๆ ก็ไม่อาจัญญ์ติด
อทินนาทานได้ ก็ท่านกระทำความละอายแม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ จักถือเอาของ
ของคนอื่นได้อย่างไร

แล้วได้รับเอาศีลในสำนักของเศรษฐี จาริกลงในแผ่นดินสุพรรณภูมิ

ท่านเศรษฐีกล่าวว่า

แม้เมื่อเป็นอย่างนั้น ศีลก็ยังมิได้ทำให้เราให้ปลื้มใจได้ แต่ท่านอำมาตย์ผู้ดวง
ข้าวหลวงรักษาได้ดี พวกท่านจงถือเอาในสำนักของอำมาตย์ผู้ดวงข้าวนั้นเถิด

ทูตเหล่านั้นก็ได้เข้าไปหาท่านอำมาตย์ผู้ดวงข้าวแล้วขอรุขธรรม

ซึ่งท่านอำมาตย์ผู้ดวงข้าวในครั้งนั้นก็คือท่านพระมหาโมคคัลลานะในครั้งนั้น

เมื่อมีใครกล่าวว่า ท่านผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผู้ที่ต้องการจะได้พบ ได้เห็น ได้ฟัง
เรื่องราวจากท่านผู้นั้น ก็ได้ไปหาท่านผู้นั้นเพื่อจะได้ฟังเรื่องราวของท่าน แต่อำมาตย์
ท่านนี้ถูกรุขธรรมไม่ได้ทำให้ท่านปลื้มใจ เพราะว่ามีเหตุบางประการที่ทำให้ท่านคิดว่า
ท่านล่วงศีล

วันหนึ่งอำมาตย์ผู้ดวงข้าวนั้น ให้คนนับข้าวเปลือกอันเป็นส่วนหนึ่งของหลวง
ส่วนตนเอาข้าวเปลือกจากกองข้าวที่ยังไม่ได้นับใส่กะแนน ขณะนั้นฝนตก
มหาอำมาตย์ก็ได้เพิ่มกะแนนข้าวเปลือกแล้วกล่าวว่า ข้าวเปลือกที่นับแล้วมีประมาณ
เท่านี้ แล้วได้โกงข้าวเปลือกที่เป็นกะแนนใส่ลงในกองข้าวเปลือกที่นับไว้แล้ว แล้วก็รีบ
ไปยืนที่ซุ้มประตู แต่ก็คิดว่า เราใส่ข้าวเปลือกกะแนนในกองข้าวที่นับแล้ว หรือใส่ใน
กองข้าวที่ยังไม่ได้นับ

ไม่แน่ใจ เพราะว่าทำด้วยความรีบร้อน

ท่านมหาอำมาตย์คิดว่า ถ้าเราใส่ในกองข้าวเปลือกที่นับไว้แล้ว ของหลวงก็จะ
เพิ่มขึ้นโดยมิใช่เหตุ ของศฤงคารทั้งหลายก็จะขาดไป และเราก็รักษาถูกรุขธรรม
ด้วยเหตุนี้ศีลของเราก็คงจะแตกทำลายแล้ว

ท่านมหาอำมาตย์เล่าเรื่องนั้นให้พวกทูตฟัง แล้วได้กล่าวว่า

เรามีความละอายในถูกรุขธรรม เพราะเหตุนี้เราไม่อาจให้ถูกรุขธรรมแก่พวกท่าน

พูดเหล่านั้นกล่าวว่า

ท่านไม่มีไถยจิตคิดจะลัก เมื่อไม่มีไถยจิตที่คิดจะลัก ก็ไม่ใช่ขโมยนาทาน ก็ท่านมีความละเอียดด้วยเหตุแม้มีประมาณเท่านี้ จักถือเอาสิ่งของของคนอื่น ได้อย่างไร

แล้วได้รับเอาศีลในสำนักของมหาอำมาตย์ผู้ดวงขาวนั้นจารึกลงในแผ่นสุพรรณบัฏ

นี่เป็นท่านที่ ๙ เหลืออีก ๒ ท่าน

ท่านมหาอำมาตย์กล่าวว่า

เมื่อเป็นอย่างนั้น ศีลก็มีได้ทำให้เราปลื้มใจยินดีได้ แต่นายประตุรักษาได้ดี ท่านทั้งหลายจงถือเอาในสำนักของนายประตุนั้นเถิด

พูดเหล่านั้นก็พากันเข้าไปหานายประตุแล้วขอภุชกรรม

ซึ่งนายประตุในครั้งนั้นก็คือท่านพระปุลณะในครั้งนี้

ถ้ามาถามท่านผู้ฟังสมัยนี้ คงจะมีหลายเรื่องซึ่งทำให้ท่านรู้สึกได้จริง ๆ ว่า ศีลของท่านขาดไปแล้วเมื่อไร ๆ บ้าง

วันหนึ่งเวลาที่นายประตุจะปิดประตูเมือง ก็ได้ออกเสียงประกาศขึ้น ๓ ครั้ง ครั้งนั้น มีคนเห็นใจคนหนึ่งได้เข้าไปในป่าหาฟืนและหญ้ากับน้องสาว กำลังเดินกลับมา ได้ยินเสียงนายประตุนั้นประกาศ รีบพาน้องสาวมาทันเวลาพอดี

นายประตุกล่าวกะคนเห็นใจนั้นว่า

ท่านไม่รู้หรือว่ามีพระราชาอยู่ในพระนครนี้ หรือท่านไม่รู้หรือว่าเขาจะต้องปิดประตูพระนครนี้ตั้งแต่วังวัน ท่านพาภรรยาเที่ยวไปในป่า เที่ยวเล่นรื่นเริงตลอดวัน

คนเห็นใจกล่าวว่า

หญิงคนนี้เป็นน้องสาวของตนเอง ไม่ใช่ภรรยาของตน

นายประตุนั้นจึงมีความประหลาดใจว่า เราพาน้องสาวเขามาพูดว่าเป็นภรรยา กระทำกรรมอันหาเหตุมิได้หนอ และเราก็รักษาภุชกรรม ศีลของเราคงจะแตกทำลายแล้ว

คือ พูดไปโดยไม่คิด หรือไม่รู้ความจริง

นายประตูละเลาเรื่องนั้นให้พวกทูตเหล่านั้นฟัง แล้วกล่าวว่า

เรามีความละเอียดในกุฎุธรรมด้วยเหตุนี้ ฉะนั้น เราจึงไม่อาจให้แก่พวกท่านได้
ทูตเหล่านั้นได้กล่าวกะนายประตูละเลาว่า

คำนั้นท่านกล่าวเพราะความสำคัญอย่างนั้น ในข้อนี้ความแตกทำลายแห่งศีล
จึงไม่มีแก่ท่าน ก็ท่านละเอียดด้วยเหตุแม้มีประมาณเท่านี้ จักกระทำสัมปชานมุสาวาท
กล่าวเท็จทั้งรู้ในกุฎุธรรมได้อย่างไร

แล้วถือเอาศีลในสำนักของนายประตูละเลานั้น จดจาริกลงในแผ่นสุพรรณบัฏ

น่าคิดที่จะต้องระวังแม้คำพูดที่ไม่ให้ผิดจากความจริง เพราะถ้าพูดผิดจาก
ความจริง ขณะนั้นต้องเป็นมุสาวาท กล่าวคลาดเคลื่อนหรือผิดจากความจริง
ด้วยเจตนา

นายประตูละเลาว่า

เมื่อเป็นอย่างนั้น ศีลก็ยังไม่ทำให้เรายินดีปลื้มใจได้ แต่นางวรรณทาสีรักษา
ได้ดี พวกท่านจงถือเอาในสำนักของนางวรรณทาสีเมื่อนั้นเถิด

ทูตเหล่านั้นก็พากันเข้าไปหานางวรรณทาสีเมื่อนั้นแล้วขอกุฎุธรรม

ซึ่งนางวรรณทาสีในครั้งนั้นก็คือท่านพระอุบลวรรณาภิษุณีในครั้งนั้นนั่นเอง

นางวรรณทาสี พูดถึงฐานะก็เป็นทาสี และเป็นหญิงโสเภณีด้วย แต่ก็รักษา
กุฎุธรรม

ได้ยืนว่า ท้าวสักกะจอมเทวดาทรงดำริว่า จักทดลองศีลของนางวรรณทาสี
พระองค์ได้แปลงเพศเป็นหนุ่มน้อยมาหาแล้วพูดว่า ฉันจักมาหา แล้วให้ทรัพย์ไว้
พันหนึ่ง และกลับไปยังเทวโลก ไม่มาเลยถึง ๓ ปี นางวรรณทาสีนั้นไม่รับสิ่งของ
แม้มาตรวจว่ามากพลจากมือชายอื่นถึง ๓ ปี เพราะกลัวศีลของตนขาด นางก็
ยากจนลงโดยลำดับ จึงได้คิดว่า เมื่อชายผู้ให้ทรัพย์พันหนึ่งแก่เราแล้วไปเสีย
ไม่มาถึง ๓ ปี เราจึงยากจน ไม่อาจเลี้ยงชีพต่อไปได้ ตั้งแต่บัดนี้ไป เราควรบอกแก่
มหาอำมาตย์ผู้วิจิตรปัญญาแล้วรับเอาค่าใช้จ่าย

นางได้ไปที่ศาลและกล่าวฟ้องว่า

มีบุรุษผู้หนึ่งให้ค่าใช้จ่ายแก่ดิฉัน แล้วไปเสีย ๓ ปีแล้ว ดิฉันไม่ทราบว่าเขาตายแล้วหรือยังไม่ตาย แต่ดิฉันไม่อาจเลี้ยงชีวิตต่อไปได้ ดิฉันควรจะทำอย่างไร

มหาอำมาตย์ผู้วินิจฉัยอรรถคดีได้กล่าวตัดสินว่า

เมื่อเขาไม่มาถึง ๓ ปี ตั้งแต่นั้นนางจงรับค่าใช้จ่ายจากชายอื่นได้

เมื่อนางวรรณทาสีได้รับการวินิจฉัยตัดสินแล้ว ก็ออกจากศาลที่วินิจฉัยนั้นไป แต่พอออกจากศาลที่วินิจฉัยเท่านั้น บุรุษคนหนึ่งก็นำหมอนำห่อทรัพย์พันหนึ่งเข้าไปให้ แต่ในขณะที่นางเหยียดมือเพื่อจะรับ ท้าวสักกะก็แสดงพระองค์ให้เห็น

พอนางเห็นท้าวสักกะ ก็หัดมือที่จะรับทรัพย์นั้นกลับและกล่าวว่า

บุรุษผู้ให้ทรัพย์แก่เราพันหนึ่งเมื่อ ๓ ปีได้กลับมาแล้ว เราไม่ต้องการหาประโยชน์ของท่าน

ท้าวสักกะได้แปลงร่างกายของพระองค์ทันที ประทับยืนในอากาศ ประทานโอวาทในท่ามกลางมหาชนว่า

ในที่สุด ๓ ปีมาแล้ว เราได้ให้ทรัพย์พันหนึ่ง เนื่องด้วยจะทดลองนางวรรณทาสีนี้ ท่านทั้งหลายชื่อว่า เมื่อจะรักษาศีล จงเป็นผู้เห็นปานนี้ รักษาเถิด

คือ ขอให้รักษาให้ยิ่งขึ้น รักษาให้จริง ๆ รักษาให้ได้

แล้วได้ทรงบันดาลให้บ้านของนางวรรณทาสีเต็มไปด้วยรัตนะทั้ง ๗ แล้วได้ทรงพร่ำสอนนางวรรณทาสีนั้นว่า

เธอจงเป็นผู้ไม่ประมาทตั้งแต่บัดนี้ไป

แล้วได้เสด็จไปยังเทวโลก

ในครั้งนั้นนางวรรณทาสีก็ปฏิเสธที่จะให้กุฎกรรมแก่ทูตเหล่านั้น แล้วได้กล่าวว่า เรายังมิได้เปลี่ยนค่าจ้างที่รับไว้ ยืนมือไปรับค่าจ้างที่ชายอื่นให้ ด้วยเหตุนี้ศีลจึงทำให้ยินดีปลื้มใจไม่ได้ เหตุนี้เราจึงไม่อาจจะให้กุฎกรรมแก่ท่านทั้งหลาย

ทูตเหล่านั้นได้กล่าวกะนางวรรณทาสีนั้นว่า

ศีลเภท คือ ศีลแตกทำลาย ย่อมไม่มีด้วยเหตุเพียงสักว่ายืนมือออกไปชื่อว่าศีล ย่อมบริสุทธิ์อย่างยิ่งด้วยประการอย่างนี้

แล้วได้รับเอาศีลในสำนักของนางวรรณทาสีเมื่อนั้น จดจารีกลงใน
แผ่นสุพรรณบัฏ

ทูตเหล่านั้นจารีศีลที่ชนทั้ง ๑๑ คนนั้นรักษาลงในแผ่นสุพรรณบัฏแล้ว
ได้กลับไปยังทันตปุณคร ถวายแผ่นสุพรรณบัฏแก่พระเจ้ากาสิงคราช แล้วกราบทูล
เรื่องราวต่าง ๆ นั้น ให้ทรงทราบ

พระเจ้ากาสิงคราชทรงประพฤติกุศลธรรมนั้น ทรงบำเพ็ญศีล ๕ ให้บริบูรณ์
ในกาลนั้นฝนก็ตกลงในแคว้นแคว้นกาสิงคราชทั้งสิ้น ภัยทั้ง ๓ ก็สงบระงับ และ
แคว้นแคว้นก็ได้มีความเกษมสำราญ มีรักษาหารบริบูรณ์

๑๘๒๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๓๑

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว ทรงประกาศอริยสัจจ์
ในเวลาจบอริยสัจจ์ บางพวกได้เป็นพระโสดาบัน บางพวกได้เป็นพระสกทาคามี
บางพวกได้เป็นพระอนาคามี บางพวกได้เป็นพระอรหันต์ และทรงประชุมชาดกว่า

นางวรรณทาสีหญิงคนิกา ได้เป็นนางอุบลวรรณานายประตู่ในครั้งนั้น
ได้เป็นพระปุลณณะ รัชชคาคหะอำมาตย์ผู้รั้งวัด ได้เป็นพระกัจจายณะ โทณมาปะกะ
อำมาตย์ผู้ตวงข้าว ได้เป็นพระมหาโมคคัลลานะ เศรษฐีในครั้งนั้นได้เป็นพระสารีบุตร
นายสารถิได้เป็นพระอนุรุธะ พรหมณ์ได้เป็นพระกัสสปเถระ พระมหาอุปราชา
ได้เป็นพระนันทะผู้บั่นทิต พระมเหสีในครั้งนั้นได้เป็นราหุลมารดา พระชนนีในครั้งนั้น
ได้เป็นพระมายาเทวี พระเจ้ากुरुราชโพธิสัตว์ได้เป็นเรวตถาคต ท่านทั้งหลายจงทรงจำ
ชาดกด้วยประการฉะนี้

จบ อรรถกถากุฎุสรมชาดกที่ ๖

เป็นเรื่องของชวนจิตทั้งนั้น

ถ้ากล่าวโดยกิจก็เป็นเรื่องของชวนกิจ เป็นเรื่องกุศลจิต เป็นเรื่องอกุศลจิต
ตั้งแต่แสนโกฏิกัปมาจนกระทั่งถึงสมัยนี้ เพราะฉะนั้น ขณะที่จิตกระทำชวนกิจ
เป็นขณะที่สำคัญมาก เพราะว่าการเห็นก็ดี การได้ยินก็ดี การได้กลิ่นก็ดี การลิ้มรส
ก็ดี การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกายก็ดี เป็นผลของอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว เปลี่ยนแปลง
ไม่ได้ แล้วแต่กรรมใดจะให้ผล แต่เมื่อเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว กุศลจิตจะเกิด หรือ
อกุศลจิตจะเกิด นี่เป็นการสังสมของโลกียชวนะที่ทำให้เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยต่าง ๆ กัน
มีอกุศลต่าง ๆ กัน มีสติปัญญา มีความละเอียดในทางต่าง ๆ กัน และสามารถรู้แจ้ง
อริยสัจธรรมได้ถ้าได้อบรมเจริญกุศลที่เป็นการรู้สิ่งที่กำลังปรากฏตามปกติ เพราะว่า

ในขณะที่จบปริยัติจีที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง บางพวกได้เป็นพระโสดาบัน บางพวกได้เป็นพระสกทาคามี บางพวกได้เป็นพระอนาคามี บางพวกได้เป็นพระอรหันต์

บางท่านก็คิดถึงวิถีชีวิตของแต่ละคนซึ่งต่าง ๆ กันไปตามกรรม แต่ผู้ที่รู้จักของจิตในวันหนึ่ง ๆ จะรู้ว่า ควรที่จะได้เตือนกันในเรื่องของชวนวิถี เพราะว่าขณะที่ยังอยู่ในชาตินี้ ทุกวัน ๆ แต่ละท่านย่อมกระทำความกรรม เพราะว่ากุศลจิตก็เกิด อกุศลจิตก็เกิด และถ้าอกุศลจิตเกิด แต่ไม่ถึงขั้นที่เป็นอกุศลกรรมบถ ก็เป็นการสะสมอุปนิสัย แต่ถ้าเป็นอกุศลกรรมบถหรือเป็นอกุศลกรรมบถ เช่น การฟังธรรม ซึ่งในขณะนี้ก็ได้กระทำแล้ว ถ้าชาตินี้ผ่านไป ล่วงไปเป็นแต่ละชาติ ๆ จนถึงพ้นชาติข้างหน้า ก็ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า ชาตินี้เดี๋ยวนี้ได้กระทำความกรรมอย่างนี้ ๆ แต่ผลของกรรมจะต้องเกิด

กรรมในชาตินี้ได้ทำแล้ว มีท่านผู้ใดจำได้หมดทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ทำแล้วก็ลืมไปแม้ในชาตินี้เอง อาจจำได้เพียงบางกรรม แต่ส่วนใหญ่มีกรรมมากมายที่ทำแล้วก็ลืมไปแล้ว นี่เพียงในชาตินี้ยังลืม เพราะฉะนั้น ชาติหน้าก็ระลึกไม่ได้ ยิ่งล่วงไปถึงพ้นชาติที่จะระลึกว่าชาตินี้ได้เคยทำไว้ ก็ยังเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลย ฉะนั้น ควรเห็นความสำคัญของชวนจิตซึ่งเป็นกุศลและอกุศลว่า จะสะสมสืบต่ออยู่เรื่อย ๆ

เรื่องประโยชน์ของศีล เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะบางท่านอาจจะระลึกถึงทาน เวลาที่คิดถึงกุศล บางท่านอาจจะคิดถึงแต่เรื่องการสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นซึ่งเป็นขั้นทาน แต่อาจจะไม่สังวรในเรื่องของศีล

**ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย เถรคาถา ทวาทสกนิบาต
สิลวเถรคาถา ข้อ ๓๗๘** ท่านพระสิลวเถระกล่าวคาถาว่า

ท่านทั้งหลายพึงรักษาศีลในศาสนานี้ ด้วยว่าศีลอันบุคคลศึกษาดีแล้ว สังสมดีแล้ว ย่อมนำสมบัติทั้งปวงมาให้ในโลกนี้

นักปราชญ์เมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการ คือ ความสรรเสริญ ๑ การได้รับความปลื้มใจ ๑ ความบันเทิงในสวรรค์เมื่อละไปแล้ว ๑ พึงรักษาศีล ด้วยว่า ผู้มีศีลมีความสำรวมย่อมได้มิตรมาก ส่วนผู้ทุศีลประพฤติดังกรรมอันลามก ย่อมแตกต่างจากมิตร นรชนผู้ทุศีลย่อมได้รับการติเตียนและความเสียชื่อเสียง ส่วนผู้มีศีลย่อมได้รับการสรรเสริญและชื่อเสียงทุกเมื่อ

ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์

สังวรศีลเป็นเครื่องกันความทุจริต ทำจิตให้ระงับ เป็นทำที่ยังลงมหาสมุทร คือ นิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์

ศีลเป็นกำลังหาที่เปรียบมิได้ เป็นอาวุธอย่างสูงสุด เป็นอารมณ์อันประเสริฐ เป็นเกราะอันน่าอัศจรรย์ ศีลเป็นสะพาน เป็นอำนาจใหญ่ เป็นกลิ่นหอมอย่างยอดเยี่ยม เป็นเครื่องอุปโลภอันประเสริฐ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมหอมฟุ้งไปทั่วทุกทิศ ศีลเป็นเสบียงอันเลิศ เป็นเสบียงเดินทางชั้นเยี่ยม เป็นพาหนะอันประเสริฐ ยิ่งนัก เป็นเครื่องหอมฟุ้งไปทั่วทิศานุทิศ

คนพาลผู้ไม่มีจิตตั้งมั่นในศีล ย่อมได้รับการนิทาในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้วย่อมได้รับทุกข์โทมนัสในอบายภูมิ ย่อมได้รับทุกข์โทมนัสในที่ทั่วไป

ธีรชนผู้มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในศีล ย่อมได้รับการสรรเสริญในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ครั้นตายไปแล้ว ก็ได้รับความสุขโสมนัสในสวรรค์ ย่อมรื่นเริงใจในที่ทุกสถานในโลกนี้

ศีลเท่านั้นเป็นยอด และผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุดในโลกนี้ ความชนะในมนุษยโลกและเทวโลก ย่อมมิได้เพราะศีลและปัญญา

การฟังพระธรรม ประโยชน์ คือ เห็นประโยชน์ของธรรมฝ่ายดี และอบรมเจริญจนกระทั่งถึงที่สุด คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งต้องเป็นผู้ละเอียดที่จะพิจารณาตนเอง

พระ เจริญพร เรื่องที่มีผู้คิดไม่ดีกับโยมอาจารย์ อาตมาเมื่อฟังธรรมใหม่ๆ ไม่เคยเห็นหรือพบอาจารย์ ตอนนั้นยังไม่บวช อาตมาฟังนานพอสมควร คิดว่า

บุคคลนี้คงเป็นผู้ที่ละกิเลสได้มากมายจึงสามารถแสดงธรรมได้ละเอียด รู้สึกเคารพมาก คิดว่าจะต้องมาด้วยตนเองที่วัดบวร มาถึงครั้งแรกเป็นอาทิตย์ต้นเดือน ไม่ได้พบอาจารย์ ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ก็ยังอยากจะมาอีก ครั้งที่ ๔ เข้ามาฟังการบรรยายก็ยังไม่รู้ว่าคนไหนเป็นอาจารย์ คิดว่าผู้ที่เป็นอาจารย์สุจินต์ต้องโกณम्मหรือนุ่นขาวห่มขาว คงเป็นผู้ที่มีศีล อาตมายังไม่รู้ว่าเป็นโยมอาจารย์จนกระทั่งได้ยินคำบรรยาย ก็รู้ว่าคนเดียวกัน แรกๆ ศรัทธาตกไป เพราะว่ายังไม่เข้าใจธรรม คิดว่าผู้ที่มีศีลต้องดูจากภายนอก คือ เครื่องแต่งกาย หรืออะไรต่าง ๆ แต่ก็คิดว่า อย่างไรก็แล้วแต่ ผู้ที่สามารถทำให้เราเข้าใจว่าตอนไหนเป็นกิเลส ตอนไหนไม่ใช่กิเลสได้ คนนั้นต้องเข้าใจ ก็เลยทนฟังอยู่ ตอนแรก ๆ ใช้คำว่า ทนฟัง ตอนหลัง ๆ เริ่มได้ยินได้ฟังธรรมละเอียดขึ้น จากเรื่องของพระอริยสาวกต่าง ๆ เช่น นางวิสาขา มหาอุบาสิกาที่ดี ชีวิตประจำวันของท่านก็ไม่แตกต่างจากโยมอาจารย์ ก็เริ่มมีศรัทธาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อาตมาเริ่มเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นโทษ เพราะเป็นความเห็นผิดที่คิดว่าผู้ที่เข้าใจธรรมต้องขึ้นอยู่กับเครื่องแต่งกาย หรือต้องทำตัวให้แปลกจากคนธรรมดา คือ อาตมาคิดว่า ผู้ที่เราจะเคารพนับถือต้องเพียบพร้อมไปด้วยการแต่งกายที่ไม่เหมือนกับคนธรรมดา เมื่อฟังธรรมพอเข้าใจบ้างก็เห็นว่า นี่เป็นโทษของการเข้าใจผิด

สุ. ขอรบกวนโมทนาเจ้าค่ะ ที่ในที่สุดพระคุณเจ้าก็เป็นผู้พิจารณาธรรมโดยไม่เลือกบุคคล เพราะว่าการฟังพระธรรม ต้องเป็นการฟังพระธรรมจริง ๆ โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลผู้พูดเป็นใคร ถ้าคำพูดนั้นไม่มีเหตุผล ก็ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย แต่ถ้าคำพูดนั้นเป็นประโยชน์ และเป็นพระธรรมจากพระไตรปิฎก สามารถทำให้บุคคลอื่นได้พิจารณาและมีความเห็นถูกต้องขึ้น ก็ควรที่จะรับพิจารณาจากท่านผู้พูด

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของพุทธบริษัทที่จะต้องพิจารณาจริง ๆ ว่า การฟังพระธรรมนั้น ไม่ใช่การฟังบุคคล ไม่ใช่การเลื่อมใสในตัวบุคคล แต่ต้องเป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระธรรม

สำหรับจิตที่เกิดขึ้นทำชวนกิจ มีได้ทั้ง ๔ ชาติ คือ เกิดขึ้นเป็นกุศล ๑ เป็นอกุศล ๑ เป็นวิบาก ๑ เป็นกิริยา ๑

กุศลจิตทำกิจเดียว คือ ชวนกิจ อกุศลจิตก็ทำกิจเดียว คือ ชวนกิจ สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ต้องเป็นกุศลหรืออกุศล

สำหรับกิริยาจิต แล้วแต่ว่าเป็นกิริยาจิตประเภทใด แต่สำหรับพระอรหันต์แล้ว ไม่มีกุศลจิตและอกุศลจิต เพราะฉะนั้น จิตของพระอรหันต์ที่ทำชวนกิจเป็นกิริยาจิต

สำหรับโลกุตตรวิบาก ไม่ได้ทำกิจปฏิสนธิ กิจภวังค์ กิจจุติ เพราะฉะนั้น วิบากจิตที่ทำชวนกิจ ได้แก่ โลกุตตรวิบาก คือ ผลจิต ๔ ดวงที่เกิดต่อจากมรรคจิต ในขณะที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม หรือสำหรับผู้ที่ได้ฌาน เมื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคลที่ได้ฌาน ก็สามารถเกิดผลสมบัติ คือ ผลจิตเกิดขึ้นมีนิพพานเป็นอารมณ์ด้วยกำลังของอัปปนาสมาธิที่เป็นฌานจิต ซึ่งเมื่อมีนิพพานเป็นอารมณ์ก็เป็นโลกุตตรจิตตามระดับขั้นว่าจะเป็นโสดาปัตติผล คือ พระโสดาบันเข้าผลสมบัติ หรือเป็นสกทาคามีผล คือ พระสกทาคามีเข้าผลสมบัติ หรือเป็นอนาคามีผล คือ พระอนาคามีเข้าผลสมบัติ หรือเป็นอรหัตผล คือ พระอรหันต์เข้าผลสมบัติ

เพราะฉะนั้น ผลจิตซึ่งเป็นวิบากจิตมีนิพพานเป็นอารมณ์ ทำชวนกิจ นอกจากนั้นวิบากอื่นไม่ทำชวนกิจเลย

ท่านที่ศึกษาแล้วอาจจะรู้ได้ทันทีว่า เป็นจิตที่ทำชวนกิจ แต่ไม่ต้องรู้ว่านี่เป็นจิตที่ทำชวนกิจได้ไหม คือ ไม่รู้ชื่อ แต่รู้ลักษณะสภาพของจิตที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้นได้ และรู้ด้วยว่า ขณะนั้นไม่ใช่วิบากจิตแน่นอน เพราะว่าวิบากจิตคือขณะที่เห็น แต่หลังจากเห็นแล้ว จะเกิดชอบหรือไม่ชอบในสิ่งที่เห็นเป็นโลกมุขจิต หรือเป็นโทสมุขจิต หรือเป็นกุศลจิต แสดงให้เห็นว่า โลกมุขจิตก็ดี โทสมุขจิตก็ดี กุศลจิตก็ดี ไม่ใช่วิบาก

เพราะฉะนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้คำเรียกว่า ขณะนั้นโลกมุขจิตกำลังทำชวนกิจ แต่รู้ว่าในขณะที่เป็นโลกมุขจิตก็ตาม โทสมุขจิตก็ตาม หรือเป็นกุศลจิตก็ตาม ขณะนั้นไม่ใช่วิบากจิต ไม่ใช่จิตเห็น ไม่ใช่จิตได้ยิน

รู้อย่างนี้จะพอไหม สำหรับการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมซึ่งในขณะนั้นสติปัฏฐานเกิดขึ้นระลึกจึงรู้ มิฉะนั้นแล้วจะไม่รู้เลยว่า ในขณะนี้ที่กำลังเห็นไม่ใช่ ในขณะที่กำลังคิดนึก และหลังจากที่เห็นแล้วเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล สติปัฏฐานก็ไม่เกิด แต่เมื่อสติปัฏฐานเกิดจึงรู้ว่าเป็นขณะที่ต่างกัน เพราะว่าเห็นแล้วก็คิดเป็นกุศลหรืออกุศล ได้ยินแล้วก็คิดเป็นกุศลหรืออกุศล

เพราะฉะนั้น ถ้าสติปัฏฐานสามารถระลึกทั่วทั้ง ๖ ทวาร ก็จะมีรู้ ในขณะ ที่คิด เป็นแต่เพียงเรื่องเท่านั้นเอง แต่สภาพปรมัตถธรรมจริง ๆ เกิดแล้วดับแล้ว เช่น สิ่งที่เราเห็นทางตาในขณะนี้เกิดแล้วดับแล้ว แต่ถ้าคิดเรื่อง ดูเหมือนว่ายังมีสิ่งที่ปรากฏทางตาอยู่ ยังไม่ดับ

ถ้าปัญญาเจริญขึ้นจะสามารถรู้ว่า ขณะที่เราคิดก็เป็นชั่วขณะที่กำลังมีเรื่องราวของสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอารมณ์ ถ้ารู้อย่างนั้นจริง ๆ สติจะระลึกถึงลักษณะของปรมัตถธรรมเพิ่มขึ้น เพราะรู้ว่าการระลึกถึงลักษณะของปรมัตถธรรมจะทำให้ประจักษ์แจ้งได้ว่าเป็นปรมัตถธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญา ต้องค่อยเป็นค่อยไป และเป็นความจริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ผู้ฟัง เรื่องการเจริญสติปัฏฐาน พุดเท่าไรก็ยังจับกันไม่ได้ ก่อนที่อาจารย์จะบรรยาย ก็มีนักศึกษาธรรมถามผมว่า การเจริญสติปัฏฐานที่บอกว่าต้องฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐานจนมีความเข้าใจ เมื่อมีความเข้าใจแล้ว สติก็ยังไม่เกิด อ่านก็อ่านแล้ว ฟังก็ฟังแล้ว ฟังแล้วฟังอีก เขาถามว่า ฟังไปจนตาย สติก็ยังไม่เกิดได้ไหม ผมก็บอกว่า ได้ หรือเกิดอีกชาติหนึ่งก็ยังระลึกไม่ได้ก็ได้

ผมบอกเขาว่า ผมฟัง เมื่อผมเข้าใจแล้วก็โน้มไป ในขณะที่จิตโน้มไปในรูปธรรมหรือในนามธรรมทางตาก็น่า ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจก็ดี เมื่อผมโน้มไป ศึกษาไป พิจารณาไปอย่างนี้ สติก็ได้เริ่มระลึกขึ้นมาบ้าง ก็ให้กำลังใจเขา แต่จากคำถามที่ว่า จะต้องฟังไปจนตายหรือ ผมคิดว่าอาจารย์คงจะมีอะไรดี ๆ พุดเพิ่มเติม

ส. เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ใครจะรู้ว่า ใครจะตายวันไหน ถ้าตายเดี๋ยวนี้ ก็หมายความว่าก็จนตายอย่างที่ว่า เพราะว่าสติปัฏฐานก็ยังไม่เกิด หรือถ้าจะตายพรุ่งนี้ สติปัฏฐานยังไม่เกิดก็ได้ ข้อสำคัญที่สุด วันนี้ใครรู้บ้างว่า อกุศลจิตเกิดมากมายสักเท่าไร ความเพลิดเพลนไปในอารมณ์ต่าง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย วันนี้ก็มากมาย เมื่อเกิดมากอย่างนั้นแล้ว จะมีขณะที่กุศลจิตเกิด และเป็นhiri ละอาย รังเกียจในอกุศลที่เกิดมามากมายในวันนี้หรือเปล่า

เพียงเท่านี้กุศลจิตก็ยังไม่เกิด หิริโศตตปปะที่จะละอายในอกุศลที่เกิดมาตลอดวันก็ยังไม่เกิด และจะให้สติปัฏฐานเกิด หวังเพียงว่าเมื่อไรสติปัฏฐานจะเกิด และก็หวังต่อไปอีกว่า เมื่อไรสติปัฏฐานจะเกิดมาก ๆ และก็หวังต่อไปอีกว่า เมื่อไรปัญญาจะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ โดยที่วันหนึ่ง ๆ ไม่มีหิริโศตตปปะที่จะระลึกได้ว่า วันนี้อกุศลจิตเกิดมาก เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว หิริขึ้นต่อไปจะมีไหม

นี่เป็นชีวิตประจำวันที่จะละเอียดจริง ๆ และการฟังธรรมก็เป็นกุศลอย่างยิ่งที่จะทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตรงตามความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามที่เข้าใจแล้ว

เพราะฉะนั้น ขอให้ฟังเรื่องของสภาพธรรมจนกระทั่งเข้าใจละเอียดขึ้น และไม่ต้องห่วงว่า จนตายสติปัฏฐานก็ยังไม่เกิด เพราะไม่มีใครรู้แน่ว่าจะตายเมื่อไร และถ้าตายเดี๋ยวนี้ สติปัฏฐานยังไม่เกิดก็ได้

